

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Natálie Brezanská

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 28. března 2018

.....

Natálie Brezanská

Obsah

Úvod	1
1. Trestní odpovědnost fyzických osob	4
1.1 Pojmy mládež, mladistvý, děti.....	5
1.2 Mladiství a jejich trestní odpovědnost určována podle přičetnosti v Evropě v 19. století.....	7
1.3 Psychický vývoj aneb mravní a rozumová vyspělost dětí a mladistvých.....	12
1.4 Věková hranice trestní odpovědnosti v ČR a úvahy <i>de lege ferenda</i>	17
2. Trestní zákonodárství nad mládeží	24
2.1 Historický úvod zaměřený na právní úpravu nad trestně neodpovědnými dětmi.....	24
2.2 Významné mezinárodní dokumenty v oblasti soudnictví nad mládeží	29
2.3 Restorativní justice	34
2.4 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže	39
2.4.1 Orgány činné podle ZSM a úředníci Probační a mediační služby	41
3. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy třetí ZSM	43
3.1 Čin jinak trestný.....	43
3.2 Trestně neodpovědní mladiství a uplatnění hlavy třetí ZSM.....	49
3.3 Povaha řízení podle hlavy třetí ZSM a použití předpisů upravujících občanské soudní řízení.....	50
3.4 Dvoufázovost řízení s dětmi mladšími patnácti let.....	53
3.5 Právní pomoc advokáta v přípravném řízení	55
3.6 Zahájení řízení podle hlavy třetí ZSM a role státního zástupce	57
3.7 Věcná a místní příslušnost v řízení podle hlavy třetí ZSM	61
3.8 Základní zásady ovládající řízení podle hlavy třetí ZSM.....	62
3.9 Opatrovník dítěte	67
3.10 Účastníci řízení	72
3.11 Role orgánu sociálně-právní ochrana dětí	74
3.12 Jednání a jeho průběh	75
3.13 Rozhodnutí v řízení podle hlavy třetí ZSM	81
4. Opatření ukládaná za činy jinak trestné	82
4.1 Výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou a výchovné programy ve středisku výchovné péče	86
4.2 Dohled probačního úředníka.....	88

4.3	Ochranná výchova	89
4.4	Ochranné léčení	91
4.5	Zabrání věci	94
	Závěr.....	97
	Seznam použité literatury.....	101
	Resumé	112

Úvod

Kriminalita dětí a dospívajících je negativním jevem vyskytujícím se odjakživa v každé společnosti. Základní otázkou tedy vždy bylo, jak účinně a efektivně reagovat na delikventní chování této věkové kategorie osob. Jak s nimi zacházet, aby se do budoucna protiprávní činnosti zdržely? Měly by být potrestány stejně jako dospělí pachatelé trestných činů, nebo by naopak měly být ve vztahu k nim využity jiné zvláštní postupy a opatření? A vůbec, kdo se do této věkové kategorie bude řadit, resp. do jakého věku by měla být zvláštní opatření na tyto osoby aplikována?

Přestože není zacházení s delikventní mládeží v různých státech jednotné, přinejmenším evropské státy pro ně ve svých právních úpravách vytvářejí zvláštní systém, jenž se odlišuje od standardního trestního práva dospělých.

S uvedenými otázkami souvisí také nastavení věkové hranice trestní odpovědnosti, a proto se jí hned v první kapitole této práce budu věnovat. Byť je má práce zaměřená spíše na procesní stránku dané problematiky, nelze odhlédnout od hmotněprávních aspektů, přičemž mám za to, že propojenost hmotného a procesního práva je v tomto případě daleko větší než v jakémkoliv jiném odvětví práva. Je zapotřebí nejprve vymežit, od kdy může být pachatel za své činy trestně odpovědný, přičemž je také nesmírně důležité zabývat se vůbec vývojem mladých dospívajících osob. Při stanovení konkrétní věkové hranice trestní odpovědnosti totiž musí být zohledněna skutečnost, že vývoj těchto osob ještě není zcela ukončen. Tento fakt má pak vliv i na samotný přístup k delikventní mládeži.

Dnes je to již více než patnáct let od doby, co byla do českého právního řádu znovu zavedena samostatná právní úprava vztahující se k delikventní mládeži. Jedná se o zákon, který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, jakož i řízení, jež je s konkrétními jedinci v důsledku spáchání protiprávního činu vedeno. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) se vztahuje na dvě skupiny osob, a to na trestně neodpovědné děti mladší patnácti let a na mladistvé.

Přestože je již z názvu práce zřejmé, že bude zaměřena na problematiku delikventních dětí, jež nejsou trestně odpovědné z důvodu nedostatku požadovaného věku, částečně se v ní budu zabývat i druhou uvedenou skupinou osob, tj. mladistvými. To především z toho důvodu, že také mladiství nemusí být vždy trestně odpovědní za své činy s ohledem na nedostatečný tzv. rozumový a mravní vývoj, v důsledku čeho s nimi může být zacházeno stejně jako s trestně neodpovědnými dětmi.

Byť se tedy budu přehledově zabývat také mladistvými, stále se budu zaměřovat především na děti mladší patnácti let, a proto výklad k mladistvým nebude vyčerpávající, spíše okrajový.

Přístup k delikventní mládeži prošel v minulosti na území České republiky určitým vývojem, jenž bude v práci na úvod druhé kapitoly stručně nastíněn jako podklad pro další výklad. Bude pojednáno o účelu a principech, na nichž je zákon o soudnictví ve věcech mládeže postaven. Zmíním také alespoň základní mezinárodní dokumenty, které jsou pro českou právní úpravu v oblasti zacházení s delikventní mládeží důležité.

Stěžejní třetí kapitola bude věnována již samotnému řízení, jež je s trestně neodpovědnými dětmi mladšími patnácti let vedeno. Je potřeba uvést, že cílem této práce není detailně postihnout celé řízení jako takové. Spíše se zaměřím na specifickou povahu tohoto řízení, které byť je reakcí na spáchaný čin, jež by jinak byl trestným činem, není řízením trestním a není v něm postupováno podle trestního řádu. Z toho důvodu budou v rámci této kapitoly řešeny zásadní otázky vztahující se k tomuto typu řízení, odlišnosti od trestního řízení a s tím související odlišnosti v postavení trestně neodpovědných dětí. Bude popsán průběh jednání před soudem pro mládež, přičemž bude zohledněn „nový“ procesněprávní předpis – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, jenž byl přijat v důsledku rekonstrukce soukromého práva. Nejprve však bude vymezen pojem „čin jinak trestný“. Osvětlení tohoto pojmu poslouží k ujasnění si, na jaké protiprávní jednání trestně neodpovědného dítě lze vůbec prostředky zákona o soudnictví ve věcech mládeže reagovat.

V poslední kapitole bude rámcově pojednáno o opatřeních, která lze trestně neodpovědným dětem uložit jako reakci za jimi spáchaný čin jinak trestný. Z dostupných statistik bude také zjištěno, která opatření soud pro mládež

nejčastěji ukládá. Ráda bych se dotkla některých problémů spojených s jejich ukládáním. Na úplný závěr se budu věnovat ochrannému opatření zabránění věci, jež prozatím dětem mladším patnácti let uložit nelze, nicméně svým výkladem bych chtěla poukázat na potřebu do budoucna zvážit jeho zařazení mezi ostatní opatření.

1. Trestní odpovědnost fyzických osob

Trestní odpovědnost fyzické osoby, která svým jednáním naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu, tj. pachatele (§ 22 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dále jen „TrZ“ nebo „trestní zákoník“), je podle trestního zákoníku podmíněna přičetností a dosažením požadovaného věku v době činu.

Podle § 25 TrZ není trestně odpovědný ten, kdo v době spáchání činu nedovrší patnáctý rok svého věku, přičemž v souladu s ustanovením § 139 TrZ začíná trestní odpovědnost teprve dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin pachatele. K tomu je navíc potřeba dodat, že v případě pokračujícího, hromadného nebo trvajících trestného činu se trestní odpovědnost vztahuje pouze na období po dovršení patnácti let věku, neboť za jednání jinak trestné spáchané před dovršením patnáctého roku věku, byť by jinak bylo součástí pokračování v trestném činu, trestného činu hromadného nebo trvajících, nemůže být pachatel z důvodu nedostatku věku trestně odpovědný.¹

Přičetnost je stav, kdy je u fyzické osoby v době činu zachována jednak způsobilost rozpoznávací a jednak způsobilost určovací (ovládací schopnost). Způsobilostí rozpoznávací se přitom rozumí schopnost pachatele vnímat a rozpoznávat protiprávnost svého jednání, způsobilostí určovací pak schopnost své jednání podle tohoto rozpoznání ovládat. Jednoduše řečeno, se přičetnou osobou rozumí taková fyzická osoba, která je po psychické stránce zdravá, zralá a dostatečně vyspělá. Naopak u nepřičetné osoby je v důsledku její duševní poruchy přinejmenším jedna ze způsobilostí vymizelá, tedy není schopna rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládnout (§ 26 TrZ).

Věk a přičetnost fyzické osoby jsou spolu úzce spjaty. Člověk se nerodí nadán určitými duševními schopnostmi, nýbrž jejich nabytí je podmíněno pozvolným tělesným a duševním vývojem každého jedince. Osoby, u nichž v důsledku tohoto neukončeného vývoje není plně rozvinuta způsobilost rozpoznávací nebo způsobilost určovací, nemohou být trestně odpovědné. Z toho důvodu je zákonodárce staví na roveň nepřičetným osobám ve smyslu § 26 TrZ, aniž by musely být postiženy nějakou duševní poruchou. Vedle nich pak staví

---

¹ Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 172. ISBN 978-80-7552-358-7.

osoby, které sice trestně odpovědné již jsou, ale vzhledem k tomu, že jde stále o dospívající plně nevyzrálé jedince, je i pro ně speciální právní úpravou vytvořen zvláštní systém zacházení.

S účinností od 1. ledna 2004 upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSM“) podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, které naplňují znaky skutkové podstaty uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku a řízení s delikventní mládeží. Jde o speciální právní předpis, který upravuje určité hmotněprávní i procesněprávní rozdíly nejen oproti obecné trestněprávní úpravě, ale také oproti úpravě občanskoprávní.

1.1 Pojmy mládež, mladistvý, děti

Řada vnitrostátních právních předpisů a mezinárodních dokumentů operuje s pojmy, jakými jsou zejména mládež, mladistvý a především pak pojem dítě. Tyto pojmy však nejsou vždy definovány shodně. Liší se zejména v dělení konkrétních věkových kategorií a následně jejich konkrétním označení, a to vzhledem k různému určení věkových hranic, které odlišují jednu kategorii od druhé. Všechny tyto kategorie, byť různě označované, přitom ale mají společný záměr, a to zajištění speciální péče a ochrany nedospělým osobám, kdy tato ochrana má přispívat k řádnému vývoji mladých jedinců a jejich postupnému začleňování do „fungující“ společnosti. Ochrana má přitom dvojí povahu. Myšleno tak, že nedospělé osoby jsou chráněny jako oběti trestných činů spáchaných jinými osobami ale také tehdy, pokud se ony samy protiprávních činů dopouštějí. Pro další výklad není nutné věnovat se bližšímu vymezení těchto pojmů v konkrétních právních předpisech či mezinárodních úmluvách, ale v případě potřeby budou zmíněny v jednotlivých kapitolách zvlášť. Pouze na úvod uvádím jen některé z nich.

Nejvýznamnější dokument na poli mezinárodního práva chránící práva dětí, Úmluva OSN o právech dítěte z roku 1989, pro své účely za dítě považuje každou lidskou bytost, která je mladší 18 let, ale jen pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Na vnitrostátní úrovni jsou

děti a mladiství předmětem zvláštní ochrany, která jim je zaručena na rovině ústavní v čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod („LZPS“). Trestní zákoník považuje za dítě obecně osobu, která nedosáhla věku 18 let, pokud výslovně nestanoví trestní zákoník jinak. Dřívější nabytí svéprávnosti před dosažením zletilosti, resp. věku osmnácti let podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), nemá vliv na posouzení osoby jako dítěte ve smyslu trestního zákoníku. S pojmem „dítě“ pracuje trestní zákoník především z toho důvodu, že ho chrání jako případnou oběť trestného činu. Zároveň tím vyjadřuje i hodnoty, které považuje za důležité a na jejichž zachování má zvláštní zájem. Mezi tyto hodnoty se řadí právě i zájem na řádném vývoji dítěte nebo poskytnutí zvláštní ochrany z důvodu jeho větší zranitelnosti. V případě, že „stanoví jinak“ a mění věkovou hranici 18 let (nejčastěji pod 15 let věku dítěte), svědčí to o vyšší míře závažnosti spáchaného trestného činu a o větší ochraně, která je dítěti poskytována.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozděluje mládež podle jejího věku do dvou kategorií, a to na děti a mladistvé. Pojmy dítě a mladistvý jsou zde však definovány pro jiné účely. Dítě či mladistvý zde totiž pomyslně stojí na opačné straně a nachází se v pozici možného pachatele protiprávního činu. Za dítě je zde považována pouze ta osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku. Mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. I v tomto případě nebude mít dřívější dosažení svéprávnosti (srov. § 30 odst. 2 občanského zákoníku) vliv na posouzení, zda půjde o osobu mladistvou, či nikoliv.

Mezinárodní dokumenty, ale i náš trestní zákoník pak pracují ještě s jednou věkovou kategorií. Zařazují se do ní osoby ve věku blízkém věku mladistvých – tzv. mladí dospělí. Jde o osoby, které sice jsou trestně odpovědné, avšak jejich velmi mladý věk má význam při ukládání trestu. Trestní zákoník umožňuje, aby byla pachateli ve věku blízkém věku mladistvých uložena stejně jako mladistvému výchovná opatření podle ZSM, a to buď samostatně, nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností podle § 48 odst. 4 TrZ. Soud přistoupí k uložení těchto opatření tehdy, pokud v konkrétním případě dojde k závěru, že by vzhledem k nízkému věku pachatele a s tím spojeným nedostatečným duševním a sociálním vývojem, mohla na pachatele výchovně působit a přispět tak i k jeho nápravě. Jako příklad uvádím instituty podmíněného

upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 odst. 5 TrZ) a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 82 odst. 3 TrZ) anebo tresty domácího vězení (§ 60 odst. 6 TrZ) a obecně prospěšných prací (§ 63 odst. 3 TrZ). Dále se na kategorii mladých dospělých váže i jedna z demonstrativně vymezených polehčujících okolností uvedená v ustanovení § 41 písm. f) TrZ. Určité ochranné tendence nejen směrem k dětem a mladistvým podle ZSM, ale i k mladým dospělým můžeme spatřovat také v jiném ustanovení trestního zákoníku, které se neuplatní přímo vůči nim, ale vůči jinému pachateli. Jde o přitěžující okolnost podle § 42 písm. i) TrZ, která bude přičtena v neprospěch tomu pachateli trestného činu, který k činu jinak trestnému, provinění nebo trestnému činu svede jiného, zejména dítě mladší 15 let, mladistvého nebo osobu ve věku blízkém věku mladistvých.

Definici mladých dospělých trestní zákoník neobsahuje, nicméně už ze samotného názvu je zřejmé, že v případě osoby ve věku blízkém věku mladistvých musí jít o osobu starší 18 let. Pro určení horní věkové hranice této kategorie je ponechán prostor pro uvážení soudu, aby v každém jednotlivém případě zhodnotil, zda přizná osobě status tzv. mladého dospělého, jestliže měla na spáchání trestného činu vliv skutečnost, že jde stále o osobu dostatečně nevypělou, zejména po stránce duševní. Soudní praxe nastavila horní hranici maximálně na 21 let, která byla zakotvena i v původní osnově ZSM. Tato osnova počítala se zařazením mladého dospělého do zákona. Nakonec jej v zákoně ale nenacházíme a je třeba poznamenat, že v tomhle směru definují mezinárodní dokumenty pojem mládež širěji, neboť pod něj zahrnují i skupinu mladých dospělých.

1.2 Mladiství a jejich trestní odpovědnost určována podle přičetnosti v Evropě v 19. století

Za mladistvého se v tomto období obecně považoval pachatel, jehož duševní a tělesný vývoj ještě nebyl ukončen, přičemž průměrně byla horní hranice stanovena na jednadvacátý rok věku jedince. S ohledem na fyziologické

a psychologické rozdíly mezi dítětem a dospělým byla rozlišována následující období:²

I. Období naprosté nezodpovědnosti

Příčetnost byla u těchto osob naprosto vyloučena. V tomto období dítě nemohlo být trestně odpovědné, neboť se u něj předpokládalo, že ještě není schopno pochopit mravní povahu jednotlivých činů a nedokáže rozeznat jejich protiprávnost. Dítě teprve nabývá duševní schopnosti, začíná si vytvářet své vlastní úsudky a názory, které jsou ovlivněny nejen jeho zkušenostmi ale zejména prostředím, ve kterém se nachází a vyrůstá. Až s dosažením jistého stupně tělesného vývoje se dalo předpokládat, že i duševní vývoj je již na takové úrovni, že si dítě uvědomovalo dosah a mravní hodnotu svých činů. Právě v této fázi však vyvstávala otázka, jak vzhledem ke zcela individuálnímu procesu vývoje každého jednotlivce určit, zda je již natolik vyspělý, že plně chápe společenský i mravní význam svého jednání a že je již způsobilý odpovídat za své protiprávní činy?

Bylo nemožné, aby soud v každém případě zkoumal, zda jedinec ve svém vývoji již dosáhl takového stupně, že by mohl být za svůj čin odpovědný, protože takový postup by byl velice náročný. Nejvhodnějším se tedy zdálo být určení věkové hranice, pod níž nemůže být jedinec trestně stíhán. Většina evropských zemí uznávala období naprosté nezodpovědnosti, nicméně hraniční věk se stát od státu různil, přičemž rozdíl mezi jednotlivými státy činil až 7 let. Nejnižší byl stanoven v Anglii, kde konečná hranice pro období naprosté nezodpovědnosti činila 7 let. V rakouském trestním zákoně z roku 1852 byla hranice stanovena na 10 let věku jedince, stejně tomu bylo i například v Rusku (1885) či Dánsku. Německá trestní úprava z roku 1781 nastavila hraniční věk na 12 let, nejvýše byl stanoven ve Švýcarsku, a to na 14 let věku jedince. Například ale francouzská právní úprava období naprosté nezodpovědnosti neupravovala vůbec.

Obecně se zdála být optimální hranice 12 až 14 let. Dosažením 14. roku věku dítě ukončilo školní docházku, čímž bylo jeho obecné vzdělání ukončeno, vstupovalo do „života dospělých“ a bylo proto vyžadováno, aby již odpovídalo za své skutky. Jedinec byl schopen již chápat mravní význam svých skutků, přičemž

---

² Průšák, J. *O příčetnosti osob mladistvých a jich potrestání dle práva francouzského, německého a rakouského*. Praha, 1899, s. 29 – 51.

bylo přihlíženo i ke skutečnosti, že dosažení pohlavní dospělosti v tomto věku mělo vliv na duševní život jedince.

Naproti tomu však stál argument, že hranice 14 let je příliš vysoká, neboť děti zejména ve velkých městech dospívají rychleji a proto závažnosti a trestnosti zločinů, jichž se dopouštějí, jsou si plně vědomy již dříve.

Nelze říct, že výše jedné hranice byla správná a druhá ne, vždy totiž záleželo na celém systému, jenž byl pro tyto osoby zvlášť utvořen a podle něžž se s nimi zacházelo. Prušák však rozhodně nesouhlasil se snahami posunout věkovou hranici výše, neboť tyto tendence byly podle něj hlavně z vědeckého hlediska neodůvodněné. Zastával názor, že by mohlo docházet k tomu, že by žalobci unikali ti jedinci, kteří jsou již natolik vyspělí, že jsou schopni chápat dosah svého jednání a měli by být proto i trestně odpovědní. Navíc věk tu stanovil pouze dobu, po kterou bylo vyloučeno trestní stíhání jedince, nikoliv hranici, od níž byl pachatel považován za příčetného. Příčetnost musela být zkoumána i v dalším období, a to v každém jednotlivém případě zvlášť.

II. Období pochybné příčetnosti

Příčetnost pachatele byla v tomto období zkoumána případ od případu. I pro toto období se stanovovala určitá věková hranice, ale neplatila zde žádná domněnka, příčetnost ani nepříčetnost se nepresumovala, musela být zvlášť rozhodnuta. Pokud byla příčetnost vyloučena, stejně jako u předchozího období nemohla být osoba trestně odpovědná. Naopak v případě, že bylo o pachatelově příčetnosti rozhodnuto pozitivně, byl trestně odpovědným, ovšem se zřetelem k jeho mládí (věku) mu nebyl uložen trest jako dospělému pachateli trestného činu. „*Důvod zákonodárcův pro ustanovení doby pochybné příčetnosti spočívá v tom, že dospělosti, právem trestním požadované, nenabývá jednotlivec najednou, nýbrž pozvolna, že u pachatele, jenž překročil věk nezodpovědného dětství, příčetnost dospělého ještě s jistotou předpokládati se nemůže.*“³ Na rozdíl od prvního období, v tomto musel soudce již zkoumat, zda jedinec dospěl ve svém vývoji tak daleko, že si byl schopný uvědomit protiprávnost svého jednání a podle toho se rozhodnout, resp. že byl příčetný, a proto i trestně odpovědný.

---

³ Prušák, J. *O příčetnosti osob mladistvých a jich potrestání dle práva francouzského, německého a rakouského*. Praha, 1899, s. 37.

Příčetnost se stejně jako dnes skládala ze způsobilosti rozpoznávací a způsobilosti určovací, která se pouze jinak odborně nazývala – duševní způsobilost dispoziční. Navzdory francouzské či německé právní úpravě se Prušák přikláněl k názoru, že není důležitá pouze zralost intelektuální, kdy je jedinec schopen pochopit a rozpoznat protiprávnost svého činu a uvědomit si jeho následky, ale hlavně zralost mravní. Mravní zralost nespočívá v ničem jiném než v osvojení si základních morálních zásad, zprostředkovaných nám naším okolím, zejména rodinou, o jejichž nutnosti zachování jak ve prospěch nás samotných, tak ve prospěch společnosti nabýváme postupem času přesvědčení. Měl za to, že nepřičetnost nespočívala tolik v nedostatku způsobilosti rozpoznávací, jako ve způsobilosti ovládací, resp. ve schopnosti ovládnout své jednání a odolat vnucujícím se pohnutkám a představám. Nedostatek této schopnosti byl zapříčiněn právě nedostatečnou mravní vyspělostí jedince, kdy jeho cítění, představování a chtění ještě nebylo zcela vyvinuto. Nebylo dle něj proto správné, aby o přičetnosti rozhodovala pouze zralost intelektuální, neboť u zanedbaného a tudíž nevyspělého jedince po stránce mravní, může být jeho způsobilost rozpoznávací plně zachována.

Znovu tu však vyvstává otázka, z čeho a jak usuzovat na tom, že takového vývoje bylo již u jedince dosaženo? Nejvhodnějším řešením se Prušákovi zdálo uplatnit volné uvážení soudce, podle kterého měl rozhodnout, zda jedince za přičetného, a tedy i trestně odpovědného označit, či nikoliv.

Příkladem jen opět uvádím věková rozmezí některých evropských právních úprav, ve kterých se zkoumala jedincova (ne)příčetnost, a která byla považována za období pochybné přičetnosti. V německé právní úpravě se do tohoto období řadil jedinec ve věku 12 – 18 let. Francie vzhledem k chybějícímu období naprosté nezodpovědnosti, stanovila horní věkovou hranici až na 16 let věku mladistvého, do které se zkoumalo, zda je jedinec přičetný, či nikoliv. Rusko rozlišovalo v závislosti na trestném činu, který byl jedincem spáchán období 10 až 14 let a 14 až 17 let věku.

Rakouský trestní zákon z roku 1852 taktéž stanovoval věkovou hranici na 10 až 14 let věku, nicméně období pochybné přičetnosti neznal. Byť v něm bylo uznáno, že jedinec po dosažení věku 10 let není zcela přičetným, neprováděla se v každém jednotlivém případě zkouška přičetnosti a částečná přičetnost byla u

těchto osob předpokládána. Trestně odpovědnou byla osoba mezi 10. a 14. věkem pouze v případě, že se dopustila zločinu. Kallab poukazoval na to, že ve své podstatě nešlo o zmenšenou přičetnost, neboť tyto osoby byly za spáchané zločiny plně trestně odpovědny, zatímco ve vztahu ke spáchaným přestupkům a přečinům byly považovány za zcela nepřičetné.⁴ Dovršením 14. roku nastupovala jedincova plná trestní odpovědnost, kdy věk už neměl žádný vliv na pachatelovu přičetnost, ale pouze na ukládání trestu. Na závěr jen možno dodat, že Prušák model tzv. zmenšené přičetnosti neuznával.

III. Období mírnějšího trestu

V tomto období se přičetnost pachatele již předpokládala, nicméně stále se přihlíželo k jeho mladosti, a proto věk 21 let byl důležitou polehčující okolností. Sice se uznávalo, že charakter jednotlivce ještě nebyl ustálen, že pachatel ještě nebyl schopen plně odolat pokušení a vášň mládí ještě nebyla plně vyvážena rozvahou a zkušeností člověka dospělého, na druhou stranu pohnutka, která vedla pachatele k protiprávnímu činu je většinou čistě zločinná a pachatel si uvědomuje neblahé následky, které svým činem může způsobit nebo způsobí. Z toho důvodu některé země ani neuznávaly období mírnějšího trestu. Příkladem je Anglie, kde plná trestní odpovědnost nastupovala dosažením věku pouhých 14 let. Ani Německo období mírnějšího trestu neupravovalo, nicméně vzhledem k období pochybné přičetnosti v rozsahu 12 – 18 let nastupovala úplná trestní odpovědnost až dosažením této horní hranice. Naopak státy jako Rakousko, Rusko či Švýcarsko své mladé pachatele trestalo méně přísnějšími tresty až do dosažení jejich 20. či 21. roku věku. Uznávalo se, že k nápravě pachatele dojde spíše mírnějším speciálně upraveným trestem, který pro něj bude mít výchovný charakter, než uplatněním stejných trestů určených dospělým pachatelům.

---

⁴ Kallab, J. *K nauce o přičetnosti a trestnosti se zřetelem na trestní odpovědnost mládeže*. In: Sborník věd právních a státních, ročník XX., 1920, s. 64.

1.3 Psychický vývoj aneb mravní a rozumová vyspělost dětí a mladistvých

Psychický vývoj každého člověka je zcela individuální proces, který je rozdělen do několika na sebe navazujících fází, přičemž nejdůležitějším z hlediska utváření osobnosti člověka je celé dětství, završené ukončením období dospívání. Základem psychického vývoje jsou vrozené dispozice, které se však rozvíjejí pod vlivem prostředí, v němž jedinec žije a vyrůstá (vnější faktory). Tento faktor spolu s péčí a výchovou, která je dítěti dána, má zásadní vliv na všechny oblasti dalšího vývoje. Významná je především role rodiny, která je pro jedince vzorem určitého způsobu chování, a to ať už dobrým, tak špatným. S nástupem dítěte do základní školy vliv rodičů samozřejmě nekončí, ale sehrávat svou roli začínají i učitelé a celkově školská zařízení, jež dítě navštěvuje. Důležití jsou také přátelé a spolužáci, se kterými dítě tráví svůj čas, jakož i širší okolí, v jehož společnosti se jedinec pohybuje. S rostoucím věkem dítě učením nabývá určité znalosti a na základě zkušeností svých, ale i svého okolí si utváří své vlastní názory a postoje. Osvojuje si morální hodnoty a zásady, jakož i sociální normy, jež se ve společnosti uznávají a dodržují. Možno tak říci, že psychický vývoj v sobě zahrnuje více složek – duševní, emoční, sociální, rozumovou, mravní apod., které jsou spolu nerozlučně spjaty. Nelze opomíjet ani tělesný vývoj, který jde ruku v ruce s tím psychickým.

Konkrétně s rozumovou a mravní vyspělostí pracuje i zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Složku rozumového vývoje lze charakterizovat jako „*postupné individuální nabývání schopností pojmového myšlení*“⁵, mravní vývoj jako „*proces, v němž si jedinec osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality*.“⁶

Přestože je pro jednotlivé vývojové fáze, které jsou charakteristické určitými změnami, příznačné zvládnutí určitých funkcí, u každého jedince vývoj probíhá a trvá různě dlouhou dobu, a to vzhledem k existenci faktorů, které jej ovlivňují. Z tohoto důvodu nelze ani ukončení procesu dospívání, resp. období, kdy by měl být jedinec již dostatečně fyzicky i psychicky vyzrálý, pevně časově ohraničit a vázat k dosažení určitého věku. Vědeckým výzkumem zaměřeným na

---

⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 440. ISBN 978-80-7478-616-7.

⁶ Tamtéž.

oblast mozkových funkcí bylo prokázáno, že „část mozku, tzv. *prefrontal cortex* (přední mozková kůra), která je rozhodující pro schopnost racionálního uvažování, předvídání a z toho vycházejícího rozhodování, „dozrává“ nejpozději, nejdříve v pozdní adolescenci nebo v časné dospělosti, tj. mezi 18. až 25. rokem věku. V důsledku těchto biologicky podmíněných faktorů nejsou dospívající fyziologicky schopni uvažovat stejně rozumně jako dospělí, neboť proces jejich racionálního myšlení probíhá odlišným, primitivnějším způsobem.“⁷

V období dětství je určité delikventní chování považováno za „normální“ (př. dítě uhodí a zraní svého vrstevníka za to, že mu vzal hračku, roztrhal mu jeho obrázek nebo mu zborčil věž z kostek apod.), patřící k jejich vývoji. Zejména pak v pubertě, tj. období zhruba od 13 do 15 let, které je poměrně problematickým obdobím v důsledku pronikavých změn ve vývoji dospívajících. „Tyto excesy jsou biologicky determinované, a to limity jejich racionálního uvažování, rozhodování a konání, které v průběhu dospívání postupně odeznívají.“⁸ Výzkumy mozku potvrdily, že děti mezi 11. a 14. až 15. rokem věku nemají schopnost dovozovat důsledky svých jednání, jsou ve svém uvažování silně ovlivnitelné vnějšími okolnostmi. V jejich jednání převažují spíše emoce a unáhlené rozhodování nad racionálním uvažováním. Je nutné mít stále na paměti, že jde o zcela přirozený stav, který je pro jejich věk nutný a evolučně prospěšný, přestože právě jejich nedostatečná rozumová a mravní vyzrálost je důvodem, jenž stojí za řadou případů delikventního chování dětí a mladistvých.

Vzhledem k uvedenému proto není možné jednoznačně určit, zda jedinec dosáhl ve svém vývoji tak daleko, že je schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a své jednání podle toho usměrnit. V ideálním případě by měl být každý jedinec zkoumán, zda potřebného stupně vyspělosti z hlediska trestní odpovědnosti dosáhl. Jak však bylo zmíněno již v předcházející kapitole, stejně jako v 19. století i dnes je tento přístup považován za nevhodný, protože soudci a obecně orgány činné v trestním řízení nemají takové znalosti a zkušenosti, aby dokázali o této otázce sami rozhodovat. Bylo by zapotřebí v každém případě odborníků zejména z oblasti psychologie a psychiatrie, což by celé řízení zatížilo nejen z hlediska časového, ale také finančního. Ostatně požadavek na stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se dítě považuje za nezpůsobilé

⁷ Sotolář, A., Válková, H. *Ochranné léčení jako nová reakce na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let.* Trestněprávní revue, 2011, č. 11, s. 309. ISSN 1213-5313

⁸ Tamtéž, s. 310.

porušit trestní právo, vyplývá i z čl. 40 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, kterou je Česká republika vázána. Konkrétní věk přímo nestanovuje a ponechává tak volnost smluvním státům na stanovení této věkové hranice. Výbor OSN pro práva dítěte však doporučuje, aby věková hranice nebyla nižší dvanácti let.⁹

Český zákonodárce proto vychází z nevyvratitelné domněnky, že osoba, která nedosáhla v době činu věku patnácti let, nemá plnou schopnost rozpoznávací nebo určovací, z čehož vyvozuje její neschopnost být trestně odpovědným za spáchání protiprávního činu. Opačně se totiž vychází také z toho, „že v současné době je dovršení věku, ve kterém dochází k ukončení povinné školní docházky, zpravidla považováno za určitý sociální i mentálně-biologický mezník vývoje jedince, opravňující společnost, ve které žije, k tomu, aby vůči němu v zákonem stanovených případech začala uplatňovat i trestněprávní prostředky regulace jeho chování. Dověšení tohoto věku tedy představuje... i počátek trestní odpovědnosti. Ta je logickým důsledkem faktu, že dospívající dokončením povinné školní docházky završuje jednu významnou fázi svého sociálního vývoje, v rámci které si měl jak po stránce mentální, tak po stránce mravní dostatečně osvojit zodpovědné, sociálně konformní chování.“¹⁰

Zatímco u dětí mladších patnácti let je mravní a rozumová nevypěstlost předpokládána, u mladistvých pachatelů tomu tak není. Přestože s dosažením věku 15 let lze obecně usuzovat na tom, že jedinec je již dostatečně vyzrálý, vzhledem k individuálně probíhajícímu procesu tomu tak být nemusí. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže proto podmiňuje trestní odpovědnost mladistvého jeho rozumovou a mravní vypěstlostí. Konkrétně ustanovení § 5 odst. 1 ZSM stanoví, že: „Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vypěstlosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“

K tomu, aby byl mladistvý za protiprávní čin, jehož se dopustil, trestně odpovědný, se podle důvodové zprávy k ZSM vyžaduje, aby si „byl vzhledem ke stupni svého vývoje schopen uvědomit, že „dělá něco špatného“, co hrubě odporuje normám společnosti, ve které žije, a aby byl schopen odpovídajícím

⁹ General Comment No. 10 (2007) – Children’s rights in juvenile justice – bod 32. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>.

¹⁰ Válková, H. *Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti*. Právní rozhledy, 1997, č. 6, s. 289. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptcojzg5pxa4s7gzpxgxzsha4q&groupIndex=11&rowIndex=0>

*způsobem usměrnit svoje chování. Proto nebude zpravidla obtížné posoudit případy, kdy došlo ke spáchání závažných kriminálních deliktů (např. vraždy, znásilnění, loupeže) nebo klasických trestných jednání (např. krádeže, zpronevěry, vydírání), kdy si mladistvý zpravidla musel být vědom toho, že jedná v rozporu se zákonem. Obtížnější může být posouzení jednání (např. drobných případů neoprávněného užívání cizí věci, omezování osobní svobody, výtržnictví, počítačových deliktů apod.), které sice překročilo meze stanovené trestním zákoníkem, avšak ne vždy musí být mladistvému vzhledem ke stupni jeho duševní zralosti jasné, že tyto hranice svým jednáním již překročil. Nezralost mladistvého přitom musí být podstatná, tj. musí být zřejmé, že v době činu ještě nedosáhl po stránce rozumové (intelektuální) nebo po stránce mravní (morální) takového stupně vývoje, jakého zpravidla dosahují jeho vrstevníci.*¹¹ (dále viz kapitola 3.1)

Po vzoru prvorepublikového zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, byla ustanovením § 5 odst. 1 ZSM do našeho právního řadu opět zavedena tzv. relativní či podmíněná přičetnost. Jedná se o speciální důvod nepřičetnosti, resp. důvod, pro který může být trestní odpovědnost mladistvého pachatele vyloučena. Ovšem ustanovení § 26 TrZ o nepřičetnosti z důvodu duševní poruchy se nevylučuje, nýbrž se uplatní vedle něj. Přestože disharmonický vývoj osobnosti může vyústit do nejrůznějších duševních poruch, nedostatek mravní a rozumové vyspělosti mladistvého není projevem chorobného duševního stavu, nýbrž je zapříčiněn vývojovou opožděností jedince. Z citovaného ustanovení vyplývá, že k případnému vymizení rozpoznávacích či ovládacích schopností dojde nikoliv v důsledku duševní poruchy mladistvého, jako je tomu u nepřičetnosti podle § 26 TrZ, ale z důvodu jeho mravní a rozumové zaostalosti. Přičemž je nutné si uvědomit, že duševní porucha či mravní a rozumová nevyspělost nemůže být sama o sobě důvodem nepřičetnosti, nýbrž v době činu musí být tím rozhodujícím faktorem, který vyvolal pachatelovu rozpoznávací či určovací nezpůsobilost.

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 tento zvláštní důvod nepřičetnosti označoval jako „značnou zaostalost“, přičemž komentář k § 2 odst. 2 tohoto zákona říká, že „*zaostalým je mladistvý, který nedosáhl takového stupně*

---

¹¹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), č. 218/2003 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazv6mrrhbpwi6q>

*vývoje po stránce intelektuální (schopnost rozpoznávací) nebo po stránce mravní (schopnost určovací), jaké zpravidla dosahují jeho vrstevníci.*¹² Spojka „nebo“ mohla navozovat dojem, že tyto dvě složky by měly být zkoumány odděleně, nicméně stejně, jak bylo popsáno již výše u období pochybné přičetnosti, šlo pouze o to, že složka intelektuální mohla mít větší vliv na schopnost rozpoznat protiprávnost činu, kdežto mravní zaostalost mohla zapříčinit neschopnost ovládnout se a odolat vlastnímu nutkání spáchat protiprávní čin. Stejně tomu tak může být i v dnešní době, avšak Nejvyšší soud se již vícekrát vyjádřil, že tyto dvě složky se navzájem ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek. Rozumovou a mravní vyspělost je proto třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006; publikováno pod č. 19/2007 tr.).

Podmíněná přičetnost se podle našeho pojetí liší od období pochybné přičetnosti, o němž bylo pojednáno výše a které se uplatňuje do současnosti i v Německu. Podle důvodové zprávy k ZSM se ustanovení § 5 sice inspirovalo v německém zákoně o soudech mládeže (Jugendgerichtsgesetz - BgB1. I. S. 3427, BgB1. III. 451-1; dále jen „JGG“), nicméně otázka způsobilosti k vině pachatele je v ZSM vymezena negativně, nikoliv pozitivně. Podle JGG platí, že trestně odpovědný je pouze ten, který je v době spáchání činu natolik zralý, že je schopný rozpoznat protiprávnost činu a své jednání podle toho ovládnout. Německý soudce je tak povinen zkoumat stupeň rozumové a mravní vyspělosti u každého jedince zvlášť, tato okolnost se u něj nepresumuje. Tento postup je však někdy kritizován jako nereálný požadavek zákonodárce na praxi, jenž vede k paušalizovaným vyjádřením německých soudců, kteří příliš nezohledňují úroveň vývoje mladistvého.¹³

Přičetnost mladistvého se u nás presumuje, pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je na místě, aby byla otázka dosaženého stupně mravní a rozumové vyspělosti řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na dětskou (vývojovou) psychologii (§ 58 ZSM). Obdobně je tomu

¹² Miříčka, A. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932, s. 12.

¹³ Říha, J. *Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména k § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TrZ)*. Trestněprávní revue, 2006, č. 10, s. 294. ISSN 1213-5313.

i v případě pochybností o obecné přičetnosti mladistvého v době spáchání činu z důvodu duševní poruchy.

Důsledky nepřičetnosti mladistvého, resp. vyloučení jeho trestní odpovědnosti, jsou podle ustanovení § 5 odst. 2 ZSM shodné. V obou případech, ať už je zapříčiněna mravní a rozumovou zaostalostí či duševní poruchou, mu mohou být vedle ochranných opatření podle § 21 ZSM uložena i opatření podle § 93 odst. 1 ZSM a může být užito postupů podle hlavy třetí ZSM. To koncepčně odpovídá tomu, že na trestně neodpovědného mladistvého z důvodu jeho nedostatečné mravní a rozumové nevyspělosti je třeba hledět jako na trestně neodpovědné dítě mladší patnácti let.¹⁴

Je třeba ještě poznamenat, že u dětí mladších 15 let jako absolutně nepřičetných osob nelze uplatnit obecnou přičetnost, resp. nepřičetnost, která je vázána na duševní poruchu (§ 26 TrZ). I přestože mohou trpět duševní poruchou, v důsledku které se dopustily protiprávního činu, může mít duševní porucha vliv pouze na opatření, jež jsou jim za ně v řízení ukládána.

1.4 Věková hranice trestní odpovědnosti v ČR a úvahy *de lege ferenda*

Jak už bylo několikrát uvedeno, trestní odpovědnost pachatele nastává podle českého právního řádu až s dosažením věku 15 let. Občas se objeví lidé, a to ať už z řad laické veřejnosti či z řad odborníků, kteří volají po snížení této věkové hranice. Odvolávají se na dřívější dospívání dnešní mládeže oproti minulosti, na sjednocení počátku trestní odpovědnosti s ostatními okolními evropskými státy nebo na věkovou hranici 14 let, která byla v Československu uzákoněna za první republiky (§ 2 odst. 1 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n.).

V Evropě se úprava věkové hranice trestní odpovědnosti různí. Rozpětí věkových hranic trestní odpovědnosti je přitom poměrně široké. Důvodem jsou rozdílné kulturní a náboženské tradice, zvyky, historické souvislosti či odlišné koncepce trestního soudnictví nad mládeží. Do roku 2006 byla nejnižší minimální hranice stanovena v Irsku, a to na 7 let věku dítěte. Oblast Britských ostrovů

---

¹⁴ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 93 [Opatření]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 744. ISBN 978-80-7400-350-9.

upravovala již od 19. století vždy vůbec nejnižší věkovou hranici (viz bod 1.2) a stejně je tomu i dnes. Podle anglického Children and Young Person Act 1933 se dítě mladší 10 let považuje za nezpůsobilé spáchat trestný čin, resp. nést za něj odpovědnost *a contrario* trestní odpovědnost nastává v Anglii s dosažením věku pouhých 10 let. Přitom nic jako relativní přičetnost z důvodu mentální nevypěstlosti anglická právní úprava nezná. Až do věku 18 let je však s delikventními dětmi zacházeno podle speciálních opatření (soud pro mládež, odlišné sankce apod.) Obdobně v Severním Irsku je stanovena tato velmi nízká, často kritizovaná spodní věková hranice. Ve Skotsku je uzákoněna nemožnost uznat vinným ze spáchání trestného činu dítě, které je mladší 8 let, nicméně až od 12 let s ním může být za jistých podmínek vedeno trestní řízení. Fakticky se tak věková hranice trestní odpovědnosti stanovuje až na 12 let věku dítěte, přičemž dítě, které dosáhlo věku 12 let, ale je mladší 16 let, může být trestně stíháno jen na příkaz „Lord Advocate“ [41, 41A, 42 Criminal Procedure (Scotland) Act 1995].

Evropský standard je zhruba 14 – 15 let. Spodní věkovou hranici 14 let upravuje sousední Německo, Rakousko a Slovensko, dále například Itálie či Maďarsko. Vedle ČR se minimální věková hranice 15 let uplatňuje i v severských státech – Švédsko, Finsko, Dánsko. V Polsku nastává trestní odpovědnost pachatele trestného činu až s dosažením věku 17 let, ale v případě závažných zločinů, jakými jsou například vražda, znásilnění či těžká újma na zdraví, může být jedinec trestně stíhán již ve věku 15 let.

V původně přijatém novém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. byla trestní odpovědnost snížena z předešlých 15 let na 14 let věku dítěte. Ještě před nabytím účinnosti trestního zákoníku byla však zákonem č. 306/2009 Sb. vrácena věková hranice pro trestní odpovědnost na 15 let, a to pouze pouhý měsíc po jeho přijetí. Proti snížení věkové hranice na 14 let se ostře ohradila značná část odborné veřejnosti včetně Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva. Tato změna se totiž netýkala pouze § 25 TrZ, ale zásadním způsobem ovlivnila například i vymezení trestného činu pohlavního zneužití či týrání, u kterých byla taktéž snížena věková hranice, kdy je dítě chráněno. To bylo v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, který je vyjádřen v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Proto také Výbor OSN pro práva dítěte v Závěrečných doporučeních po projednání druhé pravidelné zprávy České republiky vyjádřil své znepokojení, že se v souvislosti s reformou soudnictví nad mládeží diskutovalo o snížení věku

trestní odpovědnosti na 14 let. Doporučil tak, aby nejen s ohledem na čl. 3, ale také s ohledem na čl. 6 Úmluvy o právech dítěte, který garantuje právo na život, povinnost zajistit v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte, zachoval současnou věkovou hranici trestní odpovědnosti, která je stanovena na 15 let.¹⁵

Důvody, proč se tu a tam objeví někdo, kdo by věkovou hranici snížil na věk 14 let či nižší, již byly naznačeny. Z tvrzení, že dnešní děti vyspívají dříve než předcházející generace, a že tudíž již ve věku 13 let mají plně rozvinutou rozpoznávací a ovládací schopnost, vycházela skupina poslanců ve svém návrhu z roku 2016 o snížení trestní odpovědnosti na 13 let u zvlášť závažných zločinů, za které lze uložit výjimečný trest.¹⁶ Názory na dřívější dospívání dětí však nejsou jednotné a ani sami odborníci z řad psychologů či lékařů se na jednoznačném závěru neshodnou. Lékař Karel Barták uvedl, že „*dlouhodobá antropometrická měření podle něj ukazují, že mladá populace dnes dříve dospívá, je vyšší a těžší, urychluje se také psychický vývoj.*“¹⁷ Tomuto názoru však oponuje dětský psycholog Jaroslav Šturma: „*Zdaleka nelze hovořit o tom, že by děti byly dnes zralejší a odpovědnější a že by se v tomto smyslu jejich vývoj zrychlil. Děti mají určitě více zážitků a zkušeností všeho druhu, zároveň se však zvyšuje rozpor mezi vyspíváním jednotlivých složek osobnosti mladého člověka. Urychluje se vývoj fyzický a snad i vývoj sexuální, krok s ním ale nedrží schopnost tyto funkce a možnosti řídit a odpovědně ovládat.*“ S tímto názorem souhlasí i dětský psycholog Zdeněk Matějček: „*Že mladá generace je tělesně zdatnější a sexuálně dříve dospívá, se dá změřit. Že by se její psychický vývoj urychlil, to už se tak lehce dokázat nedá. Sám o tom pochybuji. A jestliže se urychlil, co se to vlastně urychlilo? Znamená to, že obecně jsou děti dnes odpovědnější už v mladším věku za své jednání?*“¹⁸

---

¹⁵ Závěrečná doporučení Výboru OSN pro práva dítěte ke Druhé periodické zprávě ČR. – bod 26 a 27. Dostupné na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-uluv/Z_v_re_n_doporu_en_2CRC_CZ_2.pdf.

¹⁶ Poslanecká sněmovna: Návrh skupiny poslanců na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgzpxa4s7gezv6mjul5zv62ljobrj>

¹⁷ Hučín, J., Matějček, Z., Netík, K., Šturma, J. *Zavírat děti do vězení?* Psychologie dnes, 2004, roč. 10, č. 11, s. 24 – 25. Dostupné na: <http://www.rodina.cz/clanek4257.htm>.

¹⁸ Tamtéž.

Čistě teoreticky, pokud bychom chtěli snižovat věkovou hranici trestní odpovědnosti z toho důvodu, že bychom připustili, že dnešní děti dospívají rychleji, a proto jsou již v nižším věku schopny chápat význam svých protiprávních činů, kterých se dopustily, přiklonila bych se spíše k zavedení dvojí věkové hranice trestní odpovědnosti. Jako příklad uvedu ruskou právní úpravu, která se mi vzhledem k nastaveným věkovým hranicím zdá být optimální. Trestně odpovědná je podle § 20 trestního zákoníku Ruské federace osoba, která v době činu dovršila 16. rok věku. Druhá věková hranice je 14 let, kdy v tomto věku je trestně odpovědná osoba, která se dopustila taxativně vymezených trestných činů, jakými jsou vražda, znásilnění, úmyslné způsobení těžké, ale i lehké újmy na zdraví, loupež apod. Ostatně i zmiňovaný návrh poslanců z loňského roku byl založen na koncepci dvojí věkové hranice, nicméně věk 13 let už považuji za zbytečně nízký. Výbor OSN pro práva dítěte však důrazně smluvním státům doporučuje, aby se vyhnuly této praxi, kdy právní úprava umožňuje určité výjimky z minimální věkové hranice, za kterých lze použít věk ještě nižší.¹⁹

Vláda s návrhem skupiny poslanců vyslovila svůj nesouhlas, a to hned z několika důvodů. Tím nejdůležitějším je, že za posledních 10 let dochází k setrvalému poklesu protiprávních činů mládeže. A skutečně, když se podíváme do statistik, ukazují nám, že zatímco v druhé polovině 90. let minulého století se počet osob mladších 15 let, které se dopustily trestné činnosti, pohyboval ročně okolo 10 000, po roce 2000 tento počet stále klesá a od roku 2010 klesl dokonce pod 2000 osob za rok.²⁰ Očividně zastánci snížení věkové hranice k této skutečnosti záměrně nepřihlíží, aby se „vyhovělo“ té části laické veřejnosti, která žádá vždy po nějakém brutálním činu spáchaném trestně neodpovědným dítětem snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Přitom se také zapomíná na to, že se často jedná o výjimečné případy, zpravidla nesouvisejícími s věkem dospívajícího, nýbrž s osobními poměry nebo s psychickými chorobami, jako tomu bylo například i u čtrnáctiletého chlapce, který loni v únoru ubodal

---

¹⁹ General Comment No. 10 (2007) – Children’s rights in juvenile justice – bod 34. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>.

²⁰ Statistická ročenka kriminality 2014, s. 592. Dostupné na: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

v Teplicích svou třináctiletou kamarádku. Ten podle znalců trpěl těžkou sexuální deviací²¹ (dnes označované jako poruchy sexuální preference).

Vláda dále vyjádřila svůj názor, že za mnohem účinnější považuje dosavadní právní úpravu, která zohledňuje vývojová a psychická specifika dospívajících a která upřednostňuje prvky restorativní justice před pouhou represí. Zároveň zná opatření, jejichž cílem je chránit společnost před těmito pachateli. Vláda měla konkrétně na mysli ochrannou výchovu, která pro dítě mladší 15 let, jež se dopustilo činu jinak trestného, představuje omezení osobní svobody. *„Navrhované snížení věkové hranice trestní odpovědnosti by tak znamenalo pouhý „přesun“ delikventů z výchovného ústavu do věznice, přičemž oba tyto typy zařízení spočívají shodně na principu omezení osobní svobody.“*²²

Nakonec bylo projednávání návrhu v Poslanecké sněmovně s koncem volebního období ukončeno.

Důvodem pro snížení věkové hranice by nemělo být ani srovnávání s okolními státy. Přestože může být věková hranice trestní odpovědnosti stanovena níže, můžeme dojít k závěru, že prostředky, které daný právní řád používá pro „potrestání“ delikventní mládeže, sledují stejný cíl a že postavení trestně neodpovědného dítěte se výrazně neodlišuje. A je to poměrně logické, když je soudnictví ve věcech delikventní mládeže postaveno zejména v našich sousedních státech na obdobných principech, které pro nás vycházejí a jsou regulovány mezinárodním právem. Jako příklad lze uvést Rakousko (trestní odpovědnost počíná čtrnáctým rokem věku mladistvého), kde je vyloučena trestní odpovědnost u mladistvého, který v době činu dosud nedovršil 16 let, dopustil se přečinu (tj. činu, u kterého je maximální hranice trestní sazby 3 roky), nejde o těžké zavinění a k odvrácení mladistvého od trestné činnosti není třeba užití trestního práva. Ve Švýcarsku je věková hranice trestní odpovědnosti nastavena poměrně nízko, když se trestní právo mládeže vztahuje na mladistvé osoby ve

---

²¹ Janoušek, A. *Policie usvědčila vraha dívky z Teplic, kvůli nízkému věku ho trest mine*. Dostupné na: https://usti.idnes.cz/teplice-vrazda-vychovny-ustav-divka-nezletily-vrah-fyk-/usti-zpravy.aspx?c=A161215_2292666_usti-zpravy_mi.

²² Stanovisko vlády k návrhu poslanců Jeronýma Tejce, Bronislava Schwarze, Marka Černocho, Vítězslava Jandáka, Petra Gazdíka a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 817). Dostupné na <http://www.psp.cz/doc/00/12/72/00127230.pdf>.

věku 10 až 18 let. Na děti mladších 10 let, jež se dopustily protiprávního činu je možno použít pouze prostředky práva občanského. Na druhou stranu trest odnětí svobody lze uložit pouze osobě, která je v době spáchání činu starší 15 let, a to ještě oproti české právní úpravě jej lze uložit ve výměře pouze 1 rok.²³

Přestože bych zásadně nebyla proti tomu, aby u nás byla zavedena dvojitá věková hranice trestní odpovědnosti, s ohledem na výše zmíněné však u mě stále převažuje názor, že u nás není nutné věkovou hranici trestní odpovědnosti snižovat. Hranice trestní odpovědnosti 15 let odpovídá evropským standardům a vyhovuje závazkům, které pro nás vyplývají z mezinárodního práva. Kriminalitu dětí a její snižování je zapotřebí řešit komplexně, a proto mám za to, že než se uchylovat k pouhému snižování věkové hranice, je efektivnější i do budoucna prohlubovat výchovné působení na mládež a přijímat opatření takové povahy (zejména z oblasti občanského, resp. rodinného a sociálního práva), jež budou podporovat systém soudnictví nad mládeží, který je postaven na principech restorativní justice. Ten je pro dospívající, i když delikventní děti, vhodnější oproti tradičním prostředkům trestního práva v represivním pojetí.

Ti, kteří sázejí na represii jako na hlavní prostředek snížení protiprávního a společensky nepřijatelného jednání, vycházejí z mylného předpokladu, že citelný trest/sankce nejlépe (či snad pouze ona) přesvědčí pachatele, aby do budoucna změnil své jednání. „*Jestliže se však jedná o úmyslné přestupování trestního zákona, pak jedinec jedná již ze svého asociálního přesvědčení, realizuje svůj koncept subjektivního dobra. Samotná represe pak většinou nevede k tomu, aby si pachatel umínil zdržet se v budoucnosti antisociálního jednání, ale k tomu, aby se poučil a zdokonalil v tom, jak svých asociálních či antisociálních cílů dosahovat efektivněji a sankcím se vyhnul.*“²⁴ Nemyslím si, že dřívější působení na děti prostředky trestního práva by proto vedlo k lepším preventivním účinkům, a že by se tudíž dosáhlo kýženého cíle.²⁵ Naopak výsledky mezinárodního výzkumu dokonce dokazují, že aplikace přísných trestních sankcí u věkově nejmladších

---

²³ Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 92 a 103. ISBN 978-80-7400-450-6.

²⁴ Večerka, K. a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 116. ISBN 978-80-7338-118-9.

²⁵ Tento názor byl jedním z důvodů, proč došlo ke snížení věkové hranice na 14 let na Slovensku. Vráblová, M. *Podmienka veku trestnej zodpovednosti mladistvých a hranice jej prehodnotenia*. Justičná revue, 56, 2004, č. 8–9, s. 935n. In: Hulmáková, J. *Nad slovenským trestným právom mládeže*. Trestněprávní revue, 2007, č. 4. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqg5pxi4s7grpxgzgmxhg2zs#>

delikventů vede k recidivě častěji než v případě využití odklonů či alternativních výchovných opatření.²⁶

Přikláním se tedy spíše k té druhé skupině odborníků, která považuje snížení věkové hranice trestní odpovědnosti v ČR za nesprávné a zbytečné. Musil je toho názoru, že snížením věkové hranice se ničeho pozitivního nedosáhne, a navíc má za to, že současná právní úprava umožňuje dostatečně efektivní postih dětských delikventů a nabízí široké spektrum výchovně, léčebně i preventivně zaměřených nástrojů.²⁷ Obdobný názor na problematiku zaujímá i Válková. Přestože tyto nástroje stojí vně systému trestního práva, jsou dostatečné i pro trestně neodpovědné děti, které se dopustily velmi závažných forem kriminality, případně i dětí, které se opakovaně dopouštějí kriminality a v minulosti byly zvoleny méně intenzivní formy výchovné intervence.²⁸ Samotné snížení věkové hranice jako takové nic neřeší, a proto není až zas tolik podstatné, zda je věková hranice trestní odpovědnosti nastavena na 15 let, na 14 let anebo níže. Závisí vždy pouze na tom, jak se právní úprava staví k delikventní mládeži, jak je s ní zacházeno a jaké vytváří podmínky pro to, aby se protiprávním činům dospívajících dětí předcházelo a zamezovalo se do budoucna recidivě. Na druhou stranu je však k tomu dále potřeba dodat, že ačkoli bude existovat sebelepší systém, nebude efektivní a účinný, pokud nebude dostatečně vytvořena půda a podmínky pro jeho realizaci. Mám tím na mysli zejména finanční zajištění a odborné personální obsazení, tedy osoby, které se určitým způsobem podílejí na řízení a následné nápravě mladých delikventů. Je důležité zajistit dobrou „proškolenost“ a kvalitu těchto osob, a to nejen samotných soudců, ale také policistů, státních zástupců, pracovníků sociálně-právní ochrany dětí apod., a to na takové úrovni, aby uměly účinně a naplno využít své kompetence ve prospěch mládeže.

---

²⁶ Killias, M., Villetaz, P. Ruckfall nach Freiheits- und Alternativstrafen: Lehren aus einer systematischen Literaturübersicht. In: Losel, F., Bender, D., Jehle, J. M. Kriminologie und wissenschaftsbasierte Kriminalpolitik. Monchengladbach: Forum Verlag Godesberg, s. 207 – 225. In: Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství. 2013, č. 3, s. 8. ISSN 1214-3758.

²⁷ Musil, J. *Respektuje český zákonodárce subsidiaritu trestní represe?* Kriminallistika, 2007, č. 3, s. 16. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/soubor/03-zip.aspx>.

²⁸ Válková, H.: *15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009*. Právní rozhledy, 2009, č. 15, str. II. ISSN 1210-6410.

2. Trestní zákonodárství nad mládeží

2.1 Historický úvod zaměřený na právní úpravu nad trestně neodpovědnými dětmi

Po vzoru řady evropských zemí byly základy samostatného trestního zákonodárství nad mládeží v naší zemi položeny již za První republiky zákonem č. 48 Sb. z. a n., ze dne 11. března 1931. Velký vliv na přijímání zákonných úprav v této oblasti měla nepochybně první světová válka, kvůli které došlo k zanedbání výchovy dospívajících, a tím i ke zvýšení kriminality mládeže.²⁹ Zákon o trestním soudnictví nad mládeží vycházel z toho, že pouhé uložení trestu nepovede k individuálním preventivním účinkům, a tudíž ani k ochraně společnosti před mladými zločinci. Již vládní návrh zákona proklamoval, že vůdčí zásadou trestního práva mládeže musí naopak být: co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat, a je-li nutné trestati, pak i trestem vychovávat a polepšovat.³⁰ Proto bylo zapotřebí při zacházení s nimi volit jiných vhodnějších nástrojů namísto těch klasických trestněprávních a také především dostatečně zohledňovat jejich nedokonaný vývoj.

Zákon rozděloval mládež na mladistvé a nedospělé, kterými se rozuměly děti mladší 14 let, které nebyly trestně odpovědné, resp. odpovědné podle trestních zákonů a mladistvými osoby, které v době činu (stejně jako v současnosti nazvaného provinění) dovršily 14 let, ale nepřekročily 18 let věku. Tomuto dělení odpovídala také struktura zákona, kdy převážná většina se podrobně věnovala hmotněprávním odlišnostem i specifikům v trestním řízení mladistvých. Nedospělým, v jejichž případech se logicky o trestní řízení nejednalo, byl určen víceméně jediný paragraf. Na řízení s nimi se vztahovala tehdejší ustanovení o řízení ve věcech poručenských a opatrovnických a ustanovení zákona o základních ustanoveních řízení nesporného (č. 100/1931 Sb. z. a n.). Za činy jinak trestné byla nedospělým ukládána výchovná nebo léčebná opatření poručenským soudem, kterým byl příslušný okresní soud (§ 2 zákona č. 100/1931 Sb. z. a n.). Před rozhodnutím si mohl vyžádat odborný posudek, a to pedagogický nebo lékařský. Všeobecně byla přípustná jakákoliv opatření, která

²⁹ Miříčka, A. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932, s. 2.

³⁰ Tamtéž, s. 5.

považoval poručenský soud za vhodná ku prospěchu nedospělce. Výčet v § 1 odst. 2 zákona o trestním soudnictví nad mládeží tedy nebyl vyčerpávající. Poručenský soud mohl zejména nedospělce „pokárati“, nikoliv však tresty fyzickými, mohl nařídít umístění dítěte do jiné rodiny anebo do léčebného nebo jiného ústavu. Měl možnost nařídít také ochranný dozor nebo ochrannou výchovu, pouze však tehdy, jevílo se mu to nezbytným k zamezení hrozícího zpustnutí nebo k nápravě nedospělého. Účelem ochranné výchovy mělo být odstranění nedostatků ve výchově vlastní rodiny nedospělce. Z toho důvodu měla být vykonávána v jiné rodině, která k tomu byla způsobilá a ochotná nebo ve výchovně, což byl určitý typ výchovného ústavu. Uložení těchto opatření znamenalo nejen podstatné omezení svobody dítěte, ale i omezení výchovných práv jeho rodiny, resp. jeho rodičů. Navíc povinnost vykonat opatření umístění dítěte do jiné rodiny nebo do ústavu náležela osobě, která byla podle zákona povinna pečovat o výchovu a výživu nedospělého, a to na jeho náklady.³¹ Realizace obou opatření se však ukázala být problematická, a to zejména z důvodu nemožnosti nalezení jiné vhodné rodiny.

Poručenský soud mohl ponechat potrestání také na rodině nedospělce či na škole, jejímž žákem nedospělec byl. Učinil-li tak, rodiče či zákonného zástupce upozornil na jejich povinnosti a rozsah, v jakém mohli své „kárné právo“ uplatnit (§ 52 vládního nařízení č. 195 z roku 1931, kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží; dále jen „prováděcí vládní nařízení“). V případě, že ponechal potrestání na škole, bylo vykonáno podle kázeňského školního řádu dané školy (§ 28 tamtéž).

Obligatorně poručenský soud ukládal ochrannou výchovu, jejíž výkon měl být proveden ve výchovně nebo umístění v léčebném ústavu tehdy, když se nedospělec starší 12 let dopustil činu jinak trestného, za který zákon umožňoval uložit trest smrti nebo doživotní ztrátu svobody.

Všechna tato opatření mohla být uložena i tehdy, když sice nebylo prokázáno, že se nedospělý dopustil činu jinak trestného, avšak v průběhu řízení dospěl poručenský soud k závěru, že pro zajištění řádného vývoje dítěte je jejich uložení zapotřebí.

---

³¹ Miříčka, A. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932, s. 10.

Konečně mohl poručenský soud uložit napomenutí také těm osobám, kterým náleželo pečovat o nedospělého, především tedy jeho rodičům.

Trestní řízení s mladistvými se řídilo ustanoveními trestního řádu č. 119 ze dne 23. května 1873, nebylo-li v zákoně o trestním soudnictví nad mládeží stanoveno jinak. Rozhodování v trestních věcech mladistvých náleželo specializovaným soudům mládeže, které nebyly zřízeny jako samostatné soudy, ale byly vyčleněny jako zvláštní oddělení okresních a krajských soudů. U okresního soudu rozhodoval soudce mládeže, u krajského soudu senát mládeže. Otázka vytvoření organizačně samostatného soudu mládeže byla hojně diskutována a jednou z kladně hodnocených skutečností bylo sloučení dosavadní tzv. „dvojí koleje péče“ – péče trestního soudce a péče soudce poručenského. Nakonec však byl ponechán výkon soudní pravomoci poručenského a trestního soudu mládeže oddělený a současně byla zdůrazněna potřeba úzké spolupráce obou těchto specializovaných justičních složek.³²

Za soudce mládeže měli být ustanoveni pouze ti z řad soudců, kteří se slovy zákona svými vlastnostmi a svou povahou pro tento úřad zvláště hodí (§ 33 odst. 1 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n.). Mělo být přihlédnuto také k jejich odbornému vzdělání, zvláště pedagogickému, a k jejich dosavadní činnosti. Stejně podmínky se vztahovaly také na přisedící, kteří museli být mimo jiné znalí sociální péče o mládež. Ústavně-právní výbor k otázce kvalifikovanosti soudců mládeže uvedl, že vzhledem ke skutečnosti, že mladiství se provinění dopouštěli ve většině případů proto, že se jim nedostalo dostatečné výchovy, dostatečného vedení a dozoru, bylo zapotřebí, aby v soudci viděli určitou autoritu, kterou by od počátku řízení uznávali. Měl za to, že bohužel touto autoritou nemohla být pro mladistvého, který se dopustil protiprávního jednání, žena. Z tohoto důvodu odmítl také názor veřejnosti, podle kterého by se na tuto funkci velmi dobře hodily ženy, a proto zejména jim by mělo být rozhodování v trestních věcech mladistvých svěřeno.³³

Soud mohl mladistvému uložit pouze dva druhy trestů, kterými byly trest zavření a trest peněžité. Vzhledem k základním východiskům této právní úpravy, naznačené již v úvodu této kapitoly, měl soudce uvážit, zda by v konkrétním

---

³² Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. 2. vydání.* Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. XI. ISBN 978-80-7179-375-5.

³³ Zpráva ústavně-právního výboru o vládním návrhu zákona o trestním soudnictví nad mládeží, bod 5. Dostupné na: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0823_01.htm.

případě nebylo vhodnější volit jiné možnosti, zejména upustit od potrestání, šlo-li o čin menšího významu, anebo stejně jako u nedospělců uložit mladistvému některé z ochranných opatření (pouze ochranný dozor nebo ochrannou výchovu). Za tím účelem bylo zapotřebí důkladně zjistit majetkové, osobní a rodinné poměry mladistvého, jakož i další okolnosti, které byly důležité pro jejich uložení. Zejména si soud měl vyžádat zprávu o těchto skutečnostech od soudu poručenského, ale významnou zde byla i škola, jež mladistvý navštěvoval, která byla povinna na požádání soudu tyto skutečnosti sdělit (§ 27 prováděcího vládního nařízení).

Významným ustanovením byl v tomto směru dále § 5 odst. 3 zákona o trestním soudnictví nad mládeží, podle kterého měl soud volit tu z možností, kterou uznal za nejúčelnější pro mravní vývoj mladistvého. Zohledňovat měl nejen povahu a závažnost spáchaného činu, ale také pohnutky, které mladistvého k činu vedly, poměry, ve kterých vyrůstal a byl vychován, jakož i stupeň jeho rozumové vyspělosti a mravní zkaženosti. Nejen v tomto ustanovení, ale obecně napříč celým zákonem se setkáváme s instituty, ze kterých je zřejmý přechod v „trestání“ mládeže od odplaty k výchově. Při provádění tohoto zákona mělo být přitom dbáno na správné pochopení jeho celkového účelu než na pouhou aplikaci právních norem. To mělo být zajištěno hlavně důsledným výběrem vhodných a kvalifikovaných soudců mládeže.³⁴

Tento na svou dobu velmi přelomový zákon, který byl inspirací pro současnou právní úpravu soudnictví nad mládeží v ČR, pro zákon č. 218/2003 Sb., však nebyl v tehdejší době všemi kladně přijat. Například bylo některými kritizováno rozšíření beztrestnosti oproti rakouskému trestnímu zákonu z roku 1852 (viz kapitola 1.2), a tedy ani upozadnění represe nebylo vítáno.³⁵ A také jeho realizace v praxi zaostávala nad principy v zákoně vyjádřenými. Vyplývá to z „kritiky dr. Cyrila Stejskala, který mj. uvádí, že sice vznikly specializované soudy a senáty mládeže, ale soudci pověřeni touto novou funkcí nebyli náležitě poučeni a vzděláni v oblastech psychologie, psychopatologie a socioekonomické

---

³⁴ Miříčka, A. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932, s. 101.

³⁵ Dr. V. S. uváděl, že dříve byl nedospělý při větších trestných činech (zločinech) ohrožován trestní normou, a tedy v normálním případě zdržován před trestným činem. „Nyní nelze využití ani preventivního účinku trestní hrozby, ani potlačování trestem pokračování na dráze zločinnosti.“ Přičemž léčebná a výchovná opatření, která ukládal poručenský soud, považoval za nedostatečná a nezpůsobila „suplovat“ dřívější trestání. In: Zezulová, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 68. ISBN 80-210-1643-4.

*problematice delikventní mládeže. Naopak se vytvořila taková praxe, že u okresních soudů se stávali soudci pro mládež buď ti nejstarší, aby zde v klidu dočkali penze nebo naopak ti nejmladší, nezkušení, s odůvodněním, že zde nemohou nic pokazit. Nejzávažnějším nedostatkem však bylo to, že pro výkon nápravné převýchovy nebyla otevřena žádná nová zařízení, ačkoliv stávající ústavy již kapacitně nepostačovaly.*³⁶

Zákon z roku 1931 však bohužel neměl příliš dlouhého trvání, neboť účinný byl pouhých 8 let. Následným trestním zákonem z roku 1950 (č. 86/1950 Sb.), k jehož vytvoření se přistoupilo krátce po únorovém komunistickém převratu v roce 1948, byl zákon č. 48/1931 Sb. z. a n. zrušen, a i přestože se mladistvým v několika zvláštních ustanoveních věnoval, o samostatném systému soudnictví nad mládeží již hovořit nelze. Nezměnil to ani pozdější trestní zákon č. 140/1961 Sb. či přijetí trestních řádů z roku 1956 a 1961. Nehledě na to, že řízení s trestně neodpovědnými dětmi mladšími 15 let nebylo upraveno takřka vůbec. V trestním zákoně č. 140/1961 Sb. jim bylo věnováno pouze jedno ustanovení § 86, které se týkalo ochranné výchovy a které v původním znění stanovilo, že: „*Spáchala-li osoba, která dovršila dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let, některý čin, za který tento zákon ve zvláštní části dovoluje uložení trestu smrti (po roce 1989 novelizováno a změněno na výjimečný trest), uloží soud v občanskoprávním řízení její ochrannou výchovu; soud tak může učinit též tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby mladší než patnáct let, která spáchala čin, který by jinak byl trestným činem.*“

Jinak byla delikvence dětí mladších 15 let řešena skrze zákon o rodině č. 94/1963 Sb. (dále jen „zákon o rodině“). Před přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 1999 to byly národní výbory, jež v součinnosti s rodiči, školou, ale i společenskými organizacemi zajišťovaly řádný všestranný vývoj dětí a které byly oprávněny podle § 43 zákona o rodině ukládat výchovná opatření, vyžadoval-li to zájem společnosti na řádnou výchovu dětí. Zásah do rodinných vztahů byl možný právě i ze strany tehdejších společenských organizací, které se podílely na výkonu uložených opatření. Opatření mohly ukládat samozřejmě i soudy, avšak jestliže je uložil národní výbor, nebylo zapotřebí schválení soudu.

---

³⁶ Stejskal, C. *Rozvoj péče o mládež v Čechách do okupace*. Krajský pedagogický ústav Plzeň 1969, s. 44. In: Hrušáková, M. *Trestní soudnictví nad mládeží*. Brno, 2008. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta, s. 10.

S přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“) došlo k novelizaci mj. i zmíněného ustanovení § 86 trestního zákona z roku 1961, kdy do něj bylo výslovně doplněno, kdo je oprávněn podat návrh na uložení ochranné výchovy, anebo že je možné ji uložit i bez návrhu. Do té doby se oprávnění státního zastupitelství podat tento návrh dovozovalo pouze nepřímo ze zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

2.2 Významné mezinárodní dokumenty v oblasti soudnictví nad mládeží

Zásadní postavení pro utváření trestní politiky, právních úprav týkajících se delikventní mládeže, jakož i následné samotné aplikační praxe mají některé mezinárodní organizace a jimi přijaté dokumenty. Nejvýznamnější z nich jsou OSN a Rada Evropy.

Nejdůležitějším dokumentem OSN je Úmluva o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25, přijatá Valným shromážděním 20. listopadu 1989 v New Yorku), která je přímo zaměřena na ochranu práv dětí. ČSFR ji ratifikovala v roce 1991 a pro Českou republiku jako pro nástupnický stát je závazná od 1. 1. 1993. Byl zřízen Výbor OSN pro práva dítěte, který podle čl. 43 Úmluvy o právech dítěte (dále také „Úmluva“) dohlíží nad dodržováním a plněním závazků přijatých podle Úmluvy. Česká republika jako smluvní stát podává Výboru OSN pro práva dítěte každých 5 let podrobnou zprávu o přijatých opatřeních k naplnění práv obsažených v Úmluvě.

Důležité zásady a práva garantovaná Úmluvou v oblasti trestního zákonodárství nad mládeží:

- čl. 3 – sledování nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dětí
- čl. 6 – právo na život a rozvoj dítěte
- čl. 12 – právo dítěte být vyslechnuto, pokud je schopno samo formulovat své názory
- čl. 25 – právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu

zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním

- čl. 27 – výchova dítěte směřující k rozvoji osobnosti dítěte, jeho fyzických a psychických schopností; příprava dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti
- čl. 37
  - žádné dítě nesmí být podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
  - nemožnost uložení trestu smrti nebo trestu na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu
  - zákaz nezákonného nebo svévolného zbavení svobody
  - s dítětem zbaveným svobody musí být zacházeno s lidskostí a úctou a způsobem, který bere ohled na věk dané osoby
- čl. 40
  - právo obviněného, obžalovaného či dítěte uznaného vinným z porušení trestního práva na zacházení, které rozvíjí smysl pro důstojnost a čest a úctu k lidským právům, bere ohled na věk dítěte a napomáhá k reintegraci dítěte do společnosti
  - presumpce nevinny
  - právo dítěte být neprodleně informováno o obviněních vznášených proti němu
  - právo na právní pomoc
  - právo dítěte na ochranu jeho soukromí
  - zákaz sebeobvinění a právo nevypovídat
  - stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se považuje dítě za nezpůsobilé porušit trestní právo
  - požadavek na přijetí zvláštních zákonů, zřizování orgánů a institucí pro výkon spravedlnosti nad dětmi, které se dopustily trestného činu...

Byť se práva uvedená v čl. 40 vztahují spíše k dětem trestně odpovědným (obviněný, obžalovaný, uznaný vinným z porušení trestního práva), upravuje i poskytnutí ochrany dětem trestně neodpovědným pro nedostatek věku. U dětí trestně neodpovědných je v případě potřeby nutné přijetí opatření k zacházení

s takovými dětmi bez přijetí soudní procedury za předpokladu dodržování lidských práv a právních záruk [čl. 40 odst. 3 písm. b)].

Bližší výklad některých ustanovení je obsažen v komentářích tvořených Výborem OSN pro práva dítěte. V této oblasti jde především o Všeobecný komentář č. 10 z roku 2009 k právům dítěte v rámci soudnictví pro mládež (v originálním znění *Children's rights in juvenile justice*), tedy zejména komentář k čl. 37 a čl. 40 Úmluvy. Dalšími jsou Všeobecný komentář č. 12 z roku 2009, který provádí čl. 12 Úmluvy a Obecný komentář č. 14 z roku 2013 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska (čl. 3 Úmluvy).

Komentář č. 10 klade v návaznosti na čl. 3 Úmluvy požadavek na zvláštní zacházení s dětmi, které se dostaly do konfliktu se zákonem, s ohledem na jejich fyzický a psychický vývoj a jejich emoční a vzdělávací potřeby, které zapříčiňují větší zranitelnost na rozdíl od dospělých jedinců. Ochrana nejlepších zájmů dítěte spočívá v upřednostnění restorativní justice před tradiční represivní či retributivní justicí. Mají být ukládána taková opatření, která mají vést k řádnému rozvoji mládeže. Zabývá se také otázkou odklonů (tzv. *diversions*), které mohou být aplikovány jen tehdy, jestliže existuje přesvědčivý důkaz o vině dítěte a toto dobrovolně přijme svou zodpovědnost bez zastrašování a nátlaků. K využití odklonu musí dát dítě písemný souhlas a smluvní státy mohou zvážit zavedení souhlasu také rodičů dítěte, zejména dítěte mladšího 16 let.

V komentáři č. 10 je dále rozebráno právo dítěte být vyslechnuto, přičemž se přikládá velký význam tomuto právu právě v řízeních, ve kterých je dítě v postavení „obviněného“. Dítě má právo svůj názor vyjádřit přímo, prostřednictvím zástupce (zejména rodič a právník) nebo příslušného orgánu. Musí být přihlédnuto k názoru dítěte v tom rozsahu, v jakém je dítě schopno jej vyjádřit s ohledem na svůj věk a zralost. Aby se mohlo dítě náležitě vyjádřit, musí být řádně informováno nejen o obviněních proti němu vznesených, ale také o dalších skutečnostech jeho se týkajících a pro řízení významných. Dítě má právo se vyjádřit také k (alternativním) opatřením, která mu mohou být za jeho protiprávní čin uložena. Mají být v tomto směru zohledněna jeho specifická přání a preference, to tedy znamená, že dítě má právo se efektivně podílet na nejvhodnější reakci na čin jím spáchaný (výzkum ukazuje, že aktivní zapojení

dítěte ve většině případů přispěje k pozitivnímu výsledku).³⁷ S tím souvisí také požadavek vyjádřený v bodě 14 Pekingských pravidel na to, aby bylo řízení vedeno v atmosféře umožňující dítěti porozumět, vyjádřit se a uplatnit tak svá práva v řízení. V komentáři č. 12 jsou pak stanoveny také speciální požadavky na prostředí, ve kterém má být dítě vyslechnuto (nesmí být nepřátelské, zastrašující, nepřiměřené věku dítěte), na design místnosti, ale také například oblečení vyslychajících osob.

Významnými jsou dále tzv. Pekingská pravidla – Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (rezoluce OSN 40/33 ze dne 29. listopadu 1985), která jsou už čistě specializována na soudnictví ve věcech mládeže. Je ponecháno na právních rádech jednotlivých členských států, aby z hlediska věku vymezili pojmy mladistvý a mladistvý provinilec, na které se tato pravidla vztahují. Nicméně je stanoven požadavek na dolní hranici trestní odpovědnosti, která by neměla být vzhledem k emoční a rozumové vyspělosti dětí příliš nízká. I zde je zdůrazněn požadavek na speciální soudnictví pro mladistvé, které má být vykonáváno osobami odborně kvalifikovanými a má být zajištěno jejich stálé vzdělávání, přičemž požadavek kvalifikovanosti je kladen i na další osoby, které s mladistvými provinilci v rámci jejich nápravy pracují (samostatně je zmíněna policie, resp. její příslušníci). V období, kdy je mládež náchylná k deviantnímu chování, mají státy vytvořit takové podmínky, které jim zajišťují smysluplný život a podporují jejich osobní rozvoj. Proto i účelem umístění mladistvých v nápravných ústavech má být péče, ochrana a získání vzdělání a kvalifikace. Dále je vyjádřena preference odklonů a přiměřenost ukládaných opatření, přičemž trest odnětí svobody má být využit jen v případech závažné kriminality.

Neméně významné jsou i Riyadhské směrnice pro prevenci kriminality mládeže (rezoluce OSN 45/112 ze dne 14. prosince 1990), které se sice primárně zaměřují na prevenci, ale obsahují také určitá doporučení vztahující se k reakci na kriminalitu mládeže. Například má být bráno v potaz, že nevhodné a protiprávní chování mladistvých je často projevem procesu dospívání, které v řadě případů samovolně s ukončením vývoje a přechodem do období dospělosti vymizí. Anebo třeba ponechává na zvážení jednotlivých států zřízení institutu ombudsmana nebo

---

³⁷ General Comment No. 10 (2007) – Children's rights in juvenile justice – body 44, 45, 46. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>.

jiného podobného nezávislého orgánu, který bude zajišťovat, že práva a zájmy mladých delikventních osob budou dodržovány.

Další mezinárodní organizací je již zmíněná Rada Evropy, kdy nepochybně nejznámější a základní mezinárodní úmluvou je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která zakotvuje obecná základní práva včetně procesních záruk nejen v trestním řízení, což má význam pro řízení podle hlavy třetí ZSM (zejména čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které zaručuje právo na spravedlivý proces). Neméně významnými z hlediska soudnictví nad mládeží jsou také doporučení Výboru ministrů, která nejsou sice právně závazná, politicky však ano, a proto jsou také většinou členských států respektována. Za klíčové jsou považovány zejména následující dokumenty:

- Rec (2000) 20 zaměřené na využití časně psychosociální intervence v prevenci kriminality
- Rec (2003) 20 týkající se nových způsobů zacházení s delikvencí mládeže a role soudnictví ve věcech mládeže – v tomto doporučení je patrný vliv principů restorativní justice; pozornost by měla být zaměřena zejména na závažnou, násilnou a drogovou kriminalitu páchanou mládeží a na tzv. chronické pachatele; měly by být hledány přiměřenější a efektivnější přístupy mj. vůči dosud trestně neodpovědným dětem³⁸
- Rec (2008) 11 Evropská pravidla pro mladistvé pachatele, kterým byly uloženy sankce nebo opatření (dále jen „Evropská pravidla pro mladistvé“)

Pro všechny je společné to, že se stejně jako i jiné už zmíněné dokumenty zabývají například vhodností zavedení specializovaného soudnictví nad mládeží a dalších institucí a jejich celoživotním vzděláváním. Má být rozšiřována možnost reagovat na kriminalitu mládeže tak, aby nedocházelo ke stigmatizaci a zpřetrhání pozitivních sociálních vazeb dítěte, zejména kontaktu s rodinou, pokud je to v zájmu dítěte. S tím souvisí také požadavek na ochranu soukromí mládeže v řízení či široké využívání odklonů. V neposlední řadě doporučují rozšíření možnosti aplikace trestního práva mládeže a trestního soudnictví nad mládeží i na tzv. mladé dospělé. Co se týče opatření, je kladen důraz na jejich výchovný a reintegroující účel a také je zdůrazněn požadavek na to, aby nebyla

---

³⁸ Hulmáková, J. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue, 2009, č. 12, s. 369. ISSN 1213-5313.

ukládána na neurčitou dobu.³⁹ Evropská pravidla pro mladistvé se oproti ostatním vyznačují výrazně vyšší propracovaností a precizností formulovaných závazků. Představují dobře propracovaný systém pravidel v rámci zacházení s delikventní mládeží, vycházejících z poznatků ověřených v praxi různých členských států. Věnují pozornost i dosud opomíjeným problémům, jakým je zejména špatná informovanost laické veřejnosti o účelu sankcí a opatření. Jejich prosazování a uplatňování v praxi je proto více než doporučováno.⁴⁰

Na závěr bych ráda uvedla, že s přijetím ZSM došlo k ukotvení většiny zmíněných principů, a že v současné době tak můžeme považovat českou právní úpravu v oblasti soudnictví nad mládeží za souladnou se závazky, které pro nás z mezinárodního práva vyplývají. Přesto za nedostatečně upravenou ve vnitrostátní právní úpravě nadále zůstává oblast mladých dospělých, kteří měli podle původní osnovy ZSM spadat do působnosti tohoto zákona a měli být trestně odpovědní stejně jako mladiství (bod 36)⁴¹, nakonec však bylo od toho upuštěno a věkovou kategorii mladých dospělých v ZSM nenacházíme. Přitom „*fakt, že věková kategorie tzv. mladých dospělých byla z věcné působnosti ZSM v závěrečné fázi jeho projednání vyloučena, je v tomto smyslu prohřeškem proti konzistentně čistšímu a komplexnějšímu řešení problematiky delikventní mládeže.*“⁴²

2.3 Restorativní justice

Již zákon č. 48/1931 Sb. z. a n. vycházel z tzv. sociálně-opatrovnického modelu zacházení s delikventní mládeží, když důvodová zpráva uváděla následující. „*Je obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl. Toto zlo, zaviněné často hlubšími individuálními*

---

³⁹ Hulmáková, J. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue, 2009, č. 12, s. 370 a 371. ISSN 1213-5313.

⁴⁰ Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, s. 9. ISSN 1214-3758.

⁴¹ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, s. 247. ISBN 80-902656-1-8.

⁴² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 641 – 642. ISBN 978-80-7400-496-4.

*i sociálními příčinami, ležícími i mimo osobu pachatelovu, bývá někdy větší, než jak by se dalo souditi z trestného činu, a stává se zhusta pramenem zločinnosti ve věku dospělém. Čeliti tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž i opatřeními výchovnými, směřujícími hlavně k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky.*⁴³

Stejně jako tehdy, i dnes se v boji s delikvencí mládeže upřednostňuje výchova a prevence před represí. Koncem 80. let minulého století vzniká nová koncepce trestní spravedlnosti – restorativní justice (z angl. restorative justice) neboli tzv. obnovující spravedlnost. Restorativní justice, jejímž duchovním otcem je Howard Zehr, vychází z toho, že trestný čin je konflikt mezi dvěma či více subjekty, primárně mezi pachatelem a obětí, a proto jej lze účinně vyřešit pouze za aktivní participace těchto, ale i dalších subjektů, kterých se daná trestná činnost týká, tedy i nepřímo dotčených subjektů – příslušná sociální společenství (community). Jejím hlavním cílem je restituce – napravení, případně zmírnění způsobené škody, a tím i obnovení trestným činem narušených sociálních vztahů. Toho může být dosaženo pouze tehdy, pokud pachatel převezme skutečnou, nikoli pouze formálně trestněprávní odpovědnost za to, co svým protiprávním jednáním vyvolal či způsobil. „*Musí si nejdříve plně uvědomit, přiznat si a porozumět svému jednání v jeho sociálních a individuálních souvislostech, a z toho pramenících faktických, nikoli pouze trestněprávních důsledcích.*“⁴⁴ Přitom dobrovolnost ze strany pachatele je v tomto směru nezbytným předpokladem pro dosažení zamýšlených výsledků. S tím však na druhé straně souvisí otevřenost a připravenost oběti a dalších dotčených subjektů mezi sebe pachatele opět přijmout poté, co způsobenou škodu napraví či zmírní. Proto tento přístup pracuje s pojmy, jakými jsou „opravdová lítost“ nebo „pokání“ pachatele a naopak ve vztahu k pachateli „skutečné odpuštění“ oběti.

Ukazuje se, že tento způsob reakce na kriminalitu, který nabízí nástroje, prostřednictvím kterých lze naplnit potřeby všech zúčastněných stran a zároveň působí výrazně výchovněji než pouhé formální odsouzení, se zdá být zejména pro

---

⁴³ Miříčka, A. *O trestním soudnictví nad mládeží*. Praha: Československý kompas, 1932, s. 1.

⁴⁴ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, s. 225. ISBN 80-902656-1-8.

dospívající děti vhodnějším oproti justičnímu modelu, který vychází z principů retributivní justice. Na jedné straně je delikventním jedincům umožněno vlastním přičiněním eliminovat jejich stigmatizaci, a je jim tak dána nová příležitost opětovného sociálního začlenění, na druhé straně jsou to oběti, u kterých zejména mediace přispívá k pozitivním výsledkům v jejich postavení. Nejde tedy jen o omezování se na dosažení náhrady škody, ale výsledky řady výzkumů ukazují, že po využití mediace nastaly u oběti změny ve vnímání trestného činu a pachatele, snížení zlosti, úzkosti a strachu z pachatele a opětovné viktimizace.⁴⁵

Restorativní přístup ale znamená také obecně výchovné a pozitivní působení na mladého delikventa, a proto nám právní úprava zaměřená tímto směrem umožňuje uložit opatření jako alternativy k tradičnímu trestu. „*Moderní sociální psychologie ukazuje, že požadovaný způsob chování lze zejména u mladých lidí vštípit a posílit především kladnými stimuly, které vedou lidského jedince k snaze opakovat chválené a odměňované.*“⁴⁶

Naproti tomu u té tradiční retributivní justice tyto prvky chybí. Represe pouze reaguje na již nastalé problémy, náprava pachatele má být dosažena vykonáním uloženého trestu, který má za cíl nejenom odvést pachatele od dalších společensky neakceptovatelných jednání, ale má také odplatný či izolační úkol. „*Represe mimo jiné dává – jak ukazuje přílehlavé české slovo – „za vyučenou“, tedy chce vštípit a potvrdit, že společnost není srozuměna s činy, kterých se jedinec dopouští.*“⁴⁷ Přestože poškozený může dosáhnout náhrady škody, je kladen minimální důraz na to, aby si pachatel v plném rozsahu uvědomil svoji odpovědnost a skutečný rozměr svého činu (často jen v rovině formální). Nehledě na to, že i stigmatizace pachatele může být dlouhodobá, či dokonce trvalá.

Prvky restorativní justice, jakými jsou například mediace nebo narovnání mezi obětí a pachatelem, nacházíme v řadě institutů. Typicky jsou to instituty zařazované pod společný pojem odklony (diversions), které chápeme jako zvláštní způsoby trestního řízení, jež představují určitou alternativu ve vztahu ke standardnímu projednání trestní věci v hlavním líčení. Využívají se zejména u středně rizikových pachatelů, přičemž jejich efektivita není vyloučena ani

---

⁴⁵ Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 195. ISBN 978-80-7400-450-6.

⁴⁶ Večerka, K. a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 116. ISBN 978-80-7338-118-9.

⁴⁷ Tamtéž.

u dospívajících jedinců s vyšším rizikem recidivy.⁴⁸ Přestože se uplatňují především jako reakce na méně závažné trestné činy, existují snahy o využití mediace i v případech závažnějších forem kriminality. „*Výsledky některých výzkumů již ukázaly, že využití sankcí s prvky restorativní justice i v těchto případech může být slibné i v oblasti snížení recidivy u pachatelů závažnějších forem kriminality, případně s předchozí kriminální historií.*“⁴⁹

Restorativní přístup však nutně nemusí znamenat jen odklon od tradičního vyřízení trestní věci, ale lze jej využít i v rámci výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody tak, že mediátor ve vhodných případech zprostředkuje kontakt, ať už písemný či osobní, mezi odsouzeným a obětí. „*Pečlivě připravené, dobrovolné setkání pachatele s obětí nebo citlivě zorganizovaná forma kontaktu mezi nimi a jejich následná komunikace může pak vést k pochopení celého případu ve všech jeho eticko-sociálních souvislostech.*“⁵⁰ Konkrétně i v případech závažné trestné činnosti si odsouzení teprve po přímém setkání s obětí či jejich pozůstalými plně uvědomili rozsah bezpráví, které svým jednáním vyvolali, ale také odpovědnost z toho vyplývající včetně povinnosti zmírnit či úplně napravit způsobenou újmu.⁵¹

Již zmíněná mediace, jakožto jeden z hlavních pilířů a zároveň nejvýznamnější specifická metoda řešení trestní věci v rámci restorativní justice, stranám umožňuje prostřednictvím mediátora jinou možnost jejího řešení. Přestože konečné rozhodnutí ve věci zůstává ve výlučné pravomoci státního zástupce či soudu, mediátor usnadňuje a usměrňuje dialog mezi zúčastněnými subjekty, tedy také mezi dotčeným sociálním společenstvím a umožňuje jim mluvit o svých pocitech formou, kterou nelze uskutečnit v rámci standardního soudního přelíčení.⁵²

Specifickou formou odklonu je tzv. rodinná skupinová konference (family group conferences), která má svůj původ v novozélandském Sentencing Act z roku 2002, který se považuje za „nejrestorativnější“, co se týče soudnictví nad mládeží. Spočívá ve střetnutí společenství lidí nejvíce dotčených spáchaným

---

⁴⁸ Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C H. Beck, 2013, s. 182. ISBN 978-80-7400-450-6.

⁴⁹ Tamtéž, s. 196.

⁵⁰ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, s. 224. ISBN 80-902656-1-8.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž, s. 232.

trestným činem – oběť, jejich rodiny, přátelé a další pro ně blízké a důležité osoby (př. učitel, trenér). Pod vedením koordinátora (Youth Justice Coordinator) se diskutuje o jednání pachatele a rozebírá se z pohledu všech zúčastněných osob, přičemž cílem je uzavření dohody o nápravě škodlivých následků způsobených trestným činem. Významné je v rámci konference i postavení rodičů pachatele, pro které může být někdy účast na konferenci velice nepříjemná, neboť dochází také k výslovnému poukázání na jejich selhání ve výchově jejich dítěte. Přestože se jejich zahanbení považuje za potřebnou součást celého procesu, neboť je právě upozorní na jejich rodičovskou odpovědnost, u rodičů s nízkými rodičovskými schopnostmi může negativní hodnocení ostatními účastníky vést k jejich ještě většímu prohloubení a k narušení vztahů mezi rodiči a dítětem, což v konečném důsledku vede k negativním důsledkům také pro dítě.⁵³

Velmi zajímavý je výsledek jedné australské studie, provedené v letech 1997 až 1999, jejímž závěrem bylo zjištění, že v případě dětských pachatelů ve věku 10-12 let, u kterých byla jako první forma intervence zvolena konference, byla pravděpodobnost recidivy nižší, než pokud byla zvolena jiná forma trestněprávní intervence (napomenutí, projednání věci před soudem).⁵⁴

Přes všechna uvedená pozitiva konceptu restorativní justice je však potřeba upozornit také na to, že jeho uplatňování v praxi nevede vždy k očekávaným výsledkům a na základě provedených výzkumů ani nelze učinit obecný závěr o vyšší efektivitě, pokud jde o snížení recidivy. Častým problémem, který brání realizaci využití odklonů, je neposkytnutí souhlasu oběti (poškozeného) s vyřízením věci tímto způsobem v případech, kdy je souhlas podmínkou (v české právní úpravě u institutu narovnání podle § 309 - § 314 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, dále jen „trestní řád“, „tr. ř.“ či „TrŘ“). Důležitou roli hraje také skutečný způsob realizace např. konkrétní mediace, ale také druh kriminality, o který se jedná, věk a pohlaví pachatele či jeho osobní poměry. Je nutno brát v potaz také skutečnost, že kriminální činnost má zejména u dětí mnohem hlubší souvislosti pramenící ze složitého

---

⁵³ Prichard, J. *Parent-Child Dynamics in Community Conferences – Some Questions for Reintegrative Shaming Practise and Restorative Justice*. The Australian and New Zealand Journal of Criminology, vol. 35, 2002, s. 339-342. In: Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 194. ISBN 978-80-7400-450-6.

⁵⁴ Hayes, H., Daly, K. *Conferencing and Re-offending in Queensland*. The Australian and New Zealand Journal of Criminology, vol. 37, 2004, č. 2, str. 181-187. In: Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 193. ISBN 978-80-7400-450-6.

a komplexního problému (mám na mysli zejména sociální prostředí, ve kterém žije, jeho okolí, rodiče, výchova apod.), který nelze, zjednodušeně řečeno, vyřešit pouhým setkáním s obětí, při němž dojde k urovnání vztahů, případně k dohodě o náhradě škody. Je tedy zapotřebí individualizace u každého konkrétního případu, neboť jen tak lze správně zvolit účinné a vhodné opatření odpovídající závažnosti spáchaného činu a potřebám pachatele a jeho nápravě. Nelze popírat ani opodstatnění nástrojů tradiční retributivní justice, které jsou zejména u těch nejzávažnějších trestných činů nezbytnou reakcí na ně, přesto se však pro oblast soudnictví nad mládeží nejeví jako vhodným řešením. Spíše se z hlediska prevence recidivy, která se chápe jako systematické předcházení možným protiprávním činům jedince v budoucnosti, ukazují být slibnými restorativní programy.

2.4 Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže samostatně upravuje řízení ve věcech mladistvých a trestně neodpovědných dětí, jakož i podmínky jejich odpovědnosti za protiprávní činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, rozhodování, opatření ukládána za spáchané protiprávní činy a jejich následný výkon.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je rozdělen do sedmi částí, přičemž relevantní z hlediska této práce je část první, resp. hlava III. Část první je rozdělena do třech hlav, kdy první z nich je společná pro obě věkové kategorie, tedy jak pro mladistvé, tak pro trestně neodpovědné děti mladší 15 let. Nacházíme zde vymezení důležitých pojmů, je v ní stanoven účel ZSM, jakož i základní zásady. Druhá hlava se týká výhradně mladistvých pachatelů, jejich trestní odpovědnosti a trestního řízení, které je s nimi vedeno a konečně třetí hlava, která upravuje řízení s dětmi mladšími 15 let, jež se dopustily trestné činnosti, resp. spáchaly čin jinak trestný, neboť pro svůj věk nejsou trestně odpovědné. Je nutné zdůraznit, že hlava druhá a hlava třetí jsou zcela samostatné, oddělené a vzájemně nepropojené části, a je vyloučeno, aby se v řízení podle hlavy třetí ZSM uplatnily ustanovení hlavy druhé ZSM. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje v hlavě třetí ZSM specifický typ občanskoprávního řízení (viz 3.3), a pokud

považuje za nutné použít ustanovení hlavy druhé, resp. ustanovení svou povahou trestněprávní, výslovně tak stanoví (př. srov. § 92 odst. 3 ZSM). Z tohoto důvodu proto není například přípustné, aby byla možnost vést řízení podle hlavy třetí ZSM podmíněna souhlasem poškozeného ve smyslu § 163 TrŘ, jak je to možné v řízení podle hlavy druhé ZSM (srov. usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017).

Pro celý systém soudnictví nad mládeží byl pro svá již zmíněná pozitiva zvolen koncept restorativní justice. Ten nám nabízí uplatnění takových opatření, jež mají výrazně výchovnější charakter než uložený trest podle trestního zákoníku. Výchovně zaměřený způsob projednání věci a uložená opatření pak mají sloužit k nápravě mladého delikventa a mají mu zabránit v páchání protiprávní činnosti, a tím i k ochraně společnosti. Slovy zákona se projednáváním protiprávních činů dětí i mladistvých sleduje, aby bylo užito *„opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.“* (§ 1 odst. 2 ZSM)

Tímto ustanovením však není účel ZSM zcela vyčerpán a je rozšířen v následujících ustanoveních. V ustanovení § 3 odst. 1 ZSM je vyjádřen požadavek na ukládání opatření, které mají směřovat k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího 15 let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům. Při ukládání opatření se má přihlížet k osobnosti dítěte, jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům. Je tak kladen důraz na zcela individuální přístup, který má zohledňovat všechna uvedená hlediska. V porovnání s § 39 TrZ se s výjimkou zohlednění povahy a závažnosti spáchaného činu tato hlediska částečně liší, a to právě z důvodu specifických potřeb s ohledem na vývoj mladých a dospívajících jedinců, jejichž osobnost je stále dobře „formovatelná“. K opatřením je ještě doplněno, že důvodem jejich uložení nesmí být *„politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, jeho rodiny nebo rodiny, v níž žije, anebo způsob výchovy“* (§ 3 odst. 3 ZSM).

V ustanovení § 3 odst. 7 ZSM je zakotven zásadní princip zákona vyplývající z konceptu restorativní justice. Je v něm vyjádřen požadavek na vedení řízení tak, aby poškozený dosáhl náhrady škody, která mu byla protiprávním činem způsobena, nebo aby se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

V neposlední řadě je na tomto místě vhodné uvést, že ustanovení § 1 odst. 3 ZSM upravuje vztah speciality zákona o soudnictví ve věcech mládeže k obecným právním předpisům. Mezi takové předpisy se bude řadit zejména trestní zákoník a trestní řád, dále zákon o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.) a zejména ve vztahu k dětem mladším patnácti let občanský soudní řád, zákon o zvláštních řízeních soudních a občanský zákoník.

2.4.1 Orgány činné podle ZSM a úředníci Probační a mediační služby

Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let je vykonáváno soudy pro mládež (§ 4 ZSM). Soudem pro mládež (dále také jen „soud“) se rozumí zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu [§ 2 odst. 2 písm. d) ZSM]. Dalšími orgány činnými podle tohoto zákona jsou policejní orgány a státní zástupci. Jednotliví soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby, kteří působí ve věcech mládeže, musí mít podle dikce zákona zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (§ 3 odst. 8 ZSM).

Speciální vzdělávání soudců, státních zástupců a úředníků Probační a mediační služby zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti v rámci Justiční akademie, jež nabízí absolvování seminářů zaměřených zejména na oblast vývojové psychologie, kriminologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce. *„Základní znalosti z těchto oborů umožní orgánům činným podle tohoto zákona dokonalejší zpracování a vyhodnocení skutečností zjištěných v průběhu řízení jak o osobnosti a dosavadním životě dítěte mladšího patnácti let či*

*mladistvého, tak o dosaženém stupni jeho vývoje a aktuální životní situaci a tím i umožní na jeho protiprávní čin adekvátně a účinně reagovat.*⁵⁵

Žádné systematické povinné speciální vzdělávání však zákonem vyžadováno není, takže v praxi záleží na každém, zda nějaký ze seminářů absolvovat bude, či nikoliv. V tomto směru se lze setkat s kritikou některých soudců, kteří považují speciální vzdělávání za nedostatečné, bez zaměření na aktuální problematiku.⁵⁶ Na druhou stranu většina státních zástupců a soudců systém speciálního vzdělávání nepovažuje za problematický a obecně kladně argumentuje tím, že v rámci Justiční akademie je celá řada vyhovujících školení zaměřených na problematiku mladistvých i dětí mladších patnácti let.⁵⁷

I činnost policejních orgánů podle ZSM musí být svěřena do rukou policistům specialistům, kteří mají zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Musí jim být zajištěno speciální vzdělání zejména ze ZSM, základů vývojové psychologie či komunikace. Policista by měl být přitom nejen odborně připravený, ale také dostatečně empatický a zároveň by měl umět dobře komunikovat s dětmi a jejich rodiči a dále s orgány sociálně-právní ochrany dětí a psychology i psychiatry.⁵⁸

U advokátů, kteří mají být ustanoveni jako opatrovníci dětí mladších 15 let, není zákonem vyžadována žádná zvláštní specializace. Nicméně určité předpoklady, které jsou kladeny na orgány činné podle ZSM by měli splňovat i oni, neboť mají přece jen do jisté míry odlišné postavení, než jako je tomu u obhájce v trestním řízení. Soudce pro mládež, který ustanovuje opatrovníka, nepostupuje podle § 39 trestního řádu, tedy ani nemá k dispozici abecedně uspořádaný pořadník advokátů ve smyslu tohoto ustanovení. Záleží proto na soudci, kterého advokáta v konkrétním případě ze seznamu advokátů vedeného u České advokátní komory ustanoví.

---

⁵⁵ Válková, H. § 3 [Základní zásady]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 22. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁵⁶ Večerka, K. a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 27. ISBN 978-80-7338-118-9.

⁵⁷ Tamtéž, s. 28.

⁵⁸ Kolářová, A., Machuta, J. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu Policie ČR Krajského ředitelství hl. m. Prahy*. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, s. 42. ISSN 1214-3758.

3. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy třetí ZSM

Podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 89 až § 96) se postupuje tehdy, jestliže se dítě dopustí činu jinak trestného a v době spáchání činu je mladší 15 let.

Na tomto místě je vhodné se nejprve blíže věnovat pojmu „čin jinak trestný“, který byl v rámci jednotlivých kapitol již několikrát zmíněn.

3.1 Čin jinak trestný

S přijetím nového trestního zákoníku v roce 2009 bylo upuštěno od materiálně-formálního pojetí trestného činu. Společenská nebezpečnost, resp. materiální stránka trestného činu, která byla do té doby jedním ze zákonných znaků trestného činu, již není vyžadována, a proto není z hlediska toho, zda se jedná o trestný čin, rozhodná. Za trestný čin je v současnosti považován protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně (§ 13 odst. 1 TrZ). Vedle typových znaků, které tvoří jednotlivé skutkové podstaty upravené ve zvláštní části trestního zákoníku, jsou kladeny určité požadavky i na osoby, tj. pachatele, které svým jednáním naplnily znaky skutkové podstaty. Hned v úvodu této práce, v kapitole o trestní odpovědnosti fyzických osob, bylo o těchto obecných požadavcích pojednáno. Patří mezi ně věk, přičetnost ve smyslu § 26 TrZ a rozumová a mravní vyspělost jedince ve smyslu § 5 odst. 1 ZSM.

Z uvedeného vyplývá, že o trestný čin se jedná, jakmile fyzická osoba svým jednáním naplní typové znaky konkrétní skutkové podstaty, v době činu dovršila alespoň 15 let a nedošlo v důsledku její duševní poruchy či rozumové a mravní nevyspělosti k vymizení rozpoznávací nebo ovládací složky.

K pojmu trestného činu se vztahuje zásada subsidiarity trestní represe, zakotvena v § 12 odst. 2 TrZ, podle které trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, v nichž nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Přestože tedy není společenská škodlivost zákonným znakem trestného

činu, z hlediska uplatnění této zásady má pro posouzení viny zásadní význam. K uplatnění této zásady, která je vyjádřením zásady *ultima ratio* trestního práva, lze však přistoupit teprve poté, co budou naplněny všechny uvedené znaky trestného činu. Z toho plyne, že jestliže nebudou naplněny všechny zákonné znaky trestného činu, za takovýto protiprávní čin nebude možno vyvodit trestní odpovědnost bez ohledu na to, zda o čin společensky škodlivý půjde, či nikoliv.

Za první typ činu jinak trestného je podle teorie⁵⁹ považován protiprávní čin, jehož se dopustila fyzická osoba, která splňuje obecné požadavky kladené na pachatele a svým jednáním naplnila typové znaky trestného činu. Trestní odpovědnost však s ohledem na uplatnění zásady subsidiarity trestní represe u ní bude vyloučena. Druhým typem činu jinak trestného se rozumí protiprávní čin naplňující typové znaky trestného činu, avšak pouze z důvodu nedostatku věku, nepříčetnosti či rozumové a mravní nevyspělosti o trestném činu hovořit nelze. Takto chápe čin jinak trestný i ZSM.

U mladistvých, se kterými je vedeno trestní řízení za spáchané provinění, byť s určitými odchylkami od trestního řízení podle trestního řádu, je zřejmé, že čin jinak trestný v § 5 odst. 2 ZSM je zde chápán ve smyslu druhého uvedeného typu. Nepříčetnost ve smyslu § 26 TrZ a rozumová a mravní nevyspělost ve smyslu § 5 odst. 1 ZSM jsou dva jediné důvody, pro které se jejich protiprávní čin může označit za čin jinak trestný (jejich trestní odpovědnost bude vyloučena) a na které se ustanovení § 5 odst. 2 ZSM vztahuje. Kdybychom totiž dospěli k opačnému závěru a v konkrétním případě by byl učiněn závěr o tom, že mladistvý nebude z důvodu uplatnění zásady subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TrZ) trestně odpovědný, nemělo by využití ochranných opatření podle § 21 ZSM nebo využití postupů a opatření uplatňovaných podle hlavy III. ZSM význam (viz kapitola 3.2).

Zásada subsidiarity trestní represe (tzv. materiální korektiv) by se v rovině aplikační měla uplatňovat jen v případech toliko „méně závažných (pouze formálně zdánlivě trestných) činů za předpokladu, že posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty, a to se zřetelem k hledisku společenské škodlivosti

---

⁵⁹ Šámal, P. § 2 [Vymezení některých pojmů]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 7. ISBN 978-80-7400-350-9.

a intenzitě naplnění jednotlivých znaků skutkové podstaty trestného činu.“⁶⁰ Proto pokud by mladistvý splňoval obecné požadavky, které jsou kladeny na pachatele trestného činu (resp. provinění), a dospěli bychom v určitém případě k závěru, že protiprávní čin není dostatečně škodlivým, a tudíž by se u mladistvého trestní odpovědnost nevyvozovala v důsledku uplatnění zásady subsidiarity trestní represe, aplikovat ustanovení § 5 odst. 2 ZSM by nebylo možné. Věc by byla procesně možným způsobem skončena, například by trestní stíhání mladistvého bylo zastaveno nebo by byl zproštěn obžaloby z toho důvodu, že by předmětný skutek nebyl trestným činem.

U dětí mladších 15 let na čin jinak trestný nahlížíme také ve smyslu druhého uvedeného typu. Děti mladší 15 let nejsou trestně odpovědné z důvodu nedostatku věku. Uložit opatření podle ustanovení hlavy třetí ZSM lze však jen tehdy, pokud protiprávní čin bude vykazovat znaky skutkové podstaty uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, přičemž zároveň bude vykazovat i dostatečnou škodlivost. Postrádalo by totiž smysl, kdyby se nedostatek společenské škodlivosti činu projevil jen u dospělých a mladistvých v důsledků uplatnění tzv. materiálního korektivu, zatímco u dětí mladších patnácti let by se tato skutečnost nijak neprojevila. V opačném případě bychom totiž jakoby vyvozovali odpovědnost za čin, který by za splnění všech ostatních podmínek ani nebyl trestným činem.

Opatření, jejichž uložení přichází v úvahu v řízení podle hlavy III. ZSM tak nejsou určena k tomu, aby reagovala na činy, které jsou „*svou povahou spíše dětskými výstřelky než činy hodnými použití těchto opatření a jsou jen prostou součástí dětských dobrodružství. Proto je stěží představitelné, že by mohla být přijímána opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, např. u běžných rvaček mezi dětmi nebo v drobných případech poškození cizích věcí či málo závažných majetkových činech apod.*“⁶¹ V těchto případech postačí výchovné působení na děti ze strany jejich rodiny či školy, neboť jak bylo uvedeno již v předcházejících kapitolách, v určitém věku se delikventní chování dětí považuje

---

⁶⁰ Kandová, K. *Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu.* Právní rozhledy, 2017, č. 17. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrg5pxa4s7ge3v6427gu4dc&groupIndex=2&rowIndex=0#>.

⁶¹ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 89 [Dítě mladší patnácti let]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.* 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 696. ISBN 978-80-7400-350-9.

do jisté míry za normální v rámci jejich vývoje a není potřeba v něm hledat něco škodlivého a závažného, na co by bylo potřeba reagovat prostředky práva.

Na druhou stranu jde současně ale i o to, aby se před soudy pro mládež nedostávaly případy sice s velice závažnými následky, které však děti, jež je svými činy způsobily, nebyly vzhledem ke své rozumové a mravní vyspělosti schopny domyslet.⁶² K tomu mě napadá jako příklad situace, kdy malé dítě ve věku cca 6 let hodí matce do vany fén na vlasy, který byl zapojen v zásuvce, v důsledku čehož matka zemře. Takové jednání dítěte, které pravděpodobně nevědělo, co jím může způsobit, nebude možné postavit před soud pro mládež za čin jinak trestný, který by jinak mohl být posouzen jako vražda či usmrcení z nedbalosti. V takovém případě, kdy by šlo spíše o nešťastnou událost, ani v podstatě neexistuje vhodné opatření podle ZSM, jímž by byl naplněn jeho účel. Souvisí to s otázkou zavinění dítěte, které je i u trestně neodpovědných dětí vyžadováno. Zároveň však nelze na uvedené tvrzení nahlížet tak, že by v každém případě, kdy by dítě nedokázalo domyslet následky svých činů pro nedostatek rozumové a mravní vyspělosti, resp. jejich širší dopad, na ně nebylo reagováno. To je totiž důvod, proč nejsou děti mladší patnácti let vůbec trestně odpovědné, a proto s nimi má být vedeno řízení podle hlavy třetí ZSM, jehož účelem je především na dítě výchovně působit. S ohledem na jejich nízký věk a nedokonaný vývoj proto postačí, že si dítě bude uvědomovat, že způsobilo něco špatného či nesprávného.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně neřeší, jaká je spodní hranice pro postavení dítěte mladšího 15 let před soud pro mládež za spáchaný čin jinak trestný. Základním předpokladem je však schopnost dítěte uvědomit si s ohledem na dosažený stupeň rozumového a mravního vývoje všechny skutečnosti relevantní pro hodnocení daného činu jako jinak trestného a chápat smysl a účel přijatých opatření. *„Jinak řečeno, důsledky předpokládané zákonem o soudnictví ve věcech mládeže lze vůči trestně neodpovědnému dítěti vyvodit pouze, pokud se daného činu dopustilo zaviněně (samozřejmě ve vztahu ke svému konkrétnímu věku) a pokud na ně lze vůbec působit přijatými opatřeními.“*⁶³ To koresponduje s tím, co bylo uvedeno v předchozím odstavci. Proto je důležité

---

⁶² Sotolář, A., Hrušáková, M. § 89 [Dítě mladší patnácti let]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 696. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁶³ Tamtéž.

v konkrétních případech zjišťovat také okolnosti, za kterých se dítě protiprávního činu dopustilo, jaký byl jeho dosavadní průběh života, výchova, jíž se mu dostávalo od rodičů či jiných osob, prostředí, ve kterém vyrůstá apod. Je třeba při posuzování činu jinak trestného přihlížet ke všem specifikům osobnosti dítěte, zvláště pak pokud jde o ojedinělá porušení právních norem. Tyto všechny a další faktory totiž mají vliv na dosažený stupeň rozumové a mravní vyspělosti dítěte v době spáchání činu, a tudíž jsou zásadní i pro posouzení, zda lze na dítěti spravedlivě požadovat, aby za své jednání nesl odpovědnost (nikoli trestní) i důsledky s tím spojené, tj. aby byl postaven před soud pro mládež a případně mu bylo uloženo vhodné opatření.⁶⁴

Pro přiblížení otázky posuzování činů jinak trestných bych na tomto místě ráda uvedla jeden příklad z nedávného rozhodnutí Nejvyššího soudu⁶⁵. Nejvyšší soud se v předmětné věci ztotožnil s názorem nižších soudů, které ve věci rozhodovaly. Zejména soud prvního stupně, jehož rozhodnutí odvolací soud potvrdil, dospěl k závěru, že nezletilá dvanáctiletá dívka, která po sociální síti šířila pornografické video své nezletilé spolužačky, se nedopustila činu jinak trestného, neboť zde primárně chybělo úmyslné zavinění, jakož i společenská škodlivost jejího jednání. Nutno podotknout, že návrh na uložení opatření nebyl podán pouze proti ní, nýbrž i proti dalším nezletilým, kteří video šířili. Soud prvního stupně konstatoval, že úmysl nezletilé musí zahrnovat i vědomí, že svým jednáním šíří pornografické dílo, přičemž s ohledem na opatřené důkazy měl za to, že nezletilá rozhodně nedomýšlela závažnost svého jednání, když ostatním spolužákům posílala video, na kterém je nezletilá spolužačka zachycena při velice intimní činnosti. Dle jeho názoru nechápala dílo jako dílo pornografické a už vůbec ne to, že se jeho přeposláním dopustí protiprávního jednání. V neposlední řadě uvedl, že jednání nezletilé vůči společnosti nevykazuje žádné známky škodlivosti. Nejvyšší soud k tomu doplnil, že jednání nezletilé odpovídá současné mladé generaci aktivní na sociálních sítích a majících potřebu jejich cestou sdílet své zážitky.

Pokud se na uvedené jednání nezletilé dívám izolovaně a zaměřím se čistě na objektivní stránku, určitou společenskou škodlivost v něm shledávám. Také si

---

⁶⁴ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 89 [Dítě mladší patnácti let]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 696. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁶⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1076/2017

myslím, že by popsáný skutkový stav soud neposoudil stejně za situace, kdy by šlo o profesionálně natočené pornografické dílo. Nemůžu se totiž zbavit pocitu, že dítě ve dvanácti letech již rozumí tomu (samozřejmě to nemusí platit absolutně a bude záležet vždy na konkrétním případě), co je obsahem pornografického videa/díla, a že jde o činnost intimní a v některých případech i vulgární. Navíc za situace, že jej vědomě a úmyslně šíří dál mezi své stejně staré spolužáky skrze sociální síť. Na druhou stranu rozumím tomu, že dvanáctileté dítě pravděpodobně nedokáže pochopit povahu neprofesionálně natočeného pornografického díla v domácím prostředí, což byl případ i v nyní popsané věci, kdy nezletilá spolužačka takové video natočila. Proto soud prvního stupně dospěl k závěru, že se nezletilá dívka nedopustila činu jinak trestného, neboť zde chyběl obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu, tj. úmyslné zavinění ve vztahu k šíření dětského pornografického díla.

Na závěr je třeba říci, že spodní hranici nelze na pevně určit. S ohledem na poznatky z vývojové psychologie, které byly nastíněny i v této práci, lze tuto hranici jen velice přibližně stanovit na počátek školní docházky dítěte. V jednotlivých případech však bude zapotřebí zohlednit také schopnost dítěte v řízení vyjádřit svůj názor k věci (právo zakotveno v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte). V praxi je přitom v rámci civilního řízení obecně uznávanou věkovou hranicí, kdy je dítě schopno utvořit si svůj názor a samo ho vyjádřit, hranice dvanácti let.⁶⁶ Tato věková hranice je přijata i občanským zákoníkem (§ 867 odst. 2), když vyvratitelnou domněnkou stanovuje, že u dítěte staršího dvanácti let se má za to, že je schopno přijmout informace, utvořit si vlastní názor a ten soudu posléze sdělit.

O horní hranici, resp. o tom, do kdy lze s dítětem, jež se dopustilo činu jinak trestného v době, kdy nedosáhl věku patnácti let, vést řízení podle hlavy třetí ZSM a ukládat mu opatření, bude pojednáno v rámci čtvrté kapitoly věnované opatřením.

---

⁶⁶ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 89 [Dítě mladší patnácti let]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 696. ISBN 978-80-7400-350-9.

3.2 Trestně neodpovědní mladiství a uplatnění hlavy třetí ZSM

Postupy a opatření uvedené v hlavě třetí ZSM se nemusejí uplatnit jen vůči trestně neodpovědným dětem mladším 15 let, ale podle dikce zákona, konkrétně ustanovení § 5 odst. 2 ZSM, je možno je využít i v případě mladistvých, u kterých bude v důsledku nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti vyloučena jejich trestní odpovědnost (srov. § 5 odst. 1 ZSM). Dalším a zároveň jediným zákonným důvodem, pro který lze postupovat stejně jako v případě prvního uvedeného typu specifické nepřičetnosti, je nepřičetnost mladistvého ve smyslu § 26 TrZ.

Postupy a opatření podle hlavy III. ZSM lze použít vedle ochranných opatření podle § 21 ZSM. Původní znění ustanovení § 5 odst. 2 ZSM bylo před novelizací (zákon č. 41/2009 Sb.) odlišné. Konkrétně v něm bylo uvedeno, že vůči trestně neodpovědným mladistvým lze použít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let. V teorii i praxi sice převládal názor, že postupy a opatření podle hlavy třetí ZSM lze vůči trestně neodpovědným mladistvým uplatnit vedle ochranných opatření podle § 21 ZSM, přesto bylo toto ustanovení i některými odborníky vykládáno tak, že postup podle hlavy druhé zákona ZSM byl v řízení s trestně neodpovědnými mladistvými vyloučen, mělo s nimi být zacházeno stejně jako s trestně neodpovědnými dětmi mladšími patnácti let a výlučně se v řízení s nimi měly využít postupy a opatření podle hlavy třetí ZSM.⁶⁷ Tento názor by však podle převládajícího názoru vedl k absurdnímu závěru, „*podle něhož by bylo možno uložit ochranné léčení zmenšeně přičetnému mladistvému nebo mladistvému trpícímu duševní poruchou, ale nebylo by ho možno uložit nepřičetnému mladistvému.*“⁶⁸ Již zmíněná novela však tuto otázku vyřešila jednoznačně, když byla možnost využít ochranná opatření podle § 21 ZSM uzákoněna též ve vztahu k trestně neodpovědným mladistvým. Významné to bylo zejména z hlediska ochranného léčení, které v té

---

⁶⁷ „Máme zároveň za to, že vůči trestně neodpovědným mladistvým nelze užít vedle postupů podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže též procedury podle hlavy druhé téhož zákona, tvořící právní rámec pro procesní uplatnění opatření podle této hlavy, včetně ochranných opatření vyjmenovaných v § 21 ZSM.“ In: Augustinová, P., Sotolář, A. *K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými*. Trestněprávní revue, 2007, č. 7, s. 201. ISSN 1213-5313.

⁶⁸ Šámal, P. § 5 [Odpovědnost mladistvého]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 36. ISBN 978-80-7400-350-9.

době ještě nebylo zařazeno do výčtu opatření v § 93 ZSM a jež je z hlediska trestně neodpovědných mladistvých mimořádně důležité.

Ochrannými opatřeními podle § 21 ZSM jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a zároveň i ochrana společnosti před pácháním dalších provinění, resp. činů jinak trestných, mladistvými. Přitom ochrannou výchovu a po novele provedené zákonem č. 301/2011 Sb., účinné od 1. 11. 2011, také ochranné léčení lze uložit i podle hlavy třetí ZSM, byť je pro jejich využití požadováno splnění jiných podmínek.

Je však třeba uvést, že ustanovení § 5 odst. 2 ZSM neumožňuje s trestně neodpovědným mladistvým vést dvě souběžná řízení – jedno podle hlavy druhé ZSM a druhé podle hlavy třetí ZSM. Neumožňuje ani takový postup, aby v jednom řízení byla uložena ochranná opatření podle § 21 ZSM a zároveň i opatření podle § 93 ZSM. Proto je zapotřebí s ohledem na specifika každého případu zvolit, zda bude trestní řízení s trestně neodpovědným mladistvým náležitě procesně ukončeno za současného uložení ochranného opatření podle § 21 ZSM, anebo zda se přistoupí k využití postupů podle hlavy třetí ZSM. Zejména k podání návrhu na uložení opatření podle § 93 ZSM. Tak tomu bude především tehdy, pokud bude na trestně neodpovědného mladistvého potřeba působit i jinými než ochrannými opatřeními, a to opatřeními výchovnými, které byť se do určité míry shodují s výchovnými opatřeními uvedenými v § 15 ZSM, uložit je v návaznosti na § 5 odst. 2 ZSM nelze.

3.3 Povaha řízení podle hlavy třetí ZSM a použití předpisů upravujících občanské soudní řízení

Řízení podle hlavy třetí ZSM umožňuje reagovat na protiprávní činy, kterých se dopustily děti mladší patnácti let, resp. na činy jinak trestné. Přestože jde o protiprávní činy, které nejsou za trestný čin považovány a trestní odpovědnost za ně není vyvozována toliko z důvodu nedostatku věku jejich pachatele, o trestní řízení se nejedná a trestní řád se na toto řízení neužije ani

subsidiárně. To však logicky vyplývá již z pouhého porovnání účelu řízení trestního podle trestního řádu a účelu řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, resp. řízení podle hlavy III. ZSM. Zatímco účelem trestního řízení je náležitě zjištění trestného činu a jeho pachatele, aby mohl být podle zákona spravedlivě potrestán, účelem řízení podle ZSM v případě trestně neodpovědných dětí je uložit jim opatření, které účinně přispěje k jejich nápravě, výchově i ochraně.

Skutečnost, že se dítě dopustí činu jinak trestného, nám signalizuje, že se s ním něco děje a že v jeho vývoji není něco v pořádku. Proto nemůže být předmětem řízení podle hlavy III. ZSM potrestání dítěte, nýbrž je zapotřebí s využitím zákonem upravených postupů a opatření vhodně a účinně reagovat na tento nastalý problém. V řízení s nimi je přitom potřeba postupovat nanejvýš ohleduplně s ohledem na jejich nedokonalý rozumový a mravní vývoj. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně v ustanovení § 3 odst. 4 uvádí, že v řízení (podle hlavy třetí ZSM) *je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž se řízení vede, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen a aby projednávané činy a jejich příčiny byly náležitě objasněny a za jejich spáchání vyvozena odpovědnost podle tohoto zákona.*

Řízení podle hlavy třetí ZSM je svébytným občanským soudním řízením, ve kterém soud pro mládež postupuje podle „předpisů upravujících občanské soudní řízení“ s výjimkou zvláštností upravených v této hlavě zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 96 ZSM). Procesněprávní ustanovení hlavy třetí ZSM jsou tak ve vztahu k předpisům upravujícím občanské soudní řízení ustanoveními speciálními. S účinností od 1. 1. 2014 těmito předpisy nejsou již jen zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“), ale také zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „zákon o zvláštních řízeních soudních“ nebo „ZŘS“), který upravuje tzv. nesporná řízení. Mezi ně se mj. řadí i řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, které bylo dříve upraveno v OSŘ (§ 176 a násl.). Tato právní úprava se před přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních uplatnila i ve vztahu k trestně neodpovědným dětem mladším 15 let, se kterými bylo vedeno řízení podle hlavy třetí ZSM.

Hranice mezi sporným a nesporným řízením není vždy jednoznačná a i teorie, které se pokoušejí o rozlišení mezi jednotlivými řízeními, nejsou úplně přesné. Základní rozdíly mezi oběma řízeními jsou především ve způsobu zahájení řízení, v možnosti státního zástupce vstoupit do řízení či v možnosti zahájit řízení na jeho návrh, ve vymezení a postavení účastníků řízení, v průběhu řízení, jakož i v zásadách, které řízení ovládají. Tak například nesporná řízení lze na rozdíl od sporných řízení zahájit nejen na návrh, ale i bez návrhu, státní zástupce může do zahájeného (nesporného) řízení nejen vstoupit, ale na jeho návrh může být i zahájeno, zatímco pro sporná řízení převažuje zásada dispoziční, u nesporných řízení se uplatní zásada oficiality apod.

Řízení podle hlavy třetí ZSM je řízením nesporným, neboť jeho úprava odpovídá spíše tomu, co platí pro nesporná řízení. To vyplývá již také ze skutečnosti, že do účinnosti ZŘS se na řízení podle hlavy třetí ZSM vztahovala ustanovení o péči soudu o nezletilé. S přijetím ZŘS nebylo o povaze řízení podle hlavy třetí ZSM pochyb, neboť svou charakteristikou odpovídá nespornému řízení. Přesto zde vznikly určité nejasnosti ohledně aplikace tohoto právního předpisu na řízení podle hlavy třetí ZSM. Ustanovení § 1 ZŘS ve svém původně přijatém znění stanovovalo, že se podle zákona o zvláštních řízeních soudních projednávají a rozhodují právní věci stanovené v tomto zákoně, přičemž následující paragraf obsahoval taxativní výčet těchto řízení, v nichž řízení podle hlavy třetí ZSM uvedeno nebylo. Daný problém neřešil ani § 96 ZSM, který pouze odkazuje na využití „předpisů upravujících občanské soudní řízení“. Tyto pochybnosti byly až s účinností od 30. 9. 2017 vyřešeny novelou provedenou zákonem č. 296/2017 Sb. Nově ustanovení § 1 odst. 2 ZŘS výslovně umožňuje, aby se na řízení podle hlavy třetí ZSM použila obecná část ZŘS, pokud ZSM nestanoví něco jiného. Tím je tak vyjádřena nejen subsidiarita zákona o zvláštních řízeních soudních, ale je tak nepřímou vyjádřena i povaha řízení podle hlavy třetí ZSM. Přičemž mám za to, že došlo zároveň i k upuštění od nahlížení na řízení podle hlavy třetí ZSM jako na nedílnou součást řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.

3.4 Dvoufázovost řízení s dětmi mladšími patnácti let

Řízení s dětmi mladšími patnácti let se může skládat ze dvou stádií. Vlastnímu řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy třetí ZSM zpravidla předchází postup podle § 158 a násl. trestního řádu, tedy fáze přípravného řízení nazvaná prověřování. Nicméně v případech, kdy je řízení zahájeno usnesením soudu, například z podnětu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zpravidla tato fáze vedená policejním orgánem řízení podle hlavy třetí ZSM předcházet nebude.

Fáze postupu před zahájením trestního stíhání, resp. prověřování, je úsek od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí. Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů učinit všechna potřebná opatření k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Policejní orgán opatřuje potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. V rámci toho je oprávněn zejména vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů, vyžadovat odborné vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho třeba, též znalecké posudky, provádět ohledání věci a místa činu nebo například způsobem uvedeným v hlavě čtvrté trestního řádu provádět neodkladné a neopakovatelné úkony, pokud podle tohoto zákona jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním řízení (§ 158 odst. 3 tr. ř.).

Cílem tohoto stádia je objasnit všechny podstatné okolnosti případu a shromáždit dostatek podkladů pro to, aby mohlo být případně zahájeno trestní stíhání vedené proti konkrétní osobě, tj. obviněnému. V případech, kdy se protiprávního jednání dopustí dítě mladší patnácti let, trvá fáze prověřování jen do doby, než je objasněn a zadokumentován průběh protiprávního jednání. Jakmile policejní orgán na základě postupu, ke kterému je podle § 158 tr. ř. oprávněn, zjistí, že se činu dopustilo dítě mladší patnácti let, věc usnesením odloží, jelikož trestní stíhání je podle § 11 odst. 1 písm. d) tr. ř. nepřipustné (§ 159a odst. 2 tr. ř.). Spisový materiál s výsledky prověřování poté předloží státnímu zástupci, který

následně postupuje podle § 90 odst. 1 ZSM (blíže k podání návrhu bude uvedeno v následující kapitole).

Před zahájením řízení podle hlavy třetí ZSM tedy není možné dále opatřovat a zajišťovat důkazy významné pro rozhodnutí ve věci podle příslušných ustanovení trestního řádu, nýbrž podle příslušných ustanovení předpisů upravujících občanské soudní řízení (například institut zajištění důkazu podle § 78 OSŘ⁶⁹). Ještě před podáním návrhu na zahájení řízení může státní zástupce zvážit také podání návrhu na vydání předběžného opatření nejen podle § 74 a násl. OSŘ, ale i podle § 452 ZŘS⁷⁰. Návrh na vydání předběžného opatření podle ZŘS může podat poté, co dospěje k závěru, že jsou zde důvody pro umístění dítěte do jiného vhodného prostředí (př. do péče jiné osoby či jeho umístění do diagnostického ústavu). Je však důležité uvést, že o tomto návrhu by nerozhodoval soud pro mládež, nýbrž příslušný soud péče o nezletilé.

Pokud jde o zajištění důkazů a nařízení předběžného opatření podle OSŘ, mám za to, že rozhodovat o těchto návrzích je v pravomoci soudu pro mládež. Dle mého to vyplývá již z dikce zákona, když v obou případech je stanoveno, že zajištění důkazu provede/předběžné opatření nařídí soud, který je příslušný k řízení o věci. Přičemž i v komentářích je uvedeno, že „*předběžné opatření může soud nařídít jen tehdy, je-li dána pravomoc soudu k projednání a rozhodnutí věci samé*“⁷¹ a „*zajištění důkazu provádí soud, který je věcně a místně příslušný k řízení o věci.*“⁷² V případě řízení podle hlavy třetí ZSM takovým soudem proto bude místně příslušný okresní soud pro mládež. Opačný názor je vyjádřen v komentáři, kde je uvedeno, že rozhodnout o předběžném opatření či o zajištění důkazů (§ 78 a § 78a OSŘ) není v pravomoci soudu pro mládež, nýbrž v pravomoci obecného soudu péče o nezletilé, neboť nejde o součást řízení podle

---

⁶⁹ „Před zahájením řízení o věci samé lze na návrh zajistit důkaz, je-li obava, že později jej nebude možno provést vůbec nebo jen s velkými obtížemi. K zajištění důkazu je příslušný soud, který by byl příslušný k řízení o věci, nebo soud, v jehož obvodu je ohrožený důkazní prostředek...“ (§ 78 odst. 1 a odst. 2 OSŘ)

⁷⁰ „Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“ (§ 452 odst. 1 ZŘS)

⁷¹ Levý, J. § 74 [Důvody, příslušnost a účastníci]. In: Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. *Občanský soudní řád. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 289. ISBN 978-80-7400-673-9.

⁷² Tamtéž, s. 323.

hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže [srov. § 2 odst. 2 písm. e)].⁷³ Z logiky věci je zřejmé, že nejde o součást řízení podle hlavy třetí ZSM, neboť řízení ještě nebylo zahájeno. Nicméně vzhledem k tomu, že řízení podle hlavy třetí ZSM je v pravomoci soudu pro mládež, o zajištění důkazů či nařízení předběžného opatření by měl rozhodovat soud pro mládež, a nikoliv obecný soud ve smyslu § 2 odst. 2 písm. e) ZSM.

3.5 Právní pomoc advokáta v přípravném řízení

Rada vlády pro lidská práva a ve svém systémovém doporučení i nevládní organizace Liga lidských práv vyjádřily svůj požadavek na uzákonění práva podezřelého dítěte mladšího patnácti let na obligatorní zastoupení advokátem od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření nebo provedeny úkony podle trestních předpisů, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Jinými slovy, aby dítě mladší 15 let bylo již v přípravném řízení, tj. fázi prověřování, zastoupeno obhájcem, jehož procesní postavení bude srovnatelné s procesním postavením obhájce v trestním řízení.⁷⁴ Poukazují zejména na ustanovení § 42 odst. 1 písm. a) ZSM, kde je zakotveno právo mladistvého na nutnou obhajobu od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit.

Je však nutno vzít v potaz, že děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné a není s nimi vedeno trestní řízení, a proto jim ani z povahy věci nemohou být poskytována stejná procesní práva jako mladistvým, zejména pokud jde o právo na obhajobu, které patří mezi nejdůležitější trestněprávní procesní právo. Již na mezinárodní úrovni čl. 40 Úmluvy o právech dítěte odlišuje povinnosti smluvních států ve vztahu k trestně odpovědným a k trestně

---

⁷³ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 96 [Užití předpisů o občanském soudním řízení]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 813. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁷⁴ Podnět Rady vlády pro lidská práva, s. 18. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/...rady/...rady/Deti-v-trestnich-rozenich-Podnet-fin.docx> Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10, s. 7. Dostupné na: lp.cz/wp-content/uploads/systemové_doporučení_10.pdf

neodpovědným dětem (viz kapitola 2.2). Právní záruky jsou dětem mladším patnácti let zajištěny a vyplývají předně z práva na spravedlivý proces (čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech a čl. 36 Listiny základních práv a svobod). Práva dítěte mladšího patnácti let přitom nejsou zajišťována obhájcem, nýbrž jsou v řízení chráněna ustanoveným opatrovníkem, ale také orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Ve fázi prověřování může být dítě mladší patnácti let vyzváno k podání vysvětlení [§ 158 odst. 3 písm. a), odst. 7 TrŘ]. Pro podání vysvětlení platí, že každý, kdo jej podává, má právo na právní pomoc advokáta, tedy i dítě mladší patnácti let. Přitom je-li vysvětlení požadováno od nezletilého, je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka. Uvedené neplatí pouze tehdy, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění zákonného zástupce nebo opatrovníka nelze zajistit. Vzhledem k tomu, že právo na právní pomoc je právem osoby podávající vysvětlení, policejní orgán není povinen jakýmkoli způsobem opatrovat právní pomoc advokáta. V případě, že policejní orgán omezí dítě na svobodě (např. když jej přistihne při páchání protiprávního činu), je povinen o tomto úkonu vyrozumět vedle zákonných zástupců také orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 24 odst. 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). Proto přichází při podání vysvětlení v úvahu také přítomnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Je potřeba si uvědomit, že dítě mladší patnácti let není ve srovnatelném postavení s postavením obviněného mladistvého. Výsledky prověřování v případě mladistvého totiž mohou vést k zahájení trestního stíhání vedeného proti němu, a proto u něj obhajoba má svůj význam. Naopak fáze prověřování má v případě dítěte mladšího patnácti let sloužit pouze k objasnění, zda předmětné jednání naplňuje znaky trestného činu a zda se jej dopustila osoba, která není pro svůj věk trestně odpovědná. Zpravidla bude po podaném vysvětlení věc procesně možným způsobem ukončena, tj. odložena, jestliže bude mít policejní orgán dostatek důkazů o tom, že se činu jinak trestného dopustilo dítě mladší patnácti let, jež podávalo vysvětlení.

Pokud je dítě mladší patnácti let vyzváno v rámci prověřování k podání vysvětlení, jde spíše o projev jeho práva na to být slyšen (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte). Je potřeba mít stále na paměti, že cílem podání vysvětlení není,

aby dítě mladší patnácti let nevyprávělo pravdu o protiprávním činu, nýbrž aby naopak jeho vysvětlení dopomohlo k řádnému objasnění činu jinak trestného. Jen tak totiž může být naplněn účel ZSM, tedy zejména zjištění příčin, které vedly dítě mladší patnácti let ke spáchání činu jinak trestného a v důsledku toho na něj vhodným opatřením výchovně působit, aby se protiprávního jednání v budoucnu zdržel. Proto ani není zřejmé, za jakým účelem a jakou podobu by měla mít obhajoba v tomto stadiu řízení, když ani v navazujícím řízení podle hlavy třetí ZSM nemá ustanovený opatrovník stejnou roli jako obhájce v trestním řízení (mladistvých).⁷⁵ Na závěr je přitom potřeba zdůraznit, že „prozatím žádným národním soudem, Ústavním soudem České republiky, ale podle dostupných informací ani evropským soudem nebylo rozhodnuto, že právo na obhajobu obecně deklarované čl. 6 odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy o lidských právech, čl. 40 odst. 3 Listinou základních práv a svobod nebo čl. 12 odst. 1, 2 Úmluvy o právech dítěte, musí být zajištěno i ohledně trestně neodpovědné osoby, ohledně níž se konají úkony, jež nekončí sdělením obvinění a nevedou k trestnímu řízení.“⁷⁶

Plně se v tomto směru tedy ztotožňuji s názorem Šámalové, která současnou právní úpravu považuje za správnou a respektující všechny zásady, jež pro ochranu práv dětí mladších patnácti let vyžadují především mezinárodní úmluvy či vnitrostátní akty, a která proto požadavek na zajištění nutné obhajoby v přípravném řízení také dítěti mladšímu patnácti let považuje za neopodstatněný.⁷⁷

3.6 Zahájení řízení podle hlavy třetí ZSM a role státního zástupce

Prvním způsobem, kterým lze zahájit řízení podle hlavy třetí ZSM s dítětem mladším patnácti let, jež se dopustilo činu jinak trestného, je podání návrhu státního zástupce na uložení opatření. Řízení bude zahájeno dnem, kdy soudu dojde návrh na jeho zahájení (§ 82 OSŘ), přičemž návrh musí splňovat

---

⁷⁵ viz kapitola 3.9 Opatrovník dítěte

⁷⁶ Šámalová, M. *Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv*. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, s. 24. ISSN 1214-3758.

⁷⁷ Tamtéž, s. 17.

náležitosti stanovené v ustanovení § 79 OSŘ⁷⁸. K zahájení řízení však může přistoupit i sám soud pro mládež poté, co se dozví rozhodné skutečnosti odůvodňující jeho zahájení. O tom musí vydat usnesení, které doručí účastníkům do vlastních rukou. Řízení by v takovém případě bylo zahájeno dnem, kdy bylo usnesení vydáno (§ 13 ZŘS).

Žádný jiný subjekt není oprávněn návrh na uložení opatření podat, třebaže by kupříkladu návrh ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí mohl být návrhem opodstatněným a kvalifikovaným. Proto pokud soudu takový návrh dojde, řízení je povinen zastavit. „*Smyslem tohoto ustanovení je především zabránit tomu, aby soudy pro mládež nebyly zahlceny podáními např. v bagatelních věcech nebo ve věcech, kde skutkový stav není dostatečně podložen předkládanými důkazy.*“⁷⁹ Lze si totiž představit i situaci, kdy by třeba byl soudu podán návrh rodiči, kteří by se tímto snažili řešit krádež svačiny jejich syna spolužákem. To však na druhou stranu neznamená, že by soud pro mládež nemohl zahájit řízení ex offo, pokud by na základě uvedených skutečností v návrhu dospěl k závěru, že je zde podezření ze spáchání činu jinak trestného, který je potřeba projednat.

Již výše bylo nastíněno, že činem jinak trestným se ve smyslu ZSM rozumí protiprávní čin, který vykazuje formální znaky uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku. Vedle toho musí vyhovovat i požadavkům, jež se u dospělých posuzují z hledisek subsidiarity trestní represe, tedy musí jít zároveň o čin škodlivý a nebezpečný (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1072/2010; publikováno pod č. 25/2011 tr.). Povahu a závažnost činu je zde třeba zkoumat s ohledem na věk a rozumový a mravní vývoj dítěte, proto je zřejmé, že se bude posuzovat jinak než jako u trestných činů dospělých pachatelů, ale také u provinění mladistvých. Na druhou stranu by však měla společenská škodlivost a závažnost činu dosahovat alespoň takové úrovně, jaká je vyžadována u provinění mladistvých. „*Jestliže tedy zákon stanoví státnímu zástupci v § 90*

---

⁷⁸ „Řízení se zahajuje na návrh. Návrh musí kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) obsahovat jméno, příjmení, bydliště účastníků, popřípadě rodná čísla nebo identifikační čísla účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, identifikační číslo, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, vyličení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z něj patrné, čeho se navrhovatel domáhá...“

⁷⁹ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 90 [Zahájení řízení]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 706. ISBN 978-80-7400-350-9.

*odst. 1 věta druhá povinnost podat návrh na přijetí opatření vůči dítěti, které se dopustilo činu jinak trestného, pak je tím míněno, že tuto povinnost má v případech činů minimálně srovnatelných svou závažností a škodlivostí s proviněními mladistvých, spíše však činů závažnějších a škodlivějších, u nichž je jejich projednání před soudem mládeže opodstatněno i specifickými okolnostmi vztahujícími se k osobě dítěte, které se jich dopustilo, a k okolnostem případu.*⁸⁰

Proto pokud v konkrétním případě dospěje státní zástupce k závěru, že protiprávní čin není natolik společensky škodlivým, že by jej bylo zapotřebí projednat před soudem pro mládež a případně uložit dítěti opatření, návrh na uložení opatření soudu nepodává. Stejně bude samozřejmě postupovat, pokud nepůjde o čin jinak trestný z toho důvodu, že bude chybět některý z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu (například subjektivní stránka). Státní zástupce je proto před podáním návrhu povinen zabývat se otázkou, zda byl dítětem mladším patnácti let spáchán čin jinak trestný, aby jen „mechanicky nevyhodnotil skutečnosti vztahující se k objektivní stránce v úvahu přicházejícího trestného činu.“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1076/2017)

V ustanovení § 90 odst. 1 ZSM je stanoveno, že státní zastupitelství je povinno podat návrh bezodkladně poté, jakmile se dozví, že je trestní stíhání nepřipustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Obligatornost v tomto ustanovení však nelze vykládat s ohledem na výše uvedené tak, že by státní zástupce musel vždy tento návrh podávat, pokud by v protiprávním činu neshledal jeho potřebnou škodlivost.

Jestliže však jsou splněny všechny podmínky, státní zástupce je návrh povinen soudu pro mládež podat, byť by byl toho názoru, že je podání návrhu zcela neúčelné a ukládat opatření není třeba. Prostor pro uplatnění principu oportunitity na rozdíl od trestního řízení dospělých či mladistvých zde státnímu zástupci není dán. V této souvislosti je potřeba uvést, že někteří státní zástupci považují stávající právní úpravu ustanovení § 90 odst. 1 ZSM za legislativní nedostatek. Obligatorní podávání návrhů na uložení opatření kritizují například z toho důvodu, že jsou stavěni do role pouhého zprostředkovatele mezi policejním

---

⁸⁰ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 89 [Dítě mladší patnácti let]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 696. ISBN 978-80-7400-350-9.

orgánem a soudem, což také v mnoha případech vede k upuštění od uložení opatření.⁸¹

Hlava třetí ZSM ani neupravuje žádnou formu odklonů, což je na jednu stranu logické, když přihlídneme k tomu, že odklony mají za cíl vyřízení věci jiným způsobem, odlišným od standardního projednání trestní věci při hlavním líčení. Na druhou stranu si myslím, že by nebylo od věci, kdyby zákon upravil institut svou povahou podobný odklonu (například vycházející z odstoupení od trestního stíhání mladistvého podle § 70 ZSM), který by státnímu zástupci umožňoval, aby nepodával návrh na uložení opatření z důvodu chybějícího veřejného zájmu, jestliže by nebylo účelné v konkrétním případě s ohledem na povahu a závažnost spáchaného činu jinak trestného opatření ukládat a zároveň by nebylo nutné jej ukládat k odvrácení dítěte mladšího 15 let od páchaní dalších činů jinak trestných. Podle názorů některých státních zástupců není potřeba vést časově i finančně náročné řízení před soudem vždy, zejména pokud lze některé případy vyřešit mimosoudně se stejnými výchovnými výsledky, například projednání věci před policejním orgánem ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, pohovor se státním zástupcem či na Probační službě.⁸²

Na podporu současné úpravy ustanovení § 90 odst. 1 ZSM však musím uvést, že projednání činu jinak trestného před soudem pro mládež může na dítě působit skutečně výchovně. Přece jen skutečnost, že se dítě musí dostavit k instituci, která by v něm měla vzbuzovat určitý respekt a pokoru a zároveň je tam postaveno před osoby v taláru, na něj může působit jako pomyslný vztyčený prst, že jednání, kterého se dopustilo, je ve společnosti nepřipustné a nepřijatelné. Takovou institucí soud nepochybně je, a proto mám za to, že k naplnění účelu ZSM je projednání činu jinak trestného s dítětem mladším 15 let před soudem pro mládež důležité a více než vhodné. To platí tím spíše, pokud jsou soudci a státní zástupci skutečnými odborníky, kteří jsou si vědomi svého speciálního poslání a společně s dalšími účastníky, tedy i s orgánem sociálně-právní ochrany dětí či zejména se samotnými rodiči dítěte, dokáží vytvořit „přátelské“, ne tolik formální

---

⁸¹ Zeman, P. a kol. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 75. ISBN 978-80-7338-081-6.

⁸² Večerka, K. a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 44. ISBN 978-80-7338-118-9.

prostředí, které nebude na dítě působit frustrujícím způsobem, avšak zároveň jej povede k uvědomění si svého špatného jednání, a tím i k jeho nápravě.

3.7 Věcná a místní příslušnost v řízení podle hlavy třetí ZSM

Pro řízení podle hlavy třetí ZSM se neuplatní pravidla pro určení věcné příslušnosti podle trestního řádu, nýbrž podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. V prvním stupni tak bude příslušný vždy okresní soud (§ 3 ZŘS), před kterým jedná a rozhoduje samosoudce (§ 36a OSŘ). Krajský soud jako soud odvolací, rozhoduje v senátu složeném z předsedy senátu a dvou soudců (§ 31 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích). V důsledku uvedeného nebude ve věcech trestně neodpovědných dětí, se kterými je vedeno řízení podle hlavy třetí ZSM, možné, aby o odvoláních rozhodoval vrchní soud. U Nejvyššího soudu je vytvořen zvláštní senát (č. 8), který rozhoduje o dovoláních. Byť nejde podle hlavy třetí ZSM o řízení trestní, tento zvláštní senát je vytvořen v rámci trestního kolegia, neboť rozhoduje mimo jiné ve věcech podle ZSM, tedy jak v řízeních proti dětem mladším 15 let, tak proti mladistvým.

Soudci jednotlivých soudů mohou mít v rámci vnitřní organizace soudu různé specializace. Záleží vždy na rozvrhu práce daného soudu. Některým soudcům je svěřena jak agenda Rod (řízení podle hlavy třetí ZSM), tak zároveň i agenda Tm (řízení s mladistvými podle hlavy druhé ZSM).⁸³ Není tomu tak ale vždy, neboť jindy jsou jednotlivé agendy svěřeny v rámci jednoho soudu různým soudcům, přičemž zejména v takovém případě nebude agendu Rod vykonávat soudce z trestního úseku, nýbrž z úseku civilního.⁸⁴ U odvolacích krajských soudů je agenda Rodo spojena s agendou Tmo, když k rozhodování o odvoláních jsou vytvářeny zvláštní senáty.⁸⁵

---

⁸³ Jako příklad uvádím rozvrhy práce Okresního soudu Plzeň-město a Okresního soudu v Kroměříži na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?j=174&o=164&kat=1673&page=2> a <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?o=144&j=154&k=1493>

⁸⁴ Jako příklad uvádím rozvrh práce Obvodního soudu pro Prahu 5 na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?o=171&j=181&k=6427&d=357276>

⁸⁵ Jako příklad uvádím rozvrhy práce pro Městský soud v Praze a Krajský soud v Brně na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?j=36&o=26&k=6852&d=357247> a <http://infodesk.justice.cz/vyveseni.aspx?vyveseniid=5499654>

Z uvedeného je zřejmé, že může docházet ke kumulaci netrestní a trestní agendy u jednoho specialisty, což je některými soudci vnímáno negativně. Důvodem je především rozdílnost právní úpravy, která se k řešení trestní a netrestní agendy vztahuje.⁸⁶ Na obhajobu kumulace obou agend je však třeba dodat, že byť zejména jejich procesní stránka je odlišná a jde o dvě rozdílná řízení, nelze u dětí mladších 15 let odhlížet od trestněprávní povahy věci a je potřeba zohlednit vzájemné souvislosti obou agend (především samostatná právní úprava v jednom zákoně, principy, na kterých je ZSM postaven a které jsou pro obě řízení společné).

K řízení je místně příslušný soud pro mládež, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Jestliže nepůjde již o nezletilé dítě (srov. § 93 odst. 8 ZSM), k řízení bude místně příslušný soud pro mládež, v jehož zájmu se řízení koná (§ 4 ZŘS). V ustanovení § 5 ZŘS je pak upraveno přenesení místní příslušnosti, pokud by se změnila okolnosti a přenesení příslušnosti by bylo v zájmu nezletilého. Být mám za to, že na řízení podle hlavy třetí ZSM se neuplatní ustanovení o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, přece jen jde o ustanovení v obecné části, a proto se uplatní i v řízení podle hlavy třetí ZSM.

3.8 Základní zásady ovládající řízení podle hlavy třetí ZSM

Vzhledem k tomu, že je řízení podle hlavy třetí ZSM civilním řízením, byť se značnými specifiky, je ovládáno stejnými zásadami, jaké jsou příznačné pro nesporná řízení, a nikoliv zásadami trestního řízení. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže navíc na základě východisek, ze kterých vychází, upravuje další zásady.

Prvními dvěma zásadami, pokud jde o zahájení řízení, jsou zásada dispoziční a zásada oficiality. Zásada dispoziční znamená, že řízení lze zahájit na návrh, v případě řízení podle hlavy třetí ZSM na návrh státního zástupce podle § 90 odst. 1 ZSM. Státní zástupce je podle dispoziční zásady tedy ten, kdo vymezuje předmět řízení, je oprávněn s návrhem disponovat a může tak návrh za řízení měnit, avšak jen se souhlasem soudu pro mládež (§ 95 odst. 1 OSŘ). Soud

---

⁸⁶ Večerka, K. a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 28. ISBN 978-80-7338-118-9.

pro mládež změnu návrhu nepřipustí, jestliže by výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu. V takovém případě pokračuje soud pro mládež v řízení o původním návrhu po právní moci usnesení (§ 95 odst. 2 OSŘ). Státní zástupce může také svůj návrh vzít za řízení zčásti nebo zcela zpět (§ 96 odst. 1 OSŘ), nicméně jestliže ostatní účastníci řízení nebudou z vážných důvodů souhlasit, soud pro mládež rozhodne, že je zpětvzetí návrhu neúčinné (§ 96 odst. 3 OSŘ). Vážným důvodem přitom může být skutečnost, že bude mít účastník sám na řízení zájem (ať už sám nezletilý, tak jeho rodiče nebo také orgán sociálně-právní ochrany dětí).

Dominující je však v nesporném řízení, a tedy i v řízení podle hlavy třetí ZSM, zásada oficiality. Ta se neprojevuje pouze v tom, že je soudu pro mládež umožněno, aby zahájil řízení z úřední povinnosti, nýbrž aby také z úřední povinnosti postupoval již v zahájeném řízení. Soud pro mládež proto může rozhodnout o neúčinnosti zpětvzetí návrhu nejen tehdy, když se zpětvzetím nebudou účastníci souhlasit, ale také tehdy, jestliže na pokračování v řízení shledá veřejný zájem (§ 15 ZŘS). Soud pro mládež není ani podaným návrhem vázán a může jej „překročit a přisoudit něco jiného nebo více“ (§ 26 ZŘS). To má význam zejména z hlediska ukládaných opatření, kdy soud může po provedeném dokazování v jednání dospět k jinému závěru a uložit dítěti vhodnější opatření, případně od jeho uložení zcela upustit.

Další zásadou, která se v řízení podle hlavy třetí ZSM uplatní, je zásada jednotnosti řízení. Na rozdíl od koncentrace řízení znamená, že řízení je od zahájení až do vynesení rozhodnutí jedním celkem, a tudíž lze v rámci něj činit procesní úkony a kdykoliv za řízení může účastník vnášet do řízení nové rozhodné skutečnosti a důkazy (§ 21 odst. 2 ZŘS).

Zejména pro úsek řízení dokazování se uplatní zásada vyhledávací/vyšetřovací. Ta se projevuje v povinnosti soudu provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány (§ 21 ZŘS). Uvedené souvisí s povinností soudu pro mládež zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž není omezen skutečnostmi, které uvádějí účastníci (§ 20 odst. 1 ZŘS).

V řízení podle hlavy třetí ZSM není výslovně uvedena zásada zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního

řádu). Nicméně s ohledem na vyšetřovací zásadu lze usuzovat na tom, že také soud pro mládež v řízení podle hlavy třetí ZSM musí zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jeho rozhodnutí. Soud pro mládež není jako ve sporném řízení omezen zásadou projednací, a proto ani není omezen procesní (ne)aktivitou účastníků. Je to tedy právě soud, který v konečném důsledku odpovídá za výsledek řízení. „*Nejde sice o povinnost soudu pátrat po důkazech, ale znamená to, že nesplnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní nemůže být účastníkovi na újmu.*“ (Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2005, sp. zn. I. ÚS 593/04)

V této souvislosti je možno ještě poukázat na rozdílnou roli státního zástupce v dokazování v řízení trestním a v řízení podle hlavy třetí ZSM. Byť bychom do určité míry mohli připodobnit obžalobu s návrhem na uložení opatření, kterou státní zástupce podává příslušnému soudu (obě směřují proti konkrétní osobě, která se měla dopustit protiprávního činu a má jí být uložena trest/opatření), v řízení podle hlavy třetí ZSM není státní zástupce povinen dokazovat „vinu“ dítěte. Je to logické, neboť to vyplývá již ze samotného účelu řízení podle hlavy třetí ZSM, kterým rozhodně není prokázání viny pachatele a jeho potrestání. Chci poukázat pouze na to, že byť i v řízení podle hlavy třetí ZSM má státní zástupce jako navrhovatel a jako účastník taktéž povinnost tvrzení a povinnost důkazní, státní zástupce má (by měl mít) v řízení trestním daleko větší podíl na vyhledávání a provádění důkazů, které podporují obžalobu (§ 2 odst. 5 a § 180 odst. 3 trestního řádu). I přesto, že tím soud v trestním řízení není zbaven povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí, neměl by *de facto* přebírat úkoly státního zástupce a tím se postavit na stranu obžaloby.

Pro hodnocení důkazů provedených v řízení podle hlavy třetí ZSM se stejně jako v trestním řízení uplatní zásada volného hodnocení důkazů.

Vzhledem k tomu, že k projednání věci samé se nařizuje jednání, další významnou zásadou je zásada ústnosti. Oba typy řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou však na rozdíl od trestního řízení podle trestního řádu i civilního řízení podle občanského soudního řádu i podle zákona o zvláštních řízeních soudních založeny na zásadě neveřejnosti řízení. Jde o zákonnou výjimku z ústavní zásady, že jednání před soudem je ústní a veřejné (čl. 96 odst. 2

ústavního zákona č. 1/1993 Sb.). Zásadou neveřejnosti je vyjádřen princip ochrany soukromí a osobnosti dítěte, který je vyžadován již na mezinárodní úrovni v čl. 40 odst. 2 písm. b) bod VII Úmluvy o právech dítěte. Ustanovení § 3 odst. 5 ZSM uvádí, že v řízení podle tohoto zákona je zapotřebí chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy a byla tak zejména eliminována možná stigmatizace dítěte ze strany veřejnosti. Proto pokud nerozhodne soud pro mládež jinak, ústní jednání je v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let konáno s vyloučením veřejnosti. Soud však musí vždy povolit účast úředníkům Probační a mediační služby (§ 92 odst. 2 ZSM).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále v ustanovení § 92 odst. 3 upravuje jednu z výjimek, kdy se i v rámci řízení podle hlavy třetí uplatní obdobně ustanovení v hlavě druhé ZSM. Jde o ustanovení § 52 až 54 ZSM, které se vedle zásady neveřejnosti řízení týká také zveřejňování informací o dítěti a řízení vůbec. V ustanovení § 54 odst. 1 ZSM ve vztahu k neveřejnosti řízení podle § 92 odst. 2 ZSM zde já osobně vidím určité nejasnosti ohledně jeho aplikace. Z ustanovení § 54 odst. 1 ZSM vyplývá, že v trestním řízení s mladistvým mohou být hlavního líčení a veřejného zasedání přítomny pouze tam uvedené osoby a přitom stále půjde o řízení s vyloučením veřejnosti, tedy v podstatě můžeme říct, že tyto osoby nejsou ve smyslu tohoto ustanovení považovány za veřejnost. Pouze na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně, přičemž dále bude moci soud postupovat podle § 199 trestního řádu. Jestliže ustanovení § 92 odst. 3 ZSM uvádí slovo „obdobně“, pak ustanovení § 54 odst. 1 ZSM můžeme (s ohledem na specifika řízení podle hlavy třetí ZSM) přeformulovat tak, že se jednání mohou účastnit pouze dítě, jeho dva důvěrníci, opatrovník, zákonní zástupci, příbuzní v pokolení přímém, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený (oběť) a jeho zástupce, dále svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení. Tyto osoby by se mohly účastnit jednání, aniž by o tom soud pro mládež vůbec rozhodoval, resp. povolil jejich účast. Nicméně tento postup nelze po jazykovém výkladu ustanovení § 92 odst. 2 ZSM připustit, neboť ve větě za středníkem tohoto ustanovení je stanoveno, že „účast při jednání soud pro mládež vždy povolí úředníkům Probační a mediační služby“. To tedy znamená, že jednání se účastní ze zákona vždy pouze osoby

uvedení v § 91 ZSM. O případné účasti jiných osob, tj. veřejnosti, musí soud pro mládež rozhodnout, přičemž není omezen na osoby uvedené v § 54 odst. 1 ZSM, protože tyto nejsou *de facto* za veřejnost považovány (o jejich účasti se nemusí v řízení podle hlavy druhé ZSM vůbec rozhodovat, tj. účastnit se mohou ze zákona). V tomto směru lze konstatovat, že možnost připustit veřejnost k jednání podle hlavy třetí ZSM je spíše v rukou soudu, než jako je tomu u řízení podle hlavy druhé ZSM. Byť soud v řízení podle hlavy třetí ZSM „rozhodne jinak“ především po dohodě či souhlasu ze strany nezletilého, jeho zákonných zástupců či opatrovníka, v řízení podle hlavy druhé ZSM může soud o připuštění veřejnosti rozhodnout pouze na návrh mladistvého.

Pokud soud pro mládež v řízení podle hlavy třetí ZSM „rozhodne jinak“ a veřejnost připustí, bude postupovat podle § 116 OSŘ. Zákon blíže nestanoví, jestli soud musí připustit veřejnost jako takovou, anebo povolí účast pouze konkrétním osobám. S ohledem na ochranu soukromí dítěte mám však za to, že uvedené ustanovení soudu nepřekáží v tom, aby ponechal veřejnost vyloučenou a účast povolil pouze konkrétním osobám, například rodinným příslušníkům anebo i jiným (př. přátelům, oběti a jeho zákonným zástupcům), pokud to bude považovat za vhodné k celkovému naplnění účelu ZSM, tj. zejména k výchovnému působení na dítě.

Ustanovení § 92 odst. 2 ZSM je tedy ve vztahu k § 54 odst. 1 ZSM speciálním ustanovením a mám za to, že v řízení podle hlavy třetí ZSM jej nelze aplikovat, neboť si vzájemně odporují. Za prvé se totiž jednání mohou účastnit pouze osoby uvedené v § 91 ZSM a za druhé nevidím důvod, proč by měl být soud vázán výčtem osob uvedených v § 54 odst. 1 ZSM v případě, že bude povolovat účast jiných osob.

Veřejnost má však vždy možnost být přítomna vyhlášení rozsudku (§ 54 odst. 3 ZSM).

K neveřejnosti řízení navíc možno ještě doplnit, že soud může k řízení připustit také osoby za účelem jejich vzdělávání (př. asistenti soudců nebo studenti právnických fakult), kterým jde pouze o procesní stránku věci, nikoliv o obsah řízení jako takový.

Publikovat informace o průběhu jednání v řízení podle hlavy třetí ZSM, které by vedly ke ztotožnění dítěte ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem, je zakázáno. Stejně tak je zakázáno publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti dítěte (§ 54 odst. 2 ZSM). Toto ustanovení navazuje na předcházející zákaz zveřejňování informací o řízení, kterými by mohlo být ohroženo dosažení účelu řízení, jakož i těch informací, které by odporovaly požadavku ochrany osobnosti a osobních údajů dítěte, a to až do pravomocného skončení řízení (§ 52 a § 53 ZSM). Pravomocné rozhodnutí o uložení opatření může být uveřejněno ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména a příjmení dítěte, dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců (§ 94 odst. 1 ZSM). V odůvodněných případech může přitom soud pro mládež povolit výjimky ze zákazů uveřejnění vztahující se pouze k osobním údajům (§ 94 odst. 2 ZSM). Byť v ustanovení § 94 ZSM již není stanoveno, že se § 54 ZSM uplatní obdobně, lze dospět k závěru, že soud pro mládež může výjimky ze zákazů uveřejnění povolit ze stejných důvodů, jaké jsou uvedeny v ustanovení § 54 odst. 4 ZSM, neboť sám ani blíže nestanoví, co má na mysli „odůvodněnými případy“. Těmito důvody jsou za prvé omezení negativního vlivu na psychiku dítěte, kdy soud pro mládež může v takovém případě rozhodnout s přihlédnutím k osobě dítěte a povaze a charakteru činu jinak trestného o dalších omezeních ve vztahu k uveřejňování rozhodnutí. Za druhé, jde-li o zvláště závažný čin jinak trestný, může rozhodnout o uveřejnění rozhodnutí s uvedením jména a příjmení, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jestliže je to potřebné z hlediska ochrany společnosti.

K zásadám možno v neposlední řadě uvést, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 3 odst. 6 stanovuje, že každé dítě mladší patnácti let nebo mladistvý (nestanoví-li tento zákon jinak) má právo na to, aby jeho čin byl projednán bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě, čímž je vyjádřena zásada rychlosti a také hospodárnosti řízení.

3.9 Opatrovník dítěte

Dítě musí mít v řízení podle hlavy třetí ZSM opatrovníka, který je mu ustanoven z řad advokátů soudem pro mládež. Tento postup je obligatorní, soud

pro mládež tak musí učinit vždy a nemůže opatrovníkem ustanovit nikoho jiného, než právě advokáta. Hlavním důvodem je ten, že řízení podle hlavy třetí ZSM se odvíjí od podezření, že se dítě mladší 15 let dopustilo činu jinak trestného a byť není účelem řízení vyslovení viny a uložení trestu, uložené opatření (zejména pokud jde například o ochrannou výchovu či ochranné léčení) může dítěti do určité míry působit újmu či přinejmenším ovlivnit jeho každodenní život. Proto je zapotřebí, aby se dítěti dostalo odborné kvalifikované právní pomoci, kterou mu může poskytnout jedině právník, tj. advokát, jež se nemůže ani nechat zastoupit advokátním koncipientem, pouze jiným advokátem (usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 12 Rodo 5/2004; publikováno pod č. 33/2006 tr.).

Nejprve je třeba uvést, že postavení opatrovníka ustanoveného podle § 91 odst. 2 ZSM je třeba odlišovat od postavení kolizního opatrovníka. Kolizní opatrovník je dítěti soudem jmenován tehdy, když rodič (zákonný zástupce) nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů (§ 892 odst. 3 občanského zákoníku). K tomu ještě možno uvést obecné ustanovení § 460 občanského zákoníku: *„Dojde-li ke střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného či ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, anebo hrozí-li takový střet, jmenuje soud zastoupenému kolizního opatrovníka.“* a ustanovení § 943 občanského zákoníku: *„Soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon.“* Zatímco zákon o rodině v ustanovení § 37 odst. 2 stanovil, že kolizním opatrovníkem soud ustanoví zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí, dnes takové ustanovení v občanském zákoníku nenacházíme.

S výjimkou osob, které nabyly svéprávnosti dříve, tj. jiným způsobem než dosažením zletilosti, musí být dítě obecně podle občanského soudního řádu s ohledem na nedostatek procesní způsobilosti v řízení zastoupeno buď zákonným zástupcem, nebo opatrovníkem (§ 21 odst. 1, § 22, § 23 OSŘ). Vzhledem k tomu, že i v řízení podle hlavy třetí ZSM může dojít ke kolizi zájmů dítěte mladšího 15 let a jeho zákonných zástupců, zákon to řeší obligatorním ustanovením opatrovníka (§ 91 odst. 2 ZSM). Jak už bylo uvedeno, má dítěti poskytnout

odbornou právní pomoc, a tím přispět k objasnění celé události (spáchání činu jinak trestného), včetně jejich příčin. Jeho postavení v řízení tudíž nelze ztotožňovat s funkcí kolizního opatrovníka, neboť je očividné, že jeho funkce v řízení je jiná.

Nelze však na něj nahlížet ani tak, že by snad zastával roli zákonných zástupců dítěte, kteří jsou ze zákona účastníci řízení jakožto nositelé rodičovské odpovědnosti (§ 865 a násl. občanského zákoníku). V tomto směru považují za důležité se blíže věnovat novelizovanému ustanovení § 91 odst. 1 ZSM. Zákonem č. 55/2017 Sb. bylo uvedené ustanovení s účinností od 18. 3. 2017 novelizováno a první věta zní nyní následovně: *„Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, jsou nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci **nebo** opatrovník dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno.“* Jestliže hned druhý odstavec tohoto ustanovení hovoří o povinnosti ustanovit dítěti opatrovníka, pak první odstavec § 91 ZSM spojkou „nebo“ jakoby učinil z advokáta jakožto opatrovníka dítěte účastníka řízení a v podstatě tím vylučoval, aby byli zákonní zástupci taktéž účastníci řízení, neboť opatrovník je dítěti ustanovován vždy. To však není možné již s ohledem na skutečnost, že advokát jako opatrovník dítěte ve smyslu § 91 odst. 2 ZSM nemůže být účastníkem řízení, neboť jen zastupuje dítě a jedná jeho jménem.⁸⁷

Důvodová zpráva ke změně uvedeného ustanovení uvádí, že reaguje na změny provedené novým občanským zákoníkem. *„Nový občanský zákoník vyčleňuje pojem „zákonný zástupce“ pro osoby, které nejsou plně svéprávné (tj. děti), naopak opatrovník je osoba, která se ustanovuje osobám, jejichž svéprávnost je omezena. Pojem „zákonný zástupce“ je oddělen od pojmu „opatrovník“, proto je třeba práva, jež zákon o soudnictví ve věcech mládeže přiznává zákonnému zástupci mladistvého, přiznat také jeho opatrovníkovi, pokud*

---

⁸⁷ Nemůže být považován za účastníka ani s ohledem na ustanovení § 6 ZŘS, kde je stanoveno, že účastníkem je za prvé navrhovatel, a ten o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno a za druhé navrhovatel a ten, kterého zákon za účastníka považuje.

*byl mladistvému ustanoven civilním soudem a vykonává práva a povinnosti namísto zákonného zástupce.*⁸⁸

Pokud jde o zákonné zastoupení nezletilých, kteří nejsou plně svéprávní, to je v první řadě součástí rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti (§ 858 občanského zákoníku), tj. dosažením zletilosti, přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství. „*Teprve v případech, kdy rodiče nejsou schopni (popř. ochotni) řádně vykonávat povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, přichází v úvahu zastoupení jinými osobami.*“⁸⁹ Jako příklad možno uvést poručníka, který je *de facto* vykonavatelem rodičovské odpovědnosti, není však opatrovníkem, a proto se ve smyslu ustanovení § 91 odst. 1 ZSM bude považovat za osobu, které bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče. Naopak opatrovníka jmenuje dítěti soud například tehdy, jestliže je rodičovská odpovědnost rodičů omezena nebo je-li omezen její výkon (§ 878 odst. 3 občanského zákoníku). V rozsahu soudem stanoveném bude tento opatrovník vykonávat práva a povinnosti rodičů dítěte.

Další situací, na kterou se snaží zákon o soudnictví ve věcech mládeže pravděpodobně myslet je taková, kdy by dítě již nabylo svéprávnosti před dosažením zletilosti jejím přiznáním nebo uzavřením manželství, avšak následně by jeho svéprávnost byla omezena (§ 55 občanského zákoníku) a musel by mu být ustanoven opatrovník, a to klidně z řad rodičů či jiných rodinných příslušníků. Dále na podobnou situaci, kdy by bylo vedeno řízení podle hlavy třetí ZSM (o uložení ochranného léčení) nikoliv s nezletilým dítětem, nýbrž s osobou, která dosáhla osmnácti let věku, nicméně její svéprávnost by byla omezena. V takovém případě by již nebyly účastníky řízení zákonní zástupci, nýbrž její opatrovník, byť by jím byl například jeden z rodičů této osoby.

Z citovaného úryvku z důvodové zprávy plyne, že zákonodárce chtěl přiznat stejná práva jiným osobám, jako mají zákonní zástupci, a to tehdy, když je

---

⁸⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 55/2017 Dz.

⁸⁹ Dávid, R., Hrdlička, M. § 457 [Účel zákonného zastoupení a opatrovnictví]. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1692. ISBN 978-80-7400-529-9.

zákonní zástupci z jakéhokoliv výše naznačeného důvodu nevykonávají. Tuto roli však nemůže naplňovat advokát jako opatrovník dítěte ve smyslu § 91 odst. 2 ZSM, který má mít v řízení jinou roli/jiné poslání.

Po provedeném výkladu tedy musím konstatovat, že ustanovení § 91 odst. 1 ZSM je v současném znění formulováno poměrně nešťastným a zavádějícím způsobem. Nemyslím si totiž, že by měl zákonodárce v úmyslu, aby byl dítěti ustanoven advokát jako opatrovník, který by měl na jedné straně zajišťovat odbornou právní pomoc (§ 91 odst. 2 ZSM) a na druhé straně by měl v podstatě *ad hoc* vykonávat práva, která jinak náležejí zákonným zástupcům, případně opatrovníku podle občanského zákoníku, a být tak jedním z účastníků řízení (§ 91 odst. 1 ZSM). To by navíc znamenalo, jak jsem uvedla již výše, že pokud by dítě mělo zákonné zástupce, nemohli by být účastníky řízení, neboť by byl účastníkem již ustanovený opatrovník. Takový výklad je však dle mého názoru nepřijatelný.

Znovu bych se ráda vrátila k roli ustanoveného opatrovníka podle § 91 odst. 2 ZSM. Důvodem jeho ustanovení je potřeba respektovat a zajistit dítěti ochranu jeho práv, jež jsou mu zaručena (zejména čl. 6 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Nutno i na tomto místě zdůraznit, že advokát, jakožto ustanovený opatrovník, nemá v řízení podle hlavy třetí ZSM stejné postavení jako obhájce v trestním řízení, byť rodiče dítěte, tj. jeho zákonní zástupci jeho roli v řízení podle hlavy třetí ZSM často nechápu a požadují, aby jednal a postupoval jako obhájce.⁹⁰

Opatrovník neboli tzv. *guardian ad litem* má na jednu stranu zajistit odbornou právní pomoc dítěti, které čelí podezření z činu jinak trestného, avšak zároveň má hájit zájmy dítěte tak, aby byl naplněn účel ZSM. Tedy má postupovat tak, aby účinně přispěl (společně s orgány činnými podle ZSM a účastníky řízení podle hlavy třetí ZSM) k výchovnému působení na dítě, tj. přispěl k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdrželo a našlo si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému a mravnímu vývoji. Často totiž ani nebude po provedeném jednání uloženo dítěti opatření, nýbrž

---

⁹⁰ „Největším problémem pro opatrovníka jsou však rodiče, kteří nechápu institut opatrovníka ani jeho úlohu a nejrady by jej viděli v postavení obhájce vyvíjejícího jejich dítě, prodlužujícího řízení odvoláváním se do všech rozhodnutí (a vezměte prosím v úvahu civilní lhůty!) a navrhováním dalších důkazů.“ In: Kovářová, D. *Obhájce mladistvého, opatrovník dítěte (podruhé nad zákonem č. 218/2003 Sb.)*. Bulletin advokacie, 2004, č. 10, s. 42. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7geyf6427gm4q&groupIndex=3&rowIndex=0#>

postačí samotné projednání před soudem a od uložení opatření bude upuštěno. Cílem opatrovníka by proto nemělo být řešení pouze právních otázek a snaha dítě „vyvinut“ z činu jinak trestného, ale měl by se v rámci svých možností zaměřit spíše na objasnění důvodů, resp. motivů, proč se dítě činu jinak trestného dopustilo a také faktorů, které se na jeho sociálním selhání významně podílely (v jakých rodinných a sociálních poměrech žilo, zda se potýkalo s nějakými problémy, z jakého důvodu apod.).⁹¹

Za výkon funkce opatrovníka dítěte náleží advokátu odměna, náhrada hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas, které je (s výjimkou odůvodněných případů) povinen zaplatit stát (srov. § 95 ZSM).

Na závěr nutno doplnit, že dítěti ani jeho zákonným zástupcům není dána možnost opatrovníka zvolit. U zákonných zástupců je tomu tak především proto, že v případě kolize jejich zájmů se zájmy dítěte by mohli zvolit advokáta, který by nehájil zájmy dítěte, nýbrž zájmy jejich. Nemožnost opatrovníka zvolit nicméně nebrání tomu, aby si zákonní zástupci zvolili svého právního zástupce taktéž z řad advokátů či uzavřeli smlouvu o právním zastoupení jejich dítěte. Ten však bude mít jiné postavení než soudem ustanovený opatrovník.

3.10 Účastníci řízení

Ustanovení § 91 odst. 1 ZSM výslovně označuje za účastníky v řízení podle hlavy třetí ZSM nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (podle § 33 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je orgánem sociálně-právní ochrany obecní úřad obce s rozšířenou působností), zákonné zástupce nebo opatrovníka dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Doplňuje, že účastníkem je také státní zástupce, pokud bylo řízení zahájeno na jeho návrh. Tento výčet odpovídá vymezení účastníků podle § 6 odst. 1 i odst. 2 ZŘS. Byť je pro řízení, která lze zahájit i bez návrhu typická tzv. třetí definice účastníků, v ustanovení § 91 odst. 1 ZSM jde o kombinaci jak

---

⁹¹ Hrušáková, M., Válková, H. *K pojmu opatrovník podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2004, č. 2, s. 62. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpxi4s7gjpgxgzwe&groupIndex=0&rowIndex=0>

tzv. druhé, tak tzv. třetí definice. Na jednu stranu totiž výslovně označuje, kdo jsou účastníci řízení (§ 6 odst. 2 ZŘS), ale na druhou stranu umožňuje, aby se řízení účastnily i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno (§ 6 odst. 1 ZŘS).

V případě, že je již řízení zahájeno a jeho účastníky nejsou všechny osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, včetně těch, které zákon za účastníky označuje, soud je do řízení přibere (§ 7 odst. 1 ZŘS). A naopak jestliže se řízení účastní ten, o jehož právech nebo povinnostech se v řízení nejedná, soud usnesením jeho účast v řízení ukončí (§ 7 odst. 2 ZŘS). To však na druhou stranu nelze chápat tak, že se řízení musí účastnit vždy všechny osoby, které jsou v ustanovení § 91 odst. 1 ZSM uvedeny. Například nebude účastníkem „nezletilé dítě“ tehdy, pokud se činu jinak trestného dopustilo dítě, které v době činu bylo mladší patnácti let, nicméně řízení je s ním vedeno až po dosažení zletilosti (srov. § 93 odst. 8 druhá věta ZSM). V době řízení už tak nepůjde o nezletilé dítě, nýbrž o osobu, o jejichž právech a povinnostech se v řízení jedná. Dále nebudou logicky účastníky „osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče“ (př. pěstoun, poručník), pokud takových osob není.

K osobám, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno je zapotřebí uvést, že právy a povinnostmi se rozumí *„jednak práva a povinnosti, které jsou nebo mají být vyjádřeny ve výroku rozhodnutí o věci samé, jednak práva a povinnosti, které se sice ve výroku rozhodnutí přímo neprojeví, na které však výrok rozhodnutí má vliv (jsou výrokem rozhodnutí dotčeny). Účastníky řízení podle tzv. třetí definice tedy jsou i osoby, jejichž práva a povinnosti sice nebudou ve výroku rozhodnutí upraveny, budou-li alespoň obsahem rozhodnutí dotčeny; podmínkou tedy je, že bude dotčeno právní postavení této osoby, pouhý vliv ekonomický nebo morální nepostačuje.“*⁹²

Účastníkem řízení nikdy nebude poškozený, neboť v řízení podle hlavy třetí ZSM se neuplatní právní úprava tzv. adhezního řízení jako v trestním řízení. Škodu, resp. újmu může poškozený vymáhat v civilním řízení, nikoliv však ve společném řízení s řízením podle hlavy třetí ZSM.

---

⁹² Drápal, L. § 94 [Druhá a třetí definice účastníků]. In: Drápal, L., Bureš, J., Dlouhá, E., Doležilek, J., Fiala, R., Horáček, R., Králíčková, Z., Krbek, P., Krčmář, Z., Mazanec, M., Novotný, Z., Poledne, P., Putna, M., Simon, P., Šebek, R., Štenglová, I. *Občanský soudní řád I, II. I. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 609. ISBN 978-80-7400-107-9.

3.11 Role orgánu sociálně-právní ochrana dětí

Zvlášť se budu věnovat postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí, neboť i jím mají být v řízení chráněna práva a zajišťován „nejlepší zájem“ dítěte. Sociálně-právní ochranou dětí se ve smyslu zákona o sociálně-právní ochraně dětí rozumí mj. ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte (§ 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Přičemž z hlediska této práce je důležité uvést, že sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje zejména na děti, které spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem [§ 6 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí]. Péči o takové děti zajišťuje obecní úřad obce s rozšířenou působností prostřednictvím sociální kurately, kterou vykonává kurátor pro děti a mládež (§ 31 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Bylo již uvedeno, že policejní orgán musí vyrozumět orgán sociálně-právní ochrany dětí o omezení dítěte mladšího patnácti let na svobodě. Policejní orgán v praxi také často s orgánem sociálně-právní ochrany dětí spolupracuje, a tak bude dítě mladší patnácti let zařazeno do „evidence“ příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí tak může začít vykonávat své povinnosti ještě před zahájením řízení podle hlavy třetí ZSM, tedy zejména sledovat nepříznivé vlivy působící na dítě a zjišťovat příčiny jejich vzniku, činit opatření k omezení působení nepříznivých vlivů, pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte či pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob (§ 10 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

O spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí svědčí fakt, že spis, který policejní orgán po skončení prověřování předkládá státnímu zástupci (případně následně předložený soudu pro mládež), obsahuje mj. zprávy objasňující poměry a prostředí, v němž je dítě vychovááno od orgánů sociálně-právní ochrany dětí.⁹³ Orgán sociálně-právní ochrany dětí tedy svou funkci neplní jen v řízení podle hlavy třetí ZSM, ale i před a také po skončení tohoto řízení, nejpozději do té doby, než dítě dosáhne zletilosti, resp. svéprávnosti.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení podle hlavy třetí ZSM jakožto jeden z účastníků přispívá k naplnění účelu řízení. V ustanovení § 3 odst. 4 ZSM je i výslovně stanoveno, že v řízení spolupracují orgány činné podle ZSM s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou proto nezbytnou součástí řízení, neboť skrze své speciálně školené pracovníky dokáží při využití své odbornosti i praktických zkušeností volit vhodné přístupy, které budou mít na dítě pozitivní vliv a dopomohou k tomu, že se dítě do budoucna protiprávního jednání zdrží.

3.12 Jednání a jeho průběh

Již několikrát byl zmíněn účel ZSM, nicméně na tomto místě je potřeba znovu uvést, že projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů (§ 1 odst. 2 ZSM). Z dikce tohoto ustanovení plyne, že zákon jím klade důraz na význam samotného projednání činu jinak trestného, pokud jde o dítě mladší patnácti let.

Nejen z tohoto důvodu je však projednání činu jinak trestného při ústním jednání důležité. Nejprve a to především musí být totiž učiněn spolehlivý závěr

---

⁹³ Zeman, P. a kol. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 71. ISBN 978-80-7338-081-6.

o tom, zda bylo spácháno jednání vykazující znaky činu jinak trestného ve smyslu § 90 odst. 1 ZSM a zda se jej dopustilo dítě, které je z jeho spáchání podezřelé. K tomu slouží dokazování, které je v řízení prováděno. Také jen při ústním jednání, jež je ovládané zásadou kontradiktornosti, je umožněno dítěti a jeho opatrovníku účinně prosazovat všestranně práva dítěte.

Soud pro mládež může přistoupit k projednání věci a rozhodnout o ní, jen pokud jsou splněny podmínky řízení (procesní podmínky), jejichž existenci zkoumá v průběhu celého řízení (§ 103 OSŘ). Podmínky řízení se rozlišují na odstranitelné a neodstranitelné, přičemž pro nedostatek neodstranitelných procesních podmínek soud pro mládež řízení zastaví (§ 104 odst. 1 OSŘ). Naopak jde-li o nedostatek podmínek, které lze odstranit, učiní k tomu soud pro mládež vhodná opatření. Teorie rozlišuje následující podmínky řízení.⁹⁴ Pozitivní podmínky řízení, kam na jedné straně řadíme podmínky řízení na straně soudu, tj. pravomoc a příslušnost a na druhé straně podmínky řízení na straně účastníků, tj. způsobilost být účastníkem, procesní způsobilost a způsobilost být zástupcem a plná moc pro zástupce účastníka řízení. Dalšími jsou podmínky vztahující se k zahájení řízení, tj. návrh na zahájení řízení, případně usnesení o zahájení řízení soudem pro mládež. Posledními jsou tzv. negativní podmínky řízení, o kterých se mluví jako o překážkách řízení a patří sem překážka litispendence (překážka zahájeného řízení - § 83 OSŘ) a překážka *rei iudicatae* (překážka věci pravomocně rozhodnuté - § 159a odst. 4 OSŘ). Zákon výslovně zdůrazňuje, že neodstranitelnou podmínkou řízení je v prvé řadě pravomoc soudu. Soud proto řízení zastaví a zároveň postoupí věc příslušnému orgánu (§ 104 odst. 1 OSŘ). Naopak nedostatek příslušnosti zpravidla nevede k zastavení řízení, pouze k postoupení věci příslušnému soudu.

Nedostatek pravomoci soudu pro mládež však rozhodně nelze spatřovat v tom, že protiprávní jednání dítěte nelze posoudit jako čin jinak trestný. Přestože soud pro mládež po podaném návrhu státním zástupcem vyhodnotí, že jednání nenaplňuje znaky činu jinak trestného, nemůže řízení zastavit z důvodu absence jeho pravomoci. Jediným možným řešením je návrh zamítnout, nicméně tak může učinit až po provedeném jednání a nikoli dříve tzv. od stolu, aniž by jednání

---

⁹⁴ Zahradníková, R a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 186 – 191. ISBN 978-80-7380-437-4.

nařizoval (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1076/2017).

I po zahájení řízení soud pro mládež zkoumá, zda jsou splněny podmínky řízení. Jak již bylo uvedeno, řízení zastaví tehdy, jestliže jde o nedostatek neodstranitelných podmínek řízení. Dále tehdy, když jde o nedostatek podmínek řízení, které se nepodařilo odstranit (§ 114 OSŘ). Jinak soud pro mládež připraví řízení tak, aby bylo věc možné rozhodnout zpravidla při jediném jednání (§ 114a odst. 1 OSŘ). „*V zájmu plynulosti jednání a efektivnosti dokazování je zjištění stanoviska stran k předmětu jednání. Tím je v případě řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže objasnění toho, zda došlo ke spáchání činu jinak trestného určitým trestně neodpovědným dítětem, a v případě prokázání toho, že jej spáchalo, přijetí vhodných opatření vůči němu.*“⁹⁵ Za tím účelem vyzve především dítě a jeho rodiče, popř. další účastníky, aby se k věci písemně vyjádřili. Zároveň účastníky vyzve, aby označily důkazy, jichž se dovolávají a případně předložily listinné důkazy. Jestliže se účastníci vyjádří, soud pro mládež jejich vyjádření zašle státnímu zástupci, který podal návrh a podle okolností vyčká jeho stanoviska. S ohledem na zásadu vyšetřovací si soud pro mládež může i sám obstarat důkazy potřebné pro jednání, resp. rozhodnutí ve věci. Je-li to účelné, může také provést důkaz prostřednictvím dožádaného soudu. Dalšími úkony, které v rámci přípravy jednání může soud pro mládež učinit, jsou ustanovení znalce (srov. § 93 odst. 1 ZSM) či vyžádání si zprávy o skutečnostech majících význam pro řízení a rozhodnutí (§ 114a odst. 2 OSŘ).

Přípravu jednání nelze zaměňovat s přípravným jednáním, které se v řízení podle hlavy třetí ZSM nevede (§ 114c OSŘ, § 17 ZŘS). Poté, co má soud pro mládež za to, že je jednání řádně připravené, nařídí ústní jednání a předvolá k němu účastníky, jakož i další osoby, jejichž přítomnost je při jednání třeba (znalci, svědci apod.). Předvolání musí být účastníkům doručeno tak, aby měli dostatek času k přípravě, zpravidla nejméně 10 dnů přede dnem, kdy se jednání má konat (§ 115 OSŘ). Přitom není vyloučeno, aby soud pro mládež využil jak k přípravě, tak k samotnému jednání institutu tzv. jiného soudního roku (§ 18 ZŘS), považuje-li to za vhodné. Jiný soudní rok se může konat mimo soudní budovu, zpravidla například ve zdravotnickém zařízení.

⁹⁵ Sotolář, A., Hrušáková, M. § 96 [Užití předpisů o občanském soudním řízení]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 813. ISBN 978-80-7400-350-9.

Přítomnost dítěte mladšího patnácti let při jednání není nezbytná. Jestliže však má být dosaženo účelu ZSM i bez uložení opatření, musí se dítě účastnit alespoň té části jednání, která by na něj mohla mít výchovný účinek (např. když se ostatní osoby vyjadřují k jeho delikventnímu chování, k jeho osobě, k průběhu činu či kde se vyhlašuje a odůvodňuje rozhodnutí).⁹⁶ K upuštění od uložení opatření může soud přistoupit teprve tehdy, jestliže projednání věci před soudem pro mládež bylo natolik účinné, že na dítě mělo silný vliv, a proto uložit opatření není třeba. Z toho lze vyvodit závěr, že soud pro mládež nemůže upustit od uložení opatření, jestliže se nezletilý neúčastnil „výchovně zaměřených“ částí jednání (srov. § 20 odst. 3 ZŘS⁹⁷), neboť tak nemohl být naplněn účel řízení jako takového. Odlišná je však situace v případě dlouhodobé nepřítomnosti dítěte, př. pro jeho dlouhodobý pobyt v zahraničí. Nejvyšší soud i v takovém případě konstatoval, že soud pro mládež musí nařídit jednání, pokud státní zástupce podal návrh na uložení opatření. Zamítnutí návrhu nepřichází v úvahu jen proto, že dítě delší dobu pobývá s rodiči v cizině. Rozhodnutí o zamítnutí návrhu by bylo předčasné, neboť by mu nepředcházelo nezbytné zjištění, zda jednání naplňuje všechny formální znaky trestného činu, resp. zda jde o čin jinak trestný a zda se jej vůbec dopustilo nezletilé dítě. Musí tak učinit vždy, přestože považuje řízení za neúčelné (například právě z důvodu dlouhodobé nepřítomnosti dítěte). Až poté, co je případně objasněno, že jde o čin jinak trestný, jehož se dopustilo nezletilé dítě, může soud pro mládež po pečlivém uvážení všech v té době rozhodných skutečností rozhodnout o upuštění od uložení opatření. Smyslem projednávání činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let je totiž rychlá a adekvátní reakce na spáchání těchto činů, a proto by nebylo účelné např. přerušit řízení a vyčkat až (a zda vůbec) se dítě ze zahraničí vrátí. Jde tak fakticky o výjimku z jinak používaného pravidla, že upustit od uložení opatření lze jen po projednání činu jinak trestného s nezletilým (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 8 Tdo 293/2014).⁹⁸

---

⁹⁶ srov. rozhodnutí NS 8 Tdo 882/2007 In: Šabata, K., Zezulová, J. *Průběh řízení před soudem pro mládež – v otázkách a odpovědích*. Státní zastupitelství, 2009, č. 2, s. 19 – 20. ISSN 1214-3758.

⁹⁷ „Nelze mít za to, že nedostavením se účastníka k jednání či nepodání písemného vyjádření k výzvě soudu se určité skutečnosti pokládají za prokázané či že účastník nárok uznal; to nebrání soudu, aby účastníka vyzval k vyjádření se o určitém procesním návrhu s připojením doložky, že nevyjádří-li se do určité lhůty, bude se mít za to, že s návrhem souhlasí.“

⁹⁸ Elich, M., Zezulová, J. *K otázce, zda je dlouhodobá nepřítomnost nezletilého v České republice důvodem pro zamítnutí návrhu státního zastupitelství na uložení opatření podle § 90 odst. 1 ZSM*. Státní zastupitelství, 2014, č. 6, s. 55. ISSN 1214-3758.

Samotné jednání zahajuje, řídí a končí soud pro mládež, uděluje a odnímá slovo, provádí dokazování, činí vhodná opatření, aby zajistil splnění účelu jednání, a vyhlašuje rozhodnutí. Dbá přitom, aby jednání probíhalo důstojně a nerušeně a aby věc mohla být úplně, spravedlivě a bez průtahů projednána (§ 117 OSŘ).

Po zahájení jednání je nejprve státním zástupcem přednesen návrh na uložení opatření (samozřejmě jen tehdy, když bylo řízení zahájeno na jeho návrh) nebo sdělen jeho obsah a následně ostatními účastníky řízení přednesen nebo sdělen obsah podaných písemných vyjádření ve věci (§ 118 OSŘ). Těžištěm jednání je nepochybně dokazování. Na rozdíl od trestního řízení, resp. od hlavního líčení, není pro jednání v řízení podle hlavy třetí ZSM zákonem stanovený postup pro provádění dokazování (srov. § 207 a násl. TrŘ). Zpravidla bude jako první soudem pro mládež proveden výslech dítěte, v rámci kterého je dítě dotazováno na osobní a rodinné poměry, jakož i skutečnosti vztahující se k činu jinak trestnému. Od výslechu dítěte může být upuštěno pouze tehdy, bylo-li jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Vždy však musí být zjištěn jeho názor ve věci (§ 92 odst. 1 ZSM), neboť jinak by mu bylo odepřeno jeho právo, které je mu zaručeno čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. V řízení, jehož účastníkem je nezletilý, který je schopen pochopit situaci, soud postupuje tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí. Obdobnou povinnost vůči nezletilému má i jeho zákonný zástupce nebo opatrovník (§ 20 odst. 4 ZŘS). V praxi se postupuje zpravidla tak, že je dítě vyslýcháno, ale také je zjišťován jeho názor v nepřítomnosti jeho rodičů či jiných účastníků, aby byl eliminován případný negativní vliv, který by tyto osoby mohly na dítě mít (především se předchází tomu, aby dítě nemluvilo nepravdu). Názor ve věci může soud pro mládež zjistit také skrze jeho zástupce, orgán sociálně-právní ochrany dětí či ze znaleckého posudku.⁹⁹ V praxi je využívána možnost zjistit názor dítěte prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Ten by měl být

---

⁹⁹ „V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor; přítomnost důvěrníka dítěte, který není jeho zákonným zástupcem a o jehož účast u výslechu dítě požádá, může soud vyloučit jen tehdy, je-li jeho přítomností mařen účel výslechu. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“ (§ 100 odst. 4 OSŘ)

totiž navíc schopen „zasadit zachycený názor dítěte do širších sociálních souvislostí a poskytnout soudu pro mládež komplexní informaci o aktuální životní situaci dítěte a o příčinách jeho případných problémů.“¹⁰⁰ To má význam zejména z hlediska vhodné reakce na čin jinak trestný, resp. pro uložení vhodného opatření či upuštění od jeho uložení.

Soud pro mládež může při jednání vyslechnout jakéhokoliv z účastníků, a to i bez jejich souhlasu (srov. § 22 ZŘS, § 131 OSŘ). Nařídít výslech je však možné jen tehdy, je-li to potřeba ke zjištění skutkového stavu. Při výslechu soud pro mládež postupuje obdobně jako při výslechu svědka podle ustanovení § 126 odst. 3 OSŘ (obdobně postupuje i při výslechu dítěte). Účastník by měl vypovídat pravdu a nic nezamlčovat (o tom musí být poučen), nicméně na rozdíl od svědka mu nehrozí nebezpečí trestního stíhání, pokud vědomě uvede nepravdivé skutečnosti (srov. § 346 trestního zákoníku). Nesmí však jiného lživě obvinít z trestného činu (srov. § 345 trestního zákoníku).

Důležité a soudu pro mládež velmi nápomocné jsou důkazy opatřené policejním orgánem (v rámci prověřování, pokud předcházelo řízení podle hlavy třetí ZSM). Často se jedná o záznamy o podaných vysvětleních, protokoly o výsleších svědků, různá odborná vyjádření, protokoly o ohledání místa činu, fotodokumentace, zprávy od orgánů sociálně-právní ochrany dětí apod. V řízení podle hlavy třetí ZSM mohou být při jednání provedeny pouze jako listinné důkazy a to tak, že je soud pro mládež při jednání buď přečte, nebo sdělí jejich obsah, případně je může předložit pouze účastníkům k nahlédnutí (§ 129 OSŘ).

K vyšetření duševního stavu dítěte soud pro mládež ustanoví usnesením znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii (srov. § 93 odst. 4, § 58 ZSM). Znalce soud pro mládež ustanoví i jindy, zejména je-li to zapotřebí k uložení vhodného opatření (srov. § 93 odst. 1 ZSM). Znalec by však měl být ustanoven teprve tehdy, jestliže pro složitost otázky nepostačí odborné vyjádření orgánu veřejné moci nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření (§ 127 OSŘ).

---

¹⁰⁰ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 688. ISBN 978-80-7400-496-4.

V souladu s ustanovením § 125 OSŘ může za důkazní prostředek sloužit cokoliv, čímž lze zjistit stav věci. Pokud není předepsán způsob jejich provedení, určí je soud pro mládež. Přičemž je důležité ještě uvést, že každý účastník má právo se vyjádřit k návrhům na důkazy, jakož i k důkazům, které již byly provedeny (§ 123 OSŘ).

Jakmile soud pro mládež dospěje k závěru, že byly objasněny všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí a skutkový stav je dostatečně zjištěn, dokazování ukončí (§ 20, § 21 ZŘS).

3.13 Rozhodnutí v řízení podle hlavy třetí ZSM

V řízení podle hlavy třetí ZSM lze vydat následující meritorní rozhodnutí. Rozsudkem uloží opatření podle § 93 odst. 1 ZSM, jestliže bylo na základě provedeného dokazování prokázáno, že se stal čin, který by jinak byl trestným činem, a že se ho dopustilo trestně neodpovědné dítě, které je účastníkem řízení (příp. trestně neodpovědný mladistvý – viz 3.2). Postačilo-li k dosažení účelu ZSM projednání činu státním zástupcem nebo při jednání před soudem pro mládež, rozhodne soud pro mládež o upuštění od opatření. Dále může rozhodnout tak, že návrh státního zástupce zamítne nebo řízení zastaví.

Návrh státního zástupce soud pro mládež zamítne, jestliže bylo při jednání zjištěno, že předmětné jednání nenaplňuje znaky činu jinak trestného nebo že se jej nedopustilo dítě mladší patnácti let. V případě, že soud pro mládež zahájil řízení bez návrhu, nepřichází při stejném závěru v úvahu zamítnutí, nýbrž zastavení řízení. Řízení soud pro mládež zastaví také tehdy, když nelze vést řízení pro nedostatek některé podmínky řízení (viz kapitola 3.12), což může být mj. i za situace, že dítě mladší patnácti let zemře (srov. § 107 odst. 1, 5 OSŘ).

Proti rozsudku i uvedeným usnesením lze podat odvolání ve lhůtě 15 dnů od doručení písemného vyhotovení (§ 201 – 226 OSŘ, § 28 ZŘS). Dalšími opravnými prostředky proti již pravomocnému rozhodnutí jsou dovolání, žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost, na něž se vztahují také předpisy upravující občanské soudní řízení.

Soud pro mládež může také již uložené opatření změnit nebo zrušit, přičemž vyjma rozhodnutí o uložení opatření rozhoduje soud pro mládež vždy usnesením (srov. § 25 ZŘS, § 93 odst. 11 ZSM).

Pro úplnost lze dodat, že v řízení podle hlavy třetí ZSM nelze rozhodnout rozsudkem pro uznání, pro zmeškání ani platebním rozkazem (§ 25 odst. 2 ZŘS).

4. Opatření ukládaná za činy jinak trestné

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 93 odst. 1 ZSM obsahuje taxativní výčet opatření, které lze dítěti za spáchaný čin jinak trestný uložit. K původním třem opatřením, kterými jsou dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče a ochranná výchova, přibýly s účinností k 1. 1. 2010 výchovné povinnosti, výchovné omezení a napomenutí s výstrahou. Ze statistik vyplývá, že nejčastěji ukládaným opatřením je napomenutí s výstrahou. Do roku 2012 převažovalo upuštění od uložení opatření a dnes je to druhý nejčastější způsob ukončení řízení s trestně neodpovědnými dětmi. Naopak velmi ojedinělé je ukládání opatření ochranného léčení, jež bylo mezi opatření zařazeno jako poslední k 1. 11. 2011.¹⁰¹

K projednání činu jinak trestného dochází v občanskoprávním řízení především proto, že daleko lépe umožňuje přihlídnout ke specifickým znakům, které se vážou k této skupině dětí. Zpravidla prostřednictvím kurátora mládeže je pro nalezení vhodné reakce na spáchaný čin jinak trestný důležité důkladně zjistit rodinné prostředí, v němž vyrůstá a které se může podílet na jeho celkovém rozvoji a obecně prozkoumat poměry dítěte a poměry jeho rodiny, jeho chování ve škole, v domácím prostředí či na veřejnosti. Zmapováním jeho dosavadního

---

¹⁰¹ Statistický přehled soudních agend pro rok 2010 – druhá část, s. 64
Statistický přehled soudních agend pro rok 2011 – druhá část, s. 64
Statistický přehled soudních agend pro rok 2012 – druhá část, s. 61
Statistický přehled soudních agend pro rok 2013 – druhá část, s. 65
Statistický přehled soudních agend pro rok 2014 – druhá část, s. 133
Statistický přehled soudních agend pro rok 2015 – druhá část, s. 162
Statistický přehled soudních agend pro rok 2016 – druhá část, s. 135
Vše dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

života lze také posoudit, jak je rozumově a mravně vyvinuto (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017).

Soud pro mládež může o uloženém opatření rozhodnout na základě výsledků pedagogicko-psychologického vyšetření (znalecký posudek či odborné vyjádření). Pedagogicko-psychologické vyšetření však není pro uložení opatření nezbytnou podmínkou, a proto bude záležet na posouzení soudu pro mládež. Zpravidla k vyžádání odborného vyjádření či ustanovení znalce přistoupí při ukládání opatření, které zásadně zasahují do života dítěte (př. ochranná výchova). Nicméně je zřejmé, že informace, které na základě výsledků takového vyšetření získá, soudu pro mládež značně usnadní práci a snad i volba opatření bude „přesnější“, než kdyby opatření zvolil na základě vlastního úsudku. Pro uložení ochranného léčení je ustanovení znalců obligatorní (srov. § 58, § 93 odst. 4 ZSM).

Soud pro mládež může uložit jen takové opatření, které je nejprůlehlavější danému případu jako celku (povaha a závažnost činu jinak trestného, poměry dítěte apod.), přičemž nesmí dítě omezovat a zasahovat do jeho života více, než je toho k dosažení účelu ZSM třeba (zásada přiměřenosti). Zároveň je však umožněno uložit dítěti více opatření vedle sebe, je-li to potřebné k dosažení účelu ZSM, přičemž při ukládání opatření soud pro mládež dbá na výchovné působení na dítě a sleduje i preventivní účinek opatření (§ 93 odst. 8 ZSM). Soud pro mládež není při ukládání opatření vázán návrhem státního zástupce, a proto může uložit jiné opatření, než které navrhoval státní zástupce, případně může od uložení opatření zcela upustit. Obligatorně ukládá pouze ochrannou výchovu a to tehdy, když se dítě dopustilo činu (jinak trestného), za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době činu dovršilo minimálně dvanáct let věku (§ 93 odst. 2 ZSM).

K výkonu opatření lze jen obecně uvést, že vykonávací řízení se neprovádí podle trestního řádu, nýbrž opět podle příslušných ustanovení předpisů upravujících občanské soudní řízení. V rovině hmotněprávní se na výkon opatření vztahuje v první řadě ustanovení hlavy třetí ZSM, které upravuje pouze výkon ochranného léčení (§ 95a ZSM). Dále především ustanovení hlavy druhé, je-li to výslovně v hlavě třetí povoleno a zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně

výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen „zákon č. 109/2002 Sb.“)

Definice dítěte je uvedena v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) ZSM. Dítětem se ve smyslu tohoto zákona rozumí dítě, jež v době spáchání činu nedovršilo patnáctý rok věku. Pro zahájení a konání řízení podle hlavy třetí ZSM tedy nemá význam skutečnost, že fyzická osoba v době řízení překročila věk patnácti let (usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – soudu pro mládež ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006; publikováno pod č. 46/2007 tr.). Uložit opatření lze však dítěti pouze do věku osmnácti let (§ 93 odst. 8 ZSM), což znamená, že ani samotné řízení podle hlavy třetí ZSM nelze vést s osobou starší osmnácti let (s výjimkou ochranného léčení).

Soud pro mládež ve výroku rozsudku, jímž ukládá dítěti opatření, neurčuje dobu jeho trvání. Z povahy věci opatření zpravidla trvají do té doby, než jsou splněny/vykonány (zejména splnění některého z programů probačního typu). Jiné trvají do té doby, než je dosaženo požadovaného účelu (př. ochranné léčení). Vychází se však z toho, že mohou (s dále uvedenými výjimky u ochranné výchovy a ochranného léčení) v zásadě trvat pouze do dosažení věku 18 let. Sotolář a Hrušáková uvádějí, že to vyplývá z povahy opatření a z povahy řízení, v němž jsou ukládána.¹⁰² Nemyslím si, že je to však tak jednoznačně jasné a zřetelné. Prvně proto, že řízení ve věcech dětí mladších let je sice nesporné řízení, nicméně nelze na něj dle mého nahlízet již jako na řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (srov. § 1 odst. 2 ZŘS). Uznávám, že s ohledem na účel, který má být opatřeními sledován, by měly opatření ve většině případů trvat pouze do té doby, dokud jsou osoby, jimž jsou ukládána ještě dětmi (zpravidla tedy do té doby, než dosáhnou zletilosti, čímž se stanou plně svéprávnými). Na druhou stranu si nemyslím, že by dosažením zletilosti ztratilo význam nadále vykonávat například uložené výchovné omezení spočívající v zákazu užívání návykových látek či v zákazu účasti na hazardních hrách apod. Už jen z toho důvodu, že obdobné výchovné omezení lze uložit i dospělému pachateli (srov. § 48 odst. 4 TrZ). Dále také například výkon některého z výchovně zaměřených programů ve střediscích výchovné péče by mohl stále splnit svůj účel, především pokud jde o speciálně pedagogické a psychologické služby (viz dále).

¹⁰² Sotolář, A., Hrušáková, M. § 93 [Opatření]. In: Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 744. ISBN 978-80-7400-350-9.

Přestože si nemyslím, že by dosažení zletilosti bránilo výkonu programu ve středisku výchovné péče (srov. § 1 odst. 2, § 16 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb.), je výkon opatření v tomto směru po dosažení zletilosti do určité míry limitován jednak zákonem č. 109/2002 Sb. a jednak zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁰³

Připouštím, že pravděpodobně nebude mnoho případů, ve kterých bude vedeno řízení podle hlavy třetí ZSM s dítětem, které se blíží věku 18 let a jemuž by bylo zapotřebí uložit některé z výchovně zaměřených opatření, případně uložené opatření vykonávat i po dosažení zletilosti, když od spáchání činu jinak trestného uplyne poměrně dlouhá doba. Na druhou stranu nelze bezvýhradně tvrdit, že taková situace nenastane.

V neposlední řadě na tom usuzuji i z jazykového výkladu ustanovení § 93 odst. 8 ZSM, které k opatřením obecně uvádí, že je lze uložit až do dovršení 18 let věku, zatímco u ochranného léčení používá slova „uložit“ a „vykonávat“. Stejně tak u mladistvých nevyplývá z ustanovení § 15 ZSM omezení ve výkonu výchovných opatření po dosažení zletilosti. Mám tedy za to, že na uvedené ustanovení nelze nahlížet absolutně tak, že dosažením zletilosti bude výkon opatření okamžitě ukončen. Pokud ano, pak je dle mého v tomto směru ustanovení § 93 odst. 8 ZSM nepřesné, a mělo by být výslovně uvedeno, že opatření lze uložit i vykonávat pouze do dovršení osmnácti let věku dítěte (s výjimkou ochranného léčení a ochranné výchovy).

K upuštění od uložení opatření a k účelnosti opatření ještě možno uvést, že *„rozhoduje-li soud pro mládež podle § 93 odst. 1 ZSM o návrhu státního zástupce na uložení opatření dítěti mladšímu 15 let za situace, kdy od spáchání činu jinak trestného uplynula natolik dlouhá doba, že toto dítě již přesáhlo hranici 15 let a blíží se zletilosti a jsou proti němu vedena již jako proti mladistvému další řízení podle hlavy II. zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze podle § 93 odst. 8 ZSM upustit od uložení opatření, i když to zákon přímo nestanoví.“* (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1067/2008; publikováno pod č. 44/2009 tr.)

---

¹⁰³ V ustanovení § 1 odst. 4 zákona č. 109/2002 Sb. je stanoveno, že zařízení a střediska spolupracují s orgánem sociálně-právní ochrany dětí v souladu s individuálně zpracovaným plánem dítěte, přičemž pro účely zákona o sociálně-právní ochraně dětí se dítětem rozumí nezletilá osoba (srov. § 2 odst. 1).

Zmíněnými výjimkami, na které se věta druhá ustanovení § 93 odst. 8 ZSM nevztahuje, je v první řadě ochranné léčení. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně stanovuje, že ochranné léčení lze uložit a vykonávat i po dovršení věku osmnácti let. V tomto směru je zákon o soudnictví ve věcech mládeže nedůsledný, neboť je třeba si uvědomit, že v případě činů jinak trestných, kterých se dopustily děti mladší patnácti let, nepřipadá na rozdíl od trestných činů či provinění mladistvých v úvahu jejich promlčení. Proto je v podstatě možné, aby bylo řízení vedeno s velmi dlouhým časovým odstupem a ochranné léčení uloženo i jedinci, který již dosáhl dospělosti.

Druhou výjimkou je ochranná výchova, kterou lze vykonávat až do 19 let věku dítěte (viz kapitola 4.3).

4.1 Výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou a výchovné programy ve středisku výchovné péče

Na ukládání výchovných povinností, výchovných omezení a napomenutí s výstrahou se s přihlédnutím k věku dítěte užijí přiměřeně ustanovení § 18, 19 a 20 ZSM, avšak uložit je smí jen soud pro mládež, nikoliv státní zástupce například ještě před podáním návrhu (§ 93 odst. 7 ZSM).

Ustanovení § 18 ZSM obsahuje demonstrativní výčet výchovných povinností, které může soud pro mládež dítěti uložit. Patří mezi ně zejména povinnost vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, povinnost usilovat o vyrovnání s poškozeným, povinnost nahradit podle svých sil škodu způsobenou činem jinak trestným anebo jinak přispět k odstranění následků činu jinak trestného, povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením či povinnost absolvovat vhodný program sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem. Poslední zmíněné jsou programy obsahově podobné probačním programům. Rozdíl mezi těmito tzv. programy probačního typu a probačními programy spočívá v tom, že probační programy

musí být schváleny ministerstvem spravedlnosti a zapsány do seznamu probačních programů vedených tímto ministerstvem (§ 17 odst. 1 ZSM).

Soud pro mládež může dále dítěti uložit některé z (demonstrativně vymezených) výchovných omezení v ustanovení § 19 ZSM. Zejména může dítěti uložit, aby nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro dítě nevhodné prostředí, nezdržoval se na určitém místě, nestýkal se s určitými osobami, neužíval návykové látky, nepřechoval předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších činů jinak trestných či aby se neúčastnil hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích.

Napomenutí s výstrahou spočívá v tom, že soud pro mládež důrazně dítěti vytkne protiprávnost činu jinak trestného, jehož se dopustil a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí v případě, že by i v budoucnu páchal trestnou činnost. Soud pro mládež tak činí v přítomnosti jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka, přičemž je-li to účelné a vhodné, může při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení dítěte nejen jeho zákonnému zástupci či opatrovníku, ale také škole, jíž je dítě žákem nebo výchovnému zařízení, v němž žije. V takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce, opatrovník, škola nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež (§ 20 ZSM).

Pro představu lze postih dítěte jeho zákonným zástupcem spatřovat například v povinnosti plnit domácí (úklidové) práce, omezit nebo zakázat po určitou dobu sledování televize, hraní her na počítači nebo jednoduše s ním jen promluvit a znovu s ním probrat nevhodnost jeho chování. Pokud jde o postih ze strany školy, tam si lze představit například udělení ředitelské důtky.

S přenechání postihu dítěte rodičům či škole počítala i původní osnova zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Současně však osnova počítala také s možností soudu pro mládež udělit napomenutí těm osobám, které jsou povinny pečovat o dítě, přičemž zároveň mohl dítě umístit do jiné rodiny.¹⁰⁴ Taková možnost podle platné úpravy není soudu pro mládež dána, nicméně to mu nebrání v tom, aby podal podnět k jinému příslušnému soudu, jež bude moci těmto

---

¹⁰⁴ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, s. 318. ISBN 80-902656-1-8.

osobám uložit výchovná opatření podle občanského zákoníku (§ 925 občanského zákoníku) či omezit rodičům rodičovskou odpovědnost apod. Tento postup soudu pro mládež si lze představit například tehdy, když rodič jako nepřímý pachatel využil a svedl své dítě ke spáchání trestného činu, resp. činu jinak trestného.

Vedle programů probačního typu v rámci výchovných povinností, může soud pro mládež dítě zařadit také do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče [§ 93 odst. 1 písm. d) ZSM]. Jejich absolvování je však možné, na rozdíl od programů podle § 18 ZSM, jen v rámci zařízení středisek výchovné péče působících na základě zákona č. 109/2002 Sb. Střediska výchovné péče poskytují služby ve formě ambulantní, celodenní, internátní (nejdéle po dobu 8 týdnů), nebo terénní (zejména v rodinném nebo školním prostředí dítěte). Výčet služeb, které střediska výchovné péče poskytují, jsou uvedeny v § 17 uvedeného zákona. Příkladem lze uvést, že jde o speciálně pedagogické a psychologické služby, směřující k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování a směřující k integraci osobnosti dítěte, dále služby poradenské, terapeutické, výchovné, ale třeba i diagnostické, jež spočívají ve vyšetření dítěte formou pedagogických a psychologických činností, na základě nichž vydávají doporučení školám a školským zařízením. Poslední jmenovaná služba je významná i mimo řízení podle hlavy třetí ZSM, a to z hlediska určité prevence. Do střediska výchovné péče nemusí být dítě zařazeno jen na základě rozhodnutí soudu (př. o činu jinak trestném), může zde být dítě umístěno i z podnětu rodičů problematického dítěte, u kterého se projevují určité poruchy v chování. Vyšetřením ve středisku výchovné péče poskytovaných zpravidla v rámci internátních služeb, na základě nějž bude zvolen další pro dítě vhodný postup, lze předcházet a zamezit dítěti v páchání protiprávní činnosti do budoucna.

4.2 Dohled probačního úředníka

Na dohled probačního úředníka se přiměřeně použijí ustanovení § 16 odst. 1, 2, 3 a § 80 odst. 1, 3, 4 a 5 ZSM. Dohledem probačního úředníka se podle § 16 ZSM rozumí pravidelné sledování chování dítěte v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola plnění uložených výchovných

povinností a omezení a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k řádnému životu v souladu se zákonem. Účelem dohledu je sledování a kontrola dítěte zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování protiprávní (trestné) činnosti. Za tím účelem je probační úředník povinen při výkonu dohledu pravidelně dítě navštěvovat v jeho bydlišti a škole (§ 93 odst. 6 ZSM). S tím jsou spojeny na druhé straně povinnosti dítěte, mezi které patří především povinnosti dítěte spolupracovat s probačním úředníkem, způsobem stanoveným na základě probačního plánu dohledu a povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi v předem stanovených lhůtách.

Výkon probačního dohledu se provádí na základě individuálně zpracovaného probačního plánu. Probačním plánem se rozumí *„konkrétní shrnutí kroku, které je třeba učinit pro to, aby dítě vedlo ve stanovené době řádný život, uvědomilo si celou šíři důsledků svého činu a odčinilo je buď úplně, nebo alespoň zčásti, zbavilo se návyků, které ho vedly k páchání protiprávní činnosti, stabilizovalo své rodinné poměry a vztahy s osobami z jeho blízkého sociálního okolí.“*¹⁰⁵

Nestanoví-li soud pro mládež jinak, probační úředník zpracovává jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje soud pro mládež o průběhu výkonu dohledu nad dítětem, o plnění uložených výchovných povinností a omezení a o jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci. Poruší-li dítě závažně nebo opakovaně podmínky dohledu nebo jiná výchovné povinnosti a omezení, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu soud pro mládež. V případě méně závažných porušení může probační úředník udělit dítěti výstrahu.

4.3 Ochranná výchova

Ochrannou výchovu soud pro mládež ukládá obligatorně (viz kapitola 4.) nebo fakultativně. Ochrannou výchovu může soud pro mládež uložit dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné

---

¹⁰⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 703. ISBN 978-80-7400-496-4.

výchovy. Je potřeba mít na paměti, že uložení ochranné výchovy znamená odnětí dítěte z výchovy (zpravidla jeho) rodičů a jeho zařazení do výchovného kolektivu s přísnějším režimem. Ježto jde o poměrně hluboký zásah do práv dítěte, lze ochrannou výchovu uložit teprve tehdy, když jiné, méně intenzivní prostředky výchovy již nemají naději na úspěch (rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 1962, sp. zn. 2 To 41/62; publikováno pod č. 41/1962 tr.).

Ustanovení hlavy druhé ZSM o ochranné výchově (zejména § 22 a násl. ZSM) se podle hlavy třetí ZSM neužijí vůbec. Výkon se řídí zákonem č. 109/2002 Sb., kde jsou upraveny mj. práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních a jednotlivé služby, jež jsou dětem v rámci výkonu ochranné výchovy poskytovány. Zařízeními, ve kterých se ochranná výchova vykonává, jsou diagnostický ústav, dětský domov se školou a výchovný ústav. Děti s uloženou ochrannou výchovou jsou přijímány do diagnostických ústavů, přičemž na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu a volné kapacity mohou být (pouze) diagnostickým ústavem zařazeny také do dětských domovů se školou či do výchovných ústavů (§ 5 odst. 7 zákona č. 109/2002 Sb.). *„Dítě, jehož situace a výchovné perspektivy jsou posuzovány týmem odborníků, kteří stanoví výchovnou prognózu formou rámcových výchovných programů, závazných též z hlediska přidělování finančních prostředků. Dítě je umístěno do následných zařízení na základě výsledků provedené diagnostiky a také s ohledem na naplněnost zařízení příslušného podle specifických potřeb dítěte.“*¹⁰⁶ Do výchovných ústavů lze však umístit pouze děti starší 15 let se závažnými poruchami chování. Výjimkou jsou děti starší 12 let, jestliže se u nich projevují tak závažné poruchy chování, že nemůžou být umístěny ani do dětských domovů se školou. Půjde zejména o děti, kterým je ochranná výchova ukládána obligatorně.

Do zařízení jsou umísťovány i děti s mentálním, tělesným či smyslovým postižením, jestliže to jejich zdravotní stav umožňuje a není potřeba je umísťovat v zařízeních sociálních služeb (§ 34 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) či ve speciálních zdravotnických zařízeních.

---

¹⁰⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, č. 109/2002 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazf6mjqhfpwi6q#>

Ochranná výchova může být soudem pro mládež přeměněna i v ústavní výchovu, jestliže si dítě dlouhodobě plní své povinnosti a takový postup je vhodný s ohledem na rozvoj a výchovu dítěte. Činí tak z podnětu ředitele příslušného zařízení, ve kterém je dítě umístěno a na jeho návrh může také přeměnit zpět ústavní výchovu na výchovu ochrannou [§ 23 odst. 1 písm. i) zákona č. 109/2002 Sb.]. Ředitel zařízení je také povinen soudu pro mládež podat podnět na zrušení ochranné výchovy, jestliže dalšího výkonu již není třeba a po předchozím projednání s orgánem sociálně-právní ochrany dětí také podat návrh na prodloužení ochranné výchovy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Prodloužit ochrannou výchovu je však možné pouze do 19. roku dítěte (srov. § 1 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb.).

4.4 Ochranné léčení

Ochranné léčení bylo mezi opatření zařazeno jako poslední novelou č. 301/2011 Sb. Podle Válkové a Sotoláře došlo zakotvením možnosti uložit ochranné léčení dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný k vybočení z konceptu restorativní justice a zásady prevence, a tudíž k posílení represivních prvků v rámci soudnictví nad mládeží.¹⁰⁷

Ochranné léčení může být uloženo dítěti za čin jinak trestný, který dítě spáchalo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, nebo pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, jde-li o dítě, jež se oddává zneužívání takové látky. Zároveň musí být splněna podmínka nebezpečnosti pobytu takového dítěte na svobodě (§ 93 odst. 4 ZSM).

Podle důvodové zprávy se absence ochranného léčení řešila léčbou v rámci výkonu ochranné výchovy na základě dobrovolnosti, což představovalo určité problémy. Navíc s ukončením ochranné výchovy (nejpozději v 19 letech) skončila i léčba a dítě přestalo být pod lékařským dozorem.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství. 2013, č. 10, s. 8. ISSN 1214-3758.

¹⁰⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 301/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, č. 301/2011 Dz.

Ochranné léčení má reagovat především na závažné trestné činy a má tak sloužit také k ochraně společnosti před osobou, která se činu jinak trestného činu dopustila jako dítě. Úvahy o zařazení ochranného léčení byly diskutovány už od přijetí ZSM, nicméně opětovně byly odmítány především z toho důvodu, že „*na děti není možné nahlížet jako na malé dospělé, ale je třeba je vnímat jako dosud se rozvíjející jedince, u nichž je velmi obtížné, ne-li nemožné, bezpečně rozlišit, co z anomálií v jejich chování jde na vrub specifík jejich vývoje a co je již projevem psychických poruch, zvláště pak různých forem deviací.*“¹⁰⁹ V důvodové zprávě je však uvedeno, že názory psychiatrů se specializací na dětskou psychiatrii se změnily, a že již není dostačující léčba v rámci ochranné výchovy.¹¹⁰ Je otázkou, do jaké míry se takové tvrzení zakládá na pravdě. Není totiž tajemstvím, že k zařazení ochranného léčení mezi další opatření bylo přistoupeno především po tzv. kmetiněvské výzvě v roce 2010, iniciovanou tehdejší starostou obce Kmetiněves, prostřednictvím níž se snažil upravit hranici trestní odpovědnosti.¹¹¹ Projevil se v tomto směru tedy spíše zejména tlak široké veřejnosti, který měl nakonec vliv na zakotvení ochranného léčení v ZSM.

Soud pro mládež může uložit ochranné léčení buď ve formě ambulantní, nebo ústavní podle povahy nemoci a léčebných možností. Uložená ambulantní forma léčení může být posléze přeměněna na formu ústavní a naopak.

Co je zásadní, je doba trvání ochranného léčení. Trvá totiž do té doby, dokud to vyžaduje jeho účel (do doby, než se dítě „vyléčí“ či jeho stav bude stabilizován), což znamená, že může trvat spoustu let, případně i doživotně (§ 93 odst. 5 ZSM). To se do určité míry přičítá i doporučením Rady Evropy, neboť v nich je stanoveno, že opatření nemají být ukládána na neurčitou dobu (viz kapitola 2.2). Nesmíme přitom zapomenout ani na to, že ochranné léčení může být „dítěti“ uloženo v podstatě kdykoliv za jeho života, neboť se neuplatní institut promlčení činu (jinak trestného) a ani ZSM tuto možnost výslovně nevylučuje.

Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgeyv6mzqgfpwi6q#>

¹⁰⁹ Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství. 2013, č. 12, s. 8. ISSN 1214-3758.

¹¹⁰ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 301/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, č. 301/2011 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgeyv6mzqgfpwi6q#>

¹¹¹ Poláček, J. *Kvapil: Kmetiněvskou výzvou se budou muset poslanci zabývat*. 2011. Dostupné na: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/kvapil-kmetinevskou-vyzvou-se-poslanci-budou-muset-zabyvat-5124.html>

Jediné, co ZSM vyžaduje, je pravidelný přezkum (jednou za 12 měsíců) soudem pro mládež, zda trvají důvody pro pokračování v uloženém ochranném léčení. Jestliže důvody pominou, je povinen ochranné léčení zrušit.

Zatímco ambulantní ochranné léčení spočívá v pravidelném docházení do ordinace příslušného zařízení k jednotlivým léčebným úkonům, ústavní ochranné léčení je spojeno s omezením osoby/dítěte na svobodě a léčba probíhá ve zdravotnickém zařízení (zpravidla psychiatrická léčebna či jiné zdravotnické zařízení). Je tedy zřejmé, že problematickým se jeví především ústavní ochranné léčení, které spočívá v izolaci dítěte od okolního světa a může tak zapříčinit přetrhání vazeb s jeho nejbližším okolím. Z vyjádření některých politiků k novele, kterou bylo zařazeno ochranné léčení mezi další opatření, ale také z důvodové zprávy k této novele plyne, že ochrana společnosti má být při uložení ochranného léčení primárním cílem. To zcela zřetelně odporuje účelu ZSM, kterým je na základě individuálního a specifického přístupu k dítěti účinně přispět k tomu, aby se zdržel protiprávního jednání v budoucnu, tedy na něj výchovně působit a vytvořit vhodné podmínky pro jeho další řádný psychický rozvoj.

Na druhou stranu je však třeba uvést, že se mohou vyskytnout případy, kdy bude důležité zajistit ochranu společnosti před nebezpečnými dětmi, a proto uložení ústavního ochranného léčení bude na místě. Samozřejmě za účelem poskytnutí potřebné léčebné péče samotnému dítěti, která zde bude prvotním a nezbytným předpokladem pro uložení tohoto typu opatření. Výsledky některých výzkumů totiž ukazují, že již u dětí se můžeme setkat s výrazně antisociálními, „psychopatickými“ projevy jejich osobnosti, které signalizují vážné nebezpečí jejich kriminální kariéry.¹¹² Proto mám za to, že zařazení ochranného léčení do výčtu dalších opatření nejde v zásadě proti účelu ZSM, byť je třeba mít stále na paměti skutečnost, že u dětí v tak nízkém věku nelze spolehlivě určit diagnózu spočívající v duševní poruše (viz uvedené v této kapitole výše). Vzhledem k tomu, že jde však o nejcitelnější a nejvíce omezující opatření, musí při jeho ukládání soud pro mládež důsledně zohlednit specifika každého případu, aby tak zamezil či zmírnil negativní dopady spojené s jeho uložením.

---

¹¹² Sotolář, A., Válková, H. *Ochranné léčení jako nová reakce na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let.* Trestněprávní revue, 2011, č. 11, s. 311. ISSN 1213-5313.

Při posuzování otázky, zda bude pobyt dítěte na svobodě nebezpečný, či nikoliv, nemůže soud pro mládež vycházet pouze ze závažnosti spáchaného činu jinak trestného. Předně je potřeba zjistit, zda protiprávní jednání dítěte mělo svůj původ v duševní poruše nebo v závislosti na návykové látce. Navíc musí jít o takovou poruchu či závislost, která je léčitelná, resp., jejíž léčba povede k pozitivním výsledkům. To se týká spíše duševních poruch, neboť v některých případech je jejich léčba bezvýsledná a, jednoduše řečeno, není co léčit. Za tohoto stavu tedy nebude vhodné ochranné léčení vůbec ukládat, neboť není prakticky možné, aby někdy bylo účelu ochranného léčení ve smyslu ZSM dosaženo. Je tak zřejmé, že nezbytným podkladem budou výsledky důkladného znaleckého zkoumání dítěte (srov. § 58 ZSM), jimiž se bude soud pro mládež při svých úvahách řídit.

Válková a Sotolář v neposlední řadě uvádějí, že omezení osobní svobody dítěte spojené s ústavním ochranným léčením může být pouze prostředkem k zajištění součinnosti při léčbě, nikoliv jeho účelem. Opačná tvrzení jsou nejen v rozporu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, ale také s ústavou a Úmluvou o právech dítěte.¹¹³

4.5 Zabráni věci

Zabráni věci je jedno z ochranných opatření, které lze uložit jak dospělým, tak mladistvým pachatelům včetně těch, kteří nejsou trestně odpovědní (viz kapitola 3.2). Uložit zabráni věci lze mj. pachateli, jemuž věc náleží a kterého nelze stíhat nebo odsoudit, nebo ohrožuje-li tato věc bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu (srov. § 101 odst. 1 TrZ). V odstavci druhém ustanovení § 101 TrZ je stanoveno, že soud může uložit zabráni věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za trestný čin anebo která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc získanou trestným činem nebo za věc, která je odměnou za trestný čin, pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná, a pokud taková věc náleží mj.

---

¹¹³ Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství. 2013, č. 3, s. 14. ISSN 1214-3758.

pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit, nebo náleží nepřičetné osobě, která spáchala čin jinak trestný.

Na rozdíl od trestně neodpovědných mladistvých (srov. § 5 odst. 2 ZSM), zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve vztahu k dětem mladším patnácti let toto opatření neupravuje a neupravuje ani žádný jiný podobný institut. Přitom si lze v praxi představit řadu případů, kdy by uložení opatření zabránilo věci bylo i ve vztahu k trestně neodpovědným dětem mladším patnácti let zcela na místě.

V rámci přípravného řízení, které může předcházet řízení podle hlavy třetí ZSM, může policejní orgán nebo státní zástupce věc zajistit způsobem podle § 77b a násl. TrŘ. Ne vždy však tento postup bude možný, neboť jakmile policejní orgán dospěje k závěru, že trestného činu, resp. činu jinak trestného se dopustilo dítě mladší patnácti let, musí věc odložit a úkony podle trestního řádu již nesmí provádět.

I když bude zajištění věci v konkrétním případě provedeno, věc bude muset být vrácena tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata, jestliže k dalšímu řízení již není třeba a nepřichází v úvahu její propadnutí či zabránění (srov. § 80 TrŘ). S odložením věci by proto musela být věc vrácena, protože uložení trestu propadnutí věci nebo opatření zabránění věci není v řízení podle hlavy třetí ZSM možné. Otázkou je, zda by se dal vůbec připustit tak extenzivní výklad, že by za „další řízení“ bylo považováno i řízení podle hlavy třetí ZSM, neboť ve smyslu § 80 TrŘ se jím rozumí pouze řízení trestní.

Výjimku tvoří pouze věci, které nelze vrátit, mezi něž trestní řád řadí například omamné a psychotropní látky a další věci, které ohrožují bezpečnost lidí nebo majetku (srov. § 81b TrŘ). Tak by se dal vyřešit případ, kdy by se dítě mladší patnácti let dopustilo činu jinak trestného nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 TrZ či jiného tzv. drogového činu jinak trestného. Stále to však neřeší situace, kdy za prvé nebude možné věc zajistit proto, že policejní orgán bude muset věc odložit z důvodu nepřípustnosti trestního stíhání osoby mladší 15 let. Za druhé situace, kdy potřeba věc zajistit vyvstane až v průběhu řízení podle hlavy třetí ZSM. Soudu pro mládež není dána procesní možnost, jak dítěti věc zabrat, jestliže až v průběhu řízení podle hlavy třetí ZSM vyjde najevo, že dítě doma přechovává další množství nějaké omamné či psychotropní látky, například konopí.

Tím spíše nejsou řešeny případy, kdy se dítě dopustí činu jinak trestného a nástroj, který k tomu užil či výnos (věc, kterou činem jinak trestným získal nebo získal jako odměnu za něj anebo nabyl za věc získanou činem jinak trestným) z jeho „jinak“ trestné činnosti není nebezpečný. Jako příklad můžeme uvést rozmnoženiny hudebního díla na CD, jakož i peněžní obnos, který získal jejich prodejem nebo padělané bankovky, jež si vyrobil a věci, které za ně získal. Bez možnosti uložit dítěti opatření zabrání věci jsou mu tyto věci ponechány, což jde podle mého názoru proti smyslu a účelu ZSM. Nelze totiž hovořit o „výchovném působení“ tehdy, když bude dítěti ponechán například právě peněžní výnos, který protiprávní činností (jinak trestnou) získal. Navíc zde hrozí riziko, že zejména nástroji, jež mu nebudou zabráněny, může v budoucnu znovu páchat protiprávní činnost. Dokonce se bude moci jednat již o činnost trestnou, jestliže pachatel mezitím překročí věkovou hranici patnácti let a stane se trestně odpovědným.

Závěr

Jak jsem uvedla již v úvodu této práce, nelze při výkladu o řízení ve věcech trestně neodpovědných dětí mladší patnácti let odhlédnout od problematiky trestní odpovědnosti fyzických osob. Určení věkové hranice, od níž je jedinec považován za trestně odpovědného, je nerozlučně spjato s rozumovou a mravní vyspělostí. Vzhledem k individuálně probíhajícímu vývoji u každého jedince nelze přesně stanovit dobu, kdy je vývoj zcela ukončen. Z praktického hlediska a především v důsledku požadavku vyjádřeného v Úmluvě o právech dítěte je však vhodné určit konkrétní věk, od jehož dosažení bude osoba trestně odpovědná za své činy. Český zákonodárce tuto věkovou hranici nastavil na patnáct let věku jedince, přičemž upravením tzv. relativní přičetnosti stále zohledňuje skutečnost, že vývoj nemusí být ani u jedinců starších patnácti let dovršen.

Snad se mi dostatečně podařilo propojit určení věkové hranice trestní odpovědnosti s potřebou zvláštního přístupu v zacházení s delikventními dětmi. Jen při dostatečném zohlednění vývojových specifik, jež se ke skupině mladých vyvíjejících se dětí vztahují, lze totiž dosáhnout pozitivních výsledků v oblasti snížení dětské kriminality.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže proto upřednostňuje výchovné působení na mládež. Předmětem řízení podle hlavy třetí ZSM s trestně neodpovědnými dětmi není jejich potrestání, nýbrž nalezení adekvátní reakce na čin jinak trestný, jehož se dopustily. Přece jen je potřeba mít stále na paměti, že dospívající děti si nedokáží kvůli změnám ve svém mozku plně vytvořit vztah mezi tím, co chtějí a dělají a tím, jak rizikové to je či může být. Nejsou schopny pochopit všechny souvislosti a širší dopad svých činů. V tak nízkém věku, v němž se děti (mladší patnácti let) protiprávních činů dopouštějí nelze ani vždy jednoznačně určit, co je příčinou jejich nežádoucího chování. Z toho důvodu ani není vhodné děti trestat. Naopak je třeba, aby byly „nasměrovány“ na správnou cestu, aby se v budoucnu páchání protiprávní (trestné) činnosti vyvarovaly.

Vedle toho je k dosažení tohoto cíle potřeba určitých osob, jež dokáží zohlednit a zajistit zvláštní přístup, který je u dětí vyžadován. Co se týče samotného řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, to je

svěřeno do rukou soudu pro mládež. Byť soudy pro mládež rozhodovaly podle prvorepublikového zákona z roku 1931 pouze v trestních věcech mladistvých, požadavek na zvláštní specializaci se nezměnil. Nechci zde znovu opakovat to, co již bylo uvedeno v textu této práce, nýbrž chtěla bych nadto uvést, že soudcem pro mládež musí být někdo, kdo tuto náročnou práci chce dělat a kdo má pro ni určitý vnitřní cit. Je nesmírně důležité umět a především chtít pracovat s dětmi, jež se delikventní činnosti dopouštějí z nejrůznějších důvodů, ať už v důsledku například nesprávné výchovy, neblahého vlivu přátel či pouhé nerozvážnosti, jež je pro děti typická, tak v tom horším případě v důsledku počínající duševní poruchy. To nepochybně platí i pro další osoby, zejména pro ty, jež stojí vně justice a podílejí se na řešení delikventního chování dětí. Mám jimi na mysli především probační úředníky a osoby, jež zajišťují sociálně-právní ochranu dětí.

K naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže slouží v první řadě jednání před soudem pro mládež, které může již samo o sobě dostatečně výchovně na dítě působit a nebude proto potřeba ukládat některé z opatření. Průběh jednání jsem se snažila v této práci popsat s ohledem na některé změny v právní úpravě v důsledku rekodifikace soukromého práva, přičemž jestliže jsem shledala určité nejasnosti či problematická ustanovení, snažila jsem se na patřičných místech vysvětlit, v čem je spatřuji. To platí také o dalších otázkách, jež byly v souvislosti s řízením řešeny.

Snad jen co se týče principů restorativní justice, na nichž je zákon o soudnictví ve věcech mládeže postaven, vrátila bych se zde k problematice odklonů. V současnosti není státnímu zástupci umožněno, aby nepodával soudu pro mládež návrh na uložení opatření a využil k vyřešení věci některý z odklonů jako u mladistvých. Důvodem, pro který se odklony u dětí mladších patnácti let nevyužívají, je obava z přílišné bagatelizace protiprávních jednání dětí ze strany státních zástupců. Podle mého názoru nejsou tyto obavy zcela na místě, neboť právě od toho je i na státního zástupce kladen požadavek na jejich zvláštní průpravu pro zacházení s delikventní mládeží. Byť jsem v textu práce rozvedla argumenty, jež podporují stávající právní úpravu, která upřednostňuje jednání před soudem pro mládež, myslím, že by bylo vhodné do ZSM zařadit i některý z institutů mimosoudního řešení věci.

Musím totiž kriticky poznamenat, že koncept restorativní justice, zejména co se týče urovnání vztahů s obětí/poškozeným, není ve vztahu k dětem mladším patnácti let příliš výrazný. Byť může soud pro mládež uložit dítěti výchovnou povinnost spočívající například v usilování o vyrovnání s poškozeným, poškozený se ani ze zákona neúčastní jednání. Zajímavá je v tomto směru novozélandská forma odklonu, tzv. rodinná skupinová konference, jež by mohla být případnou inspirací i pro českého zákonodárce.

Jinak si myslím, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže zná prostředky, jimiž je umožněno účinně a efektivně reagovat na činy jinak trestné páchané dětmi mladšími let, o čemž svědčí také klesající počet dětí, jež se „trestné“ činnosti dopouštějí. Do budoucna by snad bylo vhodné mezi další opatření zařadit jen zabránění věci.

Není proto ani na místě snižovat hranici trestní odpovědnosti, k čemuž se zpravidla po nějakém excesu, například v podobě vraždy spáchané dítětem mladším patnácti let, uchylují na nátlak laické veřejnosti někteří politici. Bylo vysvětleno, že snížení věkové hranice samo o sobě nic neřeší, nýbrž naopak musí být zdokonalován současný systém zacházení s delikventními dětmi. K tomu lze jen uvést přílehlavá slova Musila, že *„debata o snížení věkové hranice o jeden rok je typickou ukázkou populistického a alibistického „vytírání očí“ – předstíráním jednoduchého řešení tam, kde ve skutečnosti je zapotřebí nevděčná, namáhavá a dlouhodobá práce a nemalé náklady.“*¹¹⁴

Chtěla bych na konec jen připomenout, co bylo uvedeno již v rámci samotné práce, a to že žádné opatření ani sebelepší právní úprava nedokáže úplně „vymýtit“ kriminalitu dětí a zabránit jim v páchání protiprávních činů. Ostatně delikventní děti jsou produktem či odrazem stavu celé společnosti. Dovolím si proto být na úplný závěr lehce sentimentální a možná i trochu naivní a poznamenat, že přestože vždy může dojít a pravděpodobně i bude docházet k excesům v podobě závažných trestných činů, resp. činů jinak trestných, tak se my, každý z nás, můžeme zapříčinit na tom, jak kriminalitu páchanou dětmi co nejvíce omezit, a to nejen za pomoci práva, ale především svým chováním k sobě navzájem, ke svému okolí a blízkým a také výchovou svých dětí, abychom jim

---

¹¹⁴ Musil, J. *Respektuje český zákonodárce subsidiaritu trestní represe?* Kriminalistika, 2007, č. 16. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/soubor/03-zip.aspx>

mohli být dobrým vzorem do jejich života. To je totiž podle mě nejdůležitější, neboť jsou to právě tyto vnější faktory, které mnohdy dokáží ovlivnit i predispozice vrozené.

Seznam použité literatury

Knižní publikace:

- Císařová, D., Fenyk, J., Solnař, V. *Základy trestní odpovědnosti – podstatně přepracované a doplněné vydání*. Nakladatelství Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6.
- Drápal, L., Bureš, J., Dlouhá, E., Doležilek, J., Fiala, R., Horáček, R., Králíčková, Z., Krbek, P., Krčmář, Z., Mazanec, M., Novotný, Z., Poledne, P., Putna, M., Simon, P., Šebek, R., Štenglová, I. *Občanský soudní řád I, II*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.
- Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.
- Kallab, J. *K nauce o přičetnosti a trestnosti se zřetelem na trestní odpovědnost mládeže*. In: Sborník věd právních a státních, ročník XX., 1920. In: Zezulová, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 35. ISBN 80-210-1643-4.
- Kratochvíl, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.
- Kroftová, A., Matoušek, O. *Mládež a delikvence: situace, východiska, programy*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.
- Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Institut ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. ISBN 80-902656-1-8.
- Prušák, J. *O přičetnosti osob mladistvých a jich potrestání dle práva francouzského, německého a rakouského*. Praha, 1899.
- Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. *Občanský soudní řád*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-673-9.

- Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- Šámal, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-616-7.
- Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-375-5.
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M., Šámalová, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.
- Večerka, K. a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-118-9.
- Wipplingerová, M., Zahradníková, R., Spurná, K. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-683-9.
- Zahradníková, R a kol. *Civilní právo procesní*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-437-4.
- Zeman, P. a kol. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-081-6.
- Zezulová, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1643-4.
- Žižka, J. *Trestní zákoník Ruské federace*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 5-16-001189-7. Dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>.

Odborné články:

- Augustinová, P., Sotolář, A. *K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými*. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, s. 196 – 201. ISSN 1213-5313.

- Elich, M., Zezulová, J. *Kotázce, zda je dlouhodobá nepřítomnost nezletilého v České republice důvodem pro zamítnutí návrhu státního zastupitelství na uložení opatření podle § 90 odst. 1 ZSM*. Státní zastupitelství, 2014, č. 6, s. 55 – 57. ISSN 1214-3758.
- Hayes, H., Daly, K. *Conferencing and Re-offending in Queensland*. The Australian and New Zealand Journal of Criminology, vol. 37, 2004, č. 2, str. 181-187. In: Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 92 a 103. ISBN 978-80-7400-450-6.
- Hulmáková, J. *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue, 2009, č. 12., s. 365 – 371. ISSN 1213-5313.
- Hrušáková, M., Válková, H. *K pojmu opatrovník podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue, 2004, č. 2. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembqgrpxi4s7gjpgxgzwwge&groupIndex=0&rowIndex=0>
- Kandová, K. *Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu*. Právní rozhledy, 2017, č. 17. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembg5pxa4s7ge3v6427gu4dc&groupIndex=2&rowIndex=0#>
- Killias, M., Villettaz, P. Ruckfall nach Freiheits- und Alternativstrafen: Lehren aus einer systematischen Literaturübersicht. In: Losel, F., Bender, D., Jehle, J. M. *Kriminologie und wissenschaftsbasierte Kriminalpolitik*. Monchengladbach: Forum Verlag Godesberg, s. 207 – 225. In: Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství. 2013, č. 3, s. 8. ISSN 1214-3758.
- Kolářová, A., Machuta, J. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu Policie ČR Krajského ředitelství hl. m. Prahy*. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, s. 42 – 44. ISSN 1214-3758.
- Kovářová, D. *Obhájce mladistvého, opatrovník dítěte (podruhé nad zákonem č. 218/2003 Sb.)*. Bulletin advokacie, 2004, č. 10. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document->

[view.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7geyf6427gm4q&groupIndex=3&rowIndex=0#](http://www.seam?documentId=nrptembqgrpweyk7geyf6427gm4q&groupIndex=3&rowIndex=0#)

- Musil, J. *Respektuje český zákonodárce subsidiaritu trestní represe?* Kriminallistika, 2007, č. 3. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/soubor/03-zip.aspx>
- Prichard, J. *Parent-Child Dynamics in Community Conferences – Some Questions for Reintegrative Shaming Practise and Restorative Justice*. The Australian and New Zealand Journal of Criminology, vol. 35, 2002, s. 339-342. In: Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 92 a 103. ISBN 978-80-7400-450-6.
- Říha, J. *Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména k § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TrZ)*. Trestněprávní revue, 2006, č. 10, s. 293 – 299. ISSN 1213-5313.
- Sotolář, A., Válková, H. *Ochranné léčení jako nová reakce na činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let*. Trestněprávní revue, 2011, č. 11, s. 309 – 313. ISSN 1213-5313.
- Sotolář, A., Válková, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, s. 7 – 16. ISSN 1214-3758.
- Šabata, K., Zezulová, J. *Průběh řízení před soudem pro mládež – v otázkách a odpovědích*. Státní zastupitelství, 2009, č. 2, s. 17 – 27. ISSN 1214-3758.
- Šabata, K., Zezulová, J. *Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let – vybrané otázky*. Státní zastupitelství, 2009, č. 2, s. 13 – 21. ISSN 1214-3758.
- Šámalová, M. *Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv*. Státní zastupitelství, 2013, č. 3, s. 17 – 25. ISSN 1214-3758.
- Šámalová, M. *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?* Trestněprávní revue, 2015, č. 2, s. 27 – 33. ISSN 1213-5313. Válková, H. *Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti*. Právní rozhledy, 1997, č. 6. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document->

view.seam?documentId=nrptcojzg5pxa4s7gzpxgxzsha4q&groupIndex=11&rowIndex=0

- Válková, H.: *15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009*. Právní rozhledy, 2009, č. 15, s. II. ISSN 1210-6410.
- Vicherek, R. *Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé*. Trestněprávní revue, 2016, č. 1, s. 1 – 5. ISSN 1213-5313.
- Vráblová, M. *Podmienka veku trestnej zodpovednosti mladistvých a hranice jej prehodnotenia*. Justičná revue, 56, 2004, č. 8–9, s. 935n. In: Hulmáková, J. *Nad slovenským trestným právem mládeže*. Trestněprávní revue, 2007, č. 4. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqg5pxi4s7grpxgxzzgmhxhg2zs#>
- Vysudil, F. *Trestnoprávna úprava trestania mladistvých v teoretických súvislostiach restoratívnej justície*. Trestněprávní revue, 2015, č. 11 – 12, s. 258 – 264. ISSN 1213-5313.

Soudní rozhodnutí:

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006; publikováno pod č. 19/2007 tr.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1076/2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1067/2008; publikováno pod č. 44/2009 tr.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 8 Tdo 293/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1072/2010; publikováno pod č. 25/2011 tr.
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – soudu pro mládež ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 12 Rodo 5/2004; publikováno pod č. 33/2006 tr.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – soudu pro mládež ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006; publikováno pod č. 46/2007 tr.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 1962, sp. zn. 2 To 41/62; publikováno pod č. 41/1962 tr.

- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2005, sp. zn. I. ÚS 593/04.

Právní předpisy:

- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží.

- Zákon č. 100/1931 Sb. z. a n., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.
- Vládní nařízení č. 195/1931 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o trestním soudnictví nad mládeží.
- Children and Young Person Act 1933. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/23-24/12>
- Criminal Procedure (Scotland) Act 1995. Dostupné na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/46/contents>
- Kodeks karny, publikován jako Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 (Polský trestní zákoník). Dostupné na: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970880553>

Mezinárodní dokumenty:

- Úmluva OSN o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25 ze dne 20. listopadu 1989).
- Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží – tzv. Pekingská pravidla (rezoluce OSN 40/33 ze dne 29. listopadu 1985).
- Riyadhské směrnice pro prevenci kriminality mládeže (rezoluce OSN 45/112 ze dne 14. prosince 1990).
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících č. 209/1992 Sb. (Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod).
- Doporučení Rady Evropy (2000) 20.
- Doporučení Rady Evropy (2003) 20, týkající se nových způsobů zacházení s delikventi mládeže a role soudnictví ve věcech mládeže.
- Doporučení Rady Evropy (2008) 11, Evropská pravidla pro mladistvé pachatele, kterým byly uloženy sankce nebo opatření.

Ostatní dokumenty:

- General Comment No. 10 (2007) – Children's rights in juvenile justice. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>
- Hrušáková, M. *Trestní soudnictví nad mládeží*. Brno, 2008. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta.
- Podnět Rady vlády pro lidská práva. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/...rady/...rady/Deti-v-trestnich-rizenich-Podnet-fin.docx>
- Poslanecká sněmovna: Návrh skupiny poslanců na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgzpxa4s7gezv6mjul5zv62ljobrj>
- Rozvrh práce Okresního soudu Plzeň-město na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?j=174&o=164&kat=1673&page=2>
- Rozvrh práce Okresního soudu v Kroměříži na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?o=144&j=154&k=1493>
- Rozvrh práce Obvodního soudu pro Prahu 5 na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?o=171&j=181&k=6427&d=357276>
- Rozvrh práce pro Městský soud v Praze na rok 2018. Dostupné na: <http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?j=36&o=26&k=6852&d=357247>
- Rozvrh práce pro Krajský soud v Brně na rok 2018. Dostupné na: <http://infodeska.justice.cz/vyveseni.aspx?vyveseniid=5499654>
- Stanovisko vlády k návrhu poslanců Jeronýma Tejce, Bronislava Schwarze, Marka Černocho, Vítězslava Jandáka, Petra Gazdíka a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších

předpisů (sněmovní tisk č. 817). Dostupné na <http://www.psp.cz/doc/00/12/72/00127230.pdf>.

- Statistická ročenka kriminality 2014. Dostupné na: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2010 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2011 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2012 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2013 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2014 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2015 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Statistický přehled soudních agend pro rok 2016 – druhá část. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10. Dostupné na: llp.cz/wp-content/uploads/systemove_doporučení_10.pdf
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), č. 218/2003 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazv6mrrhbpwi6q>
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, č. 55/2017 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mrqge3v6njvfuya>
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, č.

- 109/2002 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazf6mjghfpwi6q#>
- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 301/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, č. 301/2011 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mrqgeyv6mzqgfpwi6q#>
  - Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 296/2017 Dz. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge3v6mrzgzpwi6q#>
  - Závěrečná doporučení Výboru OSN pro práva dítěte ke Druhé periodické zprávě ČR. Dostupné na: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/Z_v_re_n_doporu_en_2CRC_CZ_2.pdf
  - Zpráva ústavně-právního výboru o vládním návrhu zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Dostupné na: http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0823_01.htm.

Elektronické zdroje:

- Hučín, J., Matějček, Z., Netík, K., Šturma, J. *Zavírat děti do vězení?* Psychologie dnes, 2004, roč. 10, č. 11, s. 24 – 25. Dostupné na: <http://www.rodina.cz/clanek4257.htm>.
- Janoušek, A. *Policie usvědčila vraha dívky z Teplic, kvůli nízkému věku ho trest mine.* Dostupné na: https://usti.idnes.cz/teplice-vrazda-vychovny-ustav-divka-nezletily-vrah-fyk-/usti-zpravy.aspx?c=A161215_2292666_usti-zpravy_mi.
- Poláček, J. *Kvapil: Kmetiněvskou výzvou se budou muset poslanci zabývat.* 2011. Dostupné na: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove->

[zpravy/kvapil-kmetinevskou-vyzvou-se-poslanci-budou-muset-zabyvat-5124.html](#)

Resumé

The diploma thesis concerns the proceedings in the matters of children under the age of fifteen which is provided in the Act No. 218/2003 Coll. Criminal Justice over Juveniles act applies to two categories depending on the age. This thesis is mainly focused on the children under the age of fifteen who are not criminally responsible.

When the age of criminal responsibility is determined, it must be taken into account different development of every single child. A low age and developmental specifics must be taken into account also in proceedings in the matter of children. Act No. 218/2003 Coll. uses the phrase „intellectual and moral maturity“. The first chapter deals with the age of criminal responsibility regarding to intellectual and moral maturity.

The second chapter shortly discusses a historical excursion into the evolution of the legislation relating to juvenile justice. Then, the purpose and the main principles of Criminal Justice over Juveniles act are interpreted. This Act is based on the concept of restorative justice.

The core part of the thesis is presented in the third chapter, structured into thirteen subchapters. The proceedings in the matters of children under the age of fifteen is not the criminal proceedings in spite of the fact it reacts on the offence identified by Criminal Code. First of all, the term „act otherwise criminal“ is defined. Then, the thesis is focused on the specific nature of this type of proceedings. The hearing with the child who is not criminally liable is described relating to acts regulating the civil proceedings. Also the problematic questions are solved.

The last chapter deals with the measures which could be imposed as reaction on the act otherwise criminal. Finally, reflections *de lege ferenda* over the protective measure called „forfeiture of a thing“ are expressed.